Магистерски труд

„Државјанството како една од околностите врз основа на кои настанува странскиот елемент, компарација со државјанството на Република Бугарија“

Ментор:
доц.д-р Емилија Ицоска

Кандидат:
Бобан Кузманоски

Бр.на индекс:М227021

Свети Николе

Содржина

Апстракт.....5

Вовед.....7

Глава 1 - Формулација на проблемот на истражување.....9

1.1 Формулација на проблемот.....9

1.2 Предмет на истражување.....9

1.3 Цел на истражување.....10

1.4 Оправданост на истражувањето.....11

1.5 Хипотетска рамка.....11

Глава 2- Теоретски пристап на поимот "државјанство".....14

2.1 Правна природа и историски развиток на државјанството.....16

2.2 Државјанство во внатрешно и меѓународно право.....19

2.3 Државјанството на физички лица и промена на суверенитетот на територијата.....22

2.4 Извори на правото за државјанство на Република Северна Македонија.....23

Глава 3- Принципи на стекнување на државјанство.....24

3.1 Брачна врска како релевантен фактор за стекнување на државјанство.....25

3.2 Апатриди, бипатриди и полипатриди.....26

Глава 4- Начини на стекнување на државјанство во Република Северна Македонија.....27

4.1 Постапки за стекнување државјанство на РСМ.....31

4.2 Признаени бегалци и лица без државјанство.....39

4.3 Начини на стекнување на државјанство во Република Северна Македонија.....41

Глава 5- Други видови стекнување и видови државјанство.....42

5.1 Стекнување државјанство во сојузни држави.....42

5.2 Начини на стекнување на државјанство во други земји.....42

5.3 Видови државјанство.....43

5.4 Препознавање и заштита на лица без државјанство.....44

5.5 Двојно државјанство.....45

Глава 6- Државјанство на Република Бугарија.....47

6.1 Устав на Република Бугарија.....47

6.2 Основни права и обврски на граѓаните.....50

6.3 Народно собрание.....56

6.4 Претседател на Републиката.....61

6.5 Совет на министри.....65

6.6 Судство.....67

6.7 Локална самоуправа и локална администрација.....71

6.8 Уставен суд.....73

6.9 Начини на стекнување на државјанство на Република Бугарија.....75

Глава 7- Односот на Република Бугарија и Република Северна Македонија.....101

7.1 Македонија и Бугарија-однос низ историјата.....104

7.2 Односот на Република Бугарија кон македонскиот јазик.....107

7.3 Македонско малцинство во Бугарија.....111

7.4 Број на македонски граѓани со бугарски пасош.....114

7.5 Документација за издавање бугарски пасош.....117

7.6 Можност за работа во ЕУ со бугарски пасош.....120

Глава 8- Резултати од истражување.....122

8.1 Техники на истражување.....122

8.2 Инструменти на истражувањето.....122

8.3 Обработка на податоците.....122

8.4 Резултати од анкетите.....123

Глава 9- Проверка на хипотетската рамка.....136

Заключок.....138

Користена литература.....142

Апстракт

Државјанството во основа има обележје на правна категорија која се однесува на луѓе кои припаѓаат кон една државна заедница, а со себе повлекува права, но и обрврски. Тоа настанало во период кога веќе имаме оформување на првите држави и претставува привилегија за еден народ или заедница или поединци.

Голем број држави во светот, на државјаството гледаат како на нешто што ги разликува од луѓето на други држави. Токму од тие причини процедурите за добивање на државјанство од држава во држава се разликуваат од критериумите кои се пропишани со законодавството на соодветна држава.

Државјанството претставува едно од основните човекови права и од него произлегуваат голем број поволности. Така ако немаме државјанство во некоја од западните земји не можеме да работиме во тие земји. Процедурите се многу сложени за добивање на државјанство во најразвинеите земји од проста причини зашто многу луѓе едноставно сакаат да се отселат или пак да живеат и работат во некоја од западните земји, САД, Канада, Австралија , Нов Зеланд и слично.

Клучни зборови: државјанство, држави, народ, права, привелегии, постапки, начини, процедури.

Abstract

Citizenship basically has a legal category mark that refers to people belonging to a state union, and with it entails rights and obligations. It occurred at a time when we already have the formation of the first states, and it is a privilege for one nation or community or individuals.

A number of countries in the world see the statehood as something that distinguishes them from people of other countries. It is for these reasons that the procedures for obtaining citizenship from a country to state differ from the criteria prescribed by the legislation of the respective country.

Citizenship is one of the fundamental human rights and many benefits come from it. So if we do not have citizenship in any of the western countries, we cannot work in those countries. Procedures are very complex for obtaining citizenship in the most developed countries for simple reasons because many people simply want to leave or live and work in some of the western countries, the United States, Canada, Australia, New Zealand and the like.

Keywords**:** citizenship, states, people, rights, privileges, procedures, ways, procedures.

Вовед

Секоја држава ја регулира областа на приватното право на нејзините граѓани со давањето на право на државјаните кои се родиле и живеат во неа. Исто така, со правото на државјанство може да се стекнат и оние лица кои ги исполнуваат законските процедури на една земја, па и конкретно речено на нашата држава Република Северна Македонија.

Сите ние кои сме државјани на некоја држава обично ги земаме здраво за готово правата и обврските кои за нас произлегуваат од држајанството. Повеќето од нас се во можност да ги запишат децата во училиште, да побараме лекарска помош кога сме болни, да се пријавиме на натпревар за работа, кога мораме да гласаме на парламентарни избори.

Чувствуваме дека имаме своја улога во државата во која живееме, да припаѓаме на нешто значително поголемо од нас самите. Без државјанство лицето не може да гласа на избори во државата во која живее, не може да поднесе барање за издавање на патни документи, не може да склучи брак. Лицата без државјанство кои се наоѓаат надвор од државата на потекло или поранешно постојано престојувалиште, понекогаш можат да бидат и подолго време задржани во прифатилишта за незаконски мигранти од затворен тип. На поединците кои не можат да докажат правна поврзаност со државата често им се ускратени и најосновните човекови права, како што се право на образование, медицинска помош и вработување.

Регулирањето на државјанството е од исклучително значење како за државата, така и за поединците. Тоа е појдовна основа за креирање на социјална, економска и политичка состојба на нејзината територија, на која државјаните остваруваат најширок спектар на граѓански права загарантирани со највисок правен акт.

Според таа правна и политичка содржина, државјанството се разликувало во разни епохи на општествено- политичкиот развој. Поединецот во апсолутистичките системи бил само поданик, односно објект на државната власт, додека во граѓанските демократски друштва тој станува граѓанин и добива и формални права. На европскиот континент Големата француска револуција, заедно со рушењето на стариот режим,

изразот поданик го заменила со изразот граѓанин и со тоа го осветлила патот кон сфаќање на поимот државјанство.

Правната теорија настојува да ги дефинира принципите според кои државите се раководат при уредување на ова прашање. Во реалноста нема изедначување, бидејќи секоја држава суверено одлучува кој и под кои услови може да стане државјанин и како може тоа државјанство да му престане. Можат да се издвојат принципите за стекнување државјанство, како што се крвна врска, место на раѓање, престојување, брачна заедница и друго, при што речиси и да нема земја која не ги комбинира.

Во овој труд ќе се обидеме да ги разработиме тематските целини за државјанството како правна категорија која е регулирана со највисокиот законски документ на државата, а тоа е Уставот на Република Северна Македонија. Во него декларативно се наведени дел од правата кои произлегуваат за државјанството. Поконкретно тоа е регулирано со посебен законски акт, а тоа е Законот за државјанство кој во Република Северна Македонија беше донесен во текот на 1992 година. Тој е дел од основните закони во нашата држава кој се однесува на регулирањето на правото на државјанство.

Глава 1: ФОРМУЛАЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

1.1 Формулација на проблемот

Правната теорија настојува да ги дефинира принципите според кои државите се раководат при уредување на ова прашање. Во реалноста нема изедначување, бидејќи секоја држава суверено одлучува кој и под кои услови може да стане државјанин и како може тоа државјанство да му престане. Можат да се издвојат принципите за стекнување државјанство, како што се: крвна врска, место на раѓање, престојување, брачна заедница и друго, при што речиси и да нема земја која не ги комбинира.

Во овој труд ќе се обидеме да ги разработиме тематските целини за државјанството како правна категорија која е регулирана со највисокиот законски документ на државата, а тоа е Уставот на Република Северна Македонија. Во него декларативно се наведени дел од правата кои произлегуваат за државјанството. Поконкретно тоа е регулирано со посебен законски акт, а тоа е Законот за државјанство кој во Република Северна Македонија беше донесен во текот на 1992 година. Тој е дел од основните закони во нашата држава кој се однесува на регулирањето на правото на државјанство.

1.2 Предмет на истражувањето

Нашата држава веќе подолго чека да биде примена во Европската унија, поточно од 26 февруари 2004 година. Подоцна Комисијата на 9 ноември 2005 година одлучи да и даде поволно мислење на нашата земја и на 15 и 16 декември 2005 година, на состанокот, Советот на Европа одлучи на нашата држава да и даде статус на земја-кандидат. После решавањето на билатералниот спор со Република Грција и потпишувањето на Преспанскиот договор, очекува да започне и преговори со Унијата, како последна фаза пред конечното пристапување кон ЕУ.Заради тоа што наскоро се очекува да станеме дел од ЕУ, заради огромното значење коешто го има денешната

Европска унија, во светски (глобални) рамки и за нас како држава и моментално како кандидати за членство во истата, особено е важно познавањето на процесот на европските интеграциии и правото на Европската унија.

Според мене, здружувањето со европските земји и имплементирање на правото според насоките од Европската Унија, ќе донесе модернизација во нашето општество, посебно во делот на правото. Сметам дека тоа е навистина потребно во нашиот правен систем, споредувајќи ги Законите за државјанство на земјите кои се веќе во Европската унија, како на пример Република Бугарија, која што во овој дел е навистина богата со добри примери коишто би биле од големо значење за нашиот закон кога би се имплементирале.

Темата којашто планирам да ја обработувам, мене лично како на правник ми се наметнува веќе подолго време. Оваа тема е недоволно истражена, и ја наметнува компаративната анализа на Законот за државјанство на Република Северна Македонија и Република Бугарија. Со нивна компарација, би се согледале предностите кои овие закони ги имаат, нивните недостатоци и нивните разлики, со предлог нашиот Закон да се промени во оние делови каде што е тоа најпотребно.

1.3 Цел на истражување

Целта на ова истражување е Законот за државјанство на Република Северна Македонија и Законот за државјанство на Република Бугарија.

Да се добијат сознанија за развој на Законот за државјанство на Република Северна Македонија.

Да се добијат сознанија за развој на Законот за државјанство на Република Бугарија.

Истражувањето треба да покаже во колкав обем ги почитува и ги спроведува Република Северна Македонија европските конвенции во делот на меѓународното право и директивите од страна на Европската унија.

1.4 Оправданост на истражувањето

I. Да се утврдат утврдат структуралните елементи на Законот за државјанство на Република Северна Македонија.

II. Да се утврдат структуралните елементи на Законот за државјанство на Република Бугарија.

III. Да се утврдат сличностите помеѓу Законот за државјанство на Република Северна Македонија и Законот за државјанство на Република Бугарија.

IV. Да се утврдат разликите помеѓу Законот за државјансто на Република Северна Македонија и Законот за државјанство на Република Бугарија.

V. Да се утврди во колкав обем Република Северна Македонија ги почитува и ги спроведува Европските конвенции во делот на меѓународното право.

VI. Да се утврди во колкав обем Република Северна Македонија ги почитува и ги спроведува директивите од областа на меѓународното право од страна на Европската унија.

1.5 Хипотетска рамка

Генерална хипотеза: Законот за државјанство на Република Северна Македонија во голема мера е сличен со Законот за државјанство на Република Бугарија.

I. **Хипотеза А** – Постојат големи сличности во делот на стекнувањето на државјанство во Законот за државјанство на Република Северна Македонија и со Законот за државјанство на Република Бугарија?

II. *Потхипотеза А1* - Дали со стекнување државјанство по потекло, има услов двата родители да се државјани на Република Северна Македонија или Република Бугарија?

III. *Потхипотеза А2* - Дали со стекнување на државјанство според потекло, родителите на детето мора да се од ист пол за да може детето добие државјанство во Република Северна Македонија и Република Бугарија?

IV. *Потхипотеза А3* – Дали со стекнување државјанство според потекло, детето ќе добие државјанство ако само едниот родител е државјанин, а другиот е со непознато државјанство?

V. *Потхипотеза А4* - Дали со стекнување на државјанство според територија, ќе добие државјанство детето кое е најдено на територијата на републиката?

VI. *Потхипотеза А5*- Дали со стекнување државјанство со природување, ќе стекне лице без државјанство со статус на бегалец во одредена држава?

VII. *Потхипотеза А6*- Дали со стекнување државјанство со природување, ќе стекне лице кое било најмалку 5 години во брак со лицето државјанин на државата?

VIII. **Хипотеза Б** - Постојат големи сличности во престанувањето на државјанството во Законот за државјанство на Република Северна Македонија и со Законот за државјанство на Република Бугарија?

IX. *Потхипотеза Б1* – Дали има одредена возраст за добивање отпуст од државјанство?

X. *Потхипотеза Б2*- Дали е потребно двата родителa да побараат нивното дете од 18 години да добие отпуст од државјанство?

XI. *Потхипотеза Б3* – Дали на малолетен посвоеник, ако посвоителите му се странски државјани, имаат право да бараат посвоеникот да има отпуст од дотогашното државјанство?

XII. *Потхипотеза Б4* – Кои се условите посвоениците да добијат отпуст од државјанството?

XIII. **Хипотеза В -** Постојат големи сличности во утврдувањето на државјанството во Законот за државјанство во Република Северна Македонија и Законот за државјанство во Република Бугарија?

XIV. *Потхипотеза В1* – Дали се потребни определени услови за утврдување на државјанство?

XV. *Потхипотеза В2* –Дали е за стекнување односно за престанување на државјанството се известуваат определени органи?

XVI. **Хипотеза Г -** Постојат големи сличности во делот за граѓаните на поранешна СФРЈ?

XVII. *Потхипотеза Г1* – Дали е потребно исполнување на определени услови за добивање на државјанство во државата во којашто се наоѓаат?

XVIII. *Потхипотеза Г2* – Дали државјанството на граѓаните на поранешна СФРЈ кои на 8 септември 1991 година имаат пријавено живеалиште, се уште им важи и под кои услови?

XIX. **Хипотеза Д -** Постојат големи сличности во делот дали државјаните можат да имаат повеќе државјанства во Законот за државјанство на Република Северна Македонија и Законот за државјанство во Република Бугарија?

XX. *Потхипотеза Д1* – Дали државјанин на една држава може да има две или повеќе државјанства?

XXI. *Потхипотеза Д2* – Дали е дотогашен државјанин мора да се откаже од своето државјанство за да се здобие со државјанство на друга држава?

Глава 2: Поим и дефинирање на државјанството

Поимот државјанство, етимолошки има корени од латинскиот јазик, а генерално означува врска помеѓу државата и поединецот. Државите меѓусебно се разликуваат во однос на појмовното одредување на државјанството, а дефиницијата се темели на разликата помеѓу персоналното и територијалното важење на правниот поредок.

Во државите кои го примиле римското право, државјанството претставува правен статус на поединецот. Статусот повлекува одредени права и должности кои се независни од волјата на поединецот. Уште од средниот век, во земјите со контитентален правен систем, се провлекува мислата дека слободен човек со себе го носи и своето право. Од друга страна, во англосаксонски држави, државјанството претставува територијална врска помеѓу физичко лице и државата.

Најголем број на човекови права кои се гарантирани со устав, ги уживаат сите граѓани како дел од одредена општествена и државна заедница. Во групата на човековите права постојат некои права и слободи кои ги уживаат само државјаните на конкретната државна заедница, па поради тоа е важно да се види на кои начини во уставите се уредува државјнаството и какво влијание има статусот на државјанин на човековите права.

Поимот државјанин има две значења. Во првото значење поимот државјанин одредува припадност на поединци на конкретна државна заедница, а по второто значење ни одредува лице, кое е начелно сведено на политички права. Уставно правно гледано, двете функции имаат големо значење.

Правото на државјанство се гарантира со декларација на Организацијата на Обединетите нации (член 15) каде се прокламира правото на секој човек на едно државјанство и каде се забранува секое самоволно одземање на државјанството како и ускратување на правото на државјанство, а во него се содржани одредбите и правото на секое дете за стекнување на државјанството. Сите меѓународни документи имаат за цел гарантирање на правата на едно државјанство со цел да се избегне можност некои лица

да бидат бипатриди (лица кои имаат двојно државјанство) или апатриди (лица без државјанство)[1].

Според дефиницијата ,државјанството е збир на определени овластувања и задолженија кои се воспоставуваат помеѓу државата и оние поединци што се припадници на определена државна заедница.

Државјанството кај нас е регулирано како со Меѓународното приватно право така и со национален закон. Законот за државјанство е донесен 1992 година. Според македонскиот речник, државјанство значи припадност кон определена држава. [2]

Значи, државјанството е правна врска помеѓу одреден субјект и државата. Во рамките на националното уредување и меѓународни стандарди не постои единствен систем во меѓународното право по прашањето за условите за начинот и губењето на државјанството. Кога странец е субјект во некој правен однос, тоа иницира низа прашања, од тоа кој орган е меѓународно надлежен, а што во формална смисла кореспондира со достапност на некое приватно право кое го одредува странецот, во правец на меродавно право за одреден приватно-правен однос со елементот на странско[3].

Државјанството е важна врска (однос) врз чија основа се одредува припадност на едно лице на една држава[4]. Припадноста на лицето на одредена држава преку јавно правна положба во рамките на државјанството, претставува врска која лицето ја остварува кон државата во однос на политички, приватни, културни, економски и други права. „Државјанството е припадност на поединец, домашен државјанин, одреден со државно правен поредок, кој од една страна, се гледа во обврските кои ги има кон неа, а од друга страна, во тоа што е формално правно му се достапни сите права кои тој правен поредок ги познава, при што некои се стекнуваат автоматски, а други по општи услови еднакви за сите.“[5]

Суштински однос се остварува преку постоење на однос во кој одредено лице се идентификува според државата. Обемот на правата и обврските кои му ги дава државата, се гарантирани со највисоки уставно правни и меѓународни документи.

[1] Бреоња, Б., Право на државјанство, Загреб 2015
[2] http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=127&Itemid=543&lang=mk
[3] Bulic, F., Sticanje I gubitak drzavjanstva u Srbiji u pogledu stranaca, Beograd, 2007
[4] Varadi, T., Medjunarodno privatno pravo, Beograd 2012
[5] Vodinelic, Uvog u gradjansko pravo, Beograd 2007

Секоја држава по прашањето на доделување државјанство суверено се однесува кон тој проблем и самостојно го уредува, не постои единствена индикација за решавање на ова прашање.

Основна содржина на проблемот е кога во рамките на стекнување на државјанство се појавува странски елемент кој како меродавно право ќе се примени во конкретниот случај. Лицата кои немаат статус на домашни државјани, без разлика дали се странски државјани или апатриди се нарекуваат странци. Положбата на странците во минатото била изразено неповолна. Во робовладетелскиот период не им бил доволен брак со домашен државјанин, немале право ниту можеле да стекнуваат имотни права, им бил забранет пристап до домашни судови. Слична ситуацијата била и во времето на феудализмот иако во тој период дошло до благо подобрување на нивниот статус, што радикално е променето со француската револуција.

2.1 Правна природа и историски развиток на државјанството

Како посебен правен однос помеѓу поединецот и државата, државјанството започнува да се уредува кон крајот на 18 и почетокот на 19 век и тоа со нормите на граѓанско право. Посебни одредби за државјанството се содржани во францускиот граѓански законик од 1804 година, во австрискиот законик од 1811 година. Нормирањето на државјанството со посебен закон следувало како резултат на сфаќање на државјанството како јавно-правен однос и напуштање на сфаќањата за државјанство како приватно- правен однос, иако и денес има земји во кои материјата на државјанство се содржи во граѓанскиот законик.

Во поединечни земји нормите кои се однесуваат на државјанството се наоѓаа во законите кои ја регулираат граѓанската материја, на пример во Белгија. Поради својата важност оваа материја се сведува и во уставно- правни прашања и во многу земји, одредбите за државјанството се содржани и во уставите, како што е случај со Уставот на либиската арапска република од 1951 година, Уставот на Нигерија од 1963 година, Уставот на Република Уругвај од 1967 година[6].

[6] Упоредни и историјски поглед на принципе стицања и престанка државјанства, МУП Србија, 2016

Посебноста и важноста на правната врска која врз основа на државјанството се создава помеѓу поединец и држава, наметнува потреба за нејзино темелно и прецизно правно тегулирање. Затоа во рамките на секоја држава се создаваат посебни правни правила по чиј пат, државата, секоја за себе, самостојно регулира според сопствено сфаќање и наоѓање, општи и посебни прашања за државјанството, а посебно оние од кои зависи кои лица и под кои услови ќе ги смета за свои државјани, односно под кои услови поединечни лица престануваат да бидат нејзини државјани.

Поимот државјанство, треба да се разликува од поимот националност. Националност означува припадност на поединецот кон одреден народ. Секој народ има свои сонародници кои не мора да имаат сите исто државјанство. Националноста е етнички поим и со него се креира однос кој е траен по својот карактер.

Трите основни карактеристики на државата се: населението, територијата и границите. Овде не интересира само населението и тоа неговата поврзаност со државата. За да ја дознаеме поврзаноста помеѓу државата и лицата коишто живеат во неа, потребно е да знаеме многу фактори и институти коишто влијаат на таа поврзаност.

Еден таков институт е **државјанството** којшто претставува многу значаен феномен како за државите, така и за меѓународната заедница воопшто. Државјанството кај нас е регулирано како со меѓународното приватно право така и со национален закон ,Законот за државјанство донесен од страна на Собранието на Република Македонија во 1992 год.

За да дојдеме до поимот за државјанство потребно е прво да ја знаеме неговата правна природа. Има група на автори коишто сметаат дека државјанството е договор помеѓу поединецот и државата, и тоа адхензионен договор, каде што условите ги диктира државата, а поединецот самоволното ги прифаќа, меѓутоа ова сфаќање не е издржано и е побиено од страна на Маркс. Има уште едно сфаќање коешто тврди дека државјанството е политичка и духовна врска помеѓу поединецот и државата, меѓутоа и ова сфаќање не е издржано затоа што се смета дека поимите политичка и духовна се неодредени.

Па така на крај, група на автори сметаат дека државјанството е правна и политичка врска помеѓу поединецот и државата, од чија врска произлегуваат права и обврски за самиот поединец. Тоа е правна врска затоа што е уредено со едностран акт-

Устав и закон. Во законот се наведени условите (како што подолу ќе видиме) за добивање и губење на државјанството, последиците од престанокот на државјанството и друго.

Според определувањето на определени категории на права , правото на државјанство има правна категорија и е регулирано со посебни законски и подзаконски акти.

Тоа во Република Македонија е направено со Законот за државјанство кој во општите одредби има два члена, во кои накратко се определува начинот на утврдување на правото на државјанство па така :

- Во член 1 се вели: Со овој закон се уредуваат начинот и условите за стекнување и престанување на државјанството на Република Северна Македонија, утврдување на државјанството, надлежниот државен орган за решавање на овие случаи, докажување на државјанството и водење на евиденција на државјаните на Република Северна Македонија. Државјанството е правна врска меѓу лицата и државата и не го означува етничкото потекло на лицата.
- Во член 2 е наведено дека: Државјанин на Република Северна Македонија може да има и државјанство на друга држава. Државјанин на Република Северна Македонија кој има државјанство на друга држава, во Република Северна Македонија се смета исклучиво за државјанин на Република Северна Македонија, ако со меѓународен договор не е поинаку определено.

  Од овие два члена и од следните може да се каже дека државјанството има правна природа и е регулирано според меѓународните и европките законски стандарди.[7]

Државјанството е политички детерминирано, поради тоа што државата одлучува кој може, а кој не може да биде државјанин. Често таа одлука нема демократска база и исклучува луѓе според раса, ентитет, религија и друго. Државјанството исто може да се согледа како обид за промена на постоечките релации на моќ. Поради тоа, тоа може да се интерпретира како категорија која овозможува демократија или демократија на нов тип. Демократско државјанство третира луѓе како индивидуи со еднакви права на земјата. Демократија е политички принцип кој

[7] Закон за државјанство

вклучува плурализам, различност и хетерогеност. Ако државата е изградена врз основа на тие принципи, тоа значи дека таа препознава различности[8].

2.2 Државјанство во внатрешно и меѓународно право

Нормативното регулирање на државјанството денес претставува утврдување на граници на суверенитет во услови на зголемена меѓузависност. Ограничувањето на негативната содржина на суверенитетот, односно самостојност„ vis a vis“ друга држава и позитивни кои сочинуваат ексклузивни компетенции на државната власт на територијата, произлегувајќи од постоење на таканаречени конкурентски надлежности.

Фундаменталното ограничување кое меѓународниот правен поредок го воспоставува се однесува на принципот по кој сите држави се автономни по прашањето на правно уредување на сопственото државјанство. Државите не се врзани со внатрашна надлежност на другите држави, слободно да пропишуваат колизиони норми за државјанство на лица на својата територија, но се во границите на правилата, врзани за општп прифатените начини на стекнување и престанување на државјанството.

Државјанството традиционални се стекнува преку оригиналните и дериватни начини на стекнување на државјанство, во зависност од факторите од кои внатрешното законодавство тргнува во регулирање на материјата државјанство. Во меѓународните правни рамки, прифатен е принципот регулирањето на државјанството да спаѓа во област на домашна надлежност. Овој принцип начелно е во согласност со принципите содржани во Декларацијата за начела на меѓународното право за пријателски односи и соработка на државите во согласност со Повелбата на ОН од 1970 година, според која државите се должни да не интервенираат во работи кои спаѓаат во внатрешна надлежност на друга држава.

Но, неинтеревенцијата и немешањето на другите држави во внатрешните работи на други држави, не значи дека границите на националниот закон за државјанство не се утврдени со меѓународното право. На ограничување на правилата за domain reserve укажала и меѓународната јурисприденција помеѓу две светски војни. Најавторитативен

[8] Zlatkovic, J., Drzavljanstvo, nacionalni identitet I migracije, Revija za sociologiju, 2001

став по прашањето за меѓународно правно регулирање на државјанството на физички лица го истакнал Постојаниот суд за меѓународна правда. Тој со советодавно мислење по повод државјанството во Тунис и Мароко, потврдил дека прашањето за исклучива надлежност на државата е релативно прашање во зависност од развојот на меѓународните односи и во однос на прашањата кои не се регулирани со меѓународното право, државите користејќи ги своите дискрециони овластувања можат да бидат ограничени со обврските преземени во однос на другите држави, со што и нивната јурисдикција е ограничена со правилата на меѓународно право[9].

Слични пристапи се инкорпорирани и во некои меѓународни правни инструменти. Пример, во член 2 на нацрт Конвенцијата за државјанство на харвардското правно училиште, потврдено е дека државата во поглед на утврдување на државјанството не е неограничена. Во член 1 од Хашката конвенција за одредени прашања, за законот од државјанство од 1930 година, пропишано е дека секоја држава има право да го уредува својот закон, кој е нејзин државјанин, но дека за другите држави состојбата е прифатлива во мера во која внатрешното право е во согласност со меѓународните конвенции, меѓународни обичаи и општо прифатени принципи за државјанството[10].

Споменатиот пристап бил посебно изразен после завршување на Втората светска војна, кога се издигнале човековите права. Оттогаш , начинот на кој државите го регулираат државјанството, не е веќе прашање за нивна надлежност, туку е прашање на остварување и заштита на човековите права на поединците како рефлексни субјекти на меѓународното право.

Преку воспоставување на правен режим на државјанството, уставите на различни држави денес даваат предност на државјанството како право на човекот. Правото на државјанство станало iustus titulus за остварување на други човекови права. Државјанството е едно од поимите со кои се занимава целиот свет и кај кого е нагласена зголемена грижа на меѓународната заедница. Мерилата кои државите би ги усвоиле и покрај општо прифатените правни стандарди за државјанството, би можеле да доведат до изигрување на прописите на другите држави.

[9] Research in International Law, Harvard Law School, American Journal of international Law
[10] Convention of certain questions to the conflict of nationality law, Hague

Националните правила за државјанството мора да бидат во симетрија со општите правила и принципи на меѓународното право. Можеби најдобар пример во тој поглед претставуваат принципите за стекнување на државјанство. Најприменлив во пракса е персоналниот пристап филијација, според кој државјанството се стекнува според државјанството на родителите и територијален принцип, според кој државјанството се стекнува со раѓање на подрачјето на државата[11].

Иако овие принципи не се пропишани со меѓународното обичајно право, сепак нивните граници на примена меѓународно правно се утврдени со меѓународни конвенции. Така, во член 12 од Хашката конвенција за одредени прашања во законот за државјанство од 1930 година, пропишано е дека правилото за стекнување на државјанство врз основа на раѓање на подрачје на државата, не се однесува автоматски на децата, лица кои уважуваат дипломатски имунитет.

Со точка 2 од Факултативниот протокол кој се однесува на стекнување државјанство со Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година, пропишано е дека членовите на семејството, лица од дипломатска мисија кои немаат државјанство на државата која ги акредитира, не стекнуваат државјанство на таа држава со самото дејство на нејзиното законодавство[12].

За стекнување на државјанство во државата на престојување, меѓународното право бара постоење на намери за постојано живеење на територијата. Во одредени случаеви со резиденцијално присуство се бара и вршење на одредени деловни активности по чија основа лицата стекнуваат државјанство во државата во која престојуваат.

Ако една држава утврди дека одредено лице исполнува услови за стекнување на нејзино државјанство, тогаш сите други држави мора да го уважуваат тој факт. Во спротивно, доаѓа до несакани меѓународно правни импликации кои можат да повлечат мерки на реторзија. Ставот на меѓународната јуриспруденција по ова прашање е целосно одреден. Само во исклучителни ситуации, меѓународното право дозволува отстапување од наведените правила.

[11] Andrassy, J., Medjunarodno pravo, Skolska knjiga, Zagreb, 1990
[12] Vienna convention on diplomatic relations, United Nations Treaty Series

Разновидноста на основните мерила за стекнување на државјанство во пракса може да предизвика позитивен и негативен судир во законот за државјанство. Тоа е посебно видливо кај решенија со кои по сила на закон се менува правно- граѓанскиот статус на поединците. Нормативната колизија на меѓународен план последично може да доведе до појава на двојно државјанство, повеќе државјанства, а во одредени случаеви и до без државјанство. Со цел избегнување на споменатите појави, државите одат кон регулирање на материјата државјанство.

2.3 Државјанство на физички лица и промена на суверенитетот на територијата

Сукцесија настанува со промена на територијалниот суверенитет на државата. Стекнување, губење и промена на државјанството на физички лица, блиску е поврзано за сукцесивните промени, кои претставуваат замена на државата во поглед на одговорностите за меѓународно правни односи на територијата на која се однесува сукцесијата.

По повод меѓународно правно регулирање на правни последици од сукцесија, на државата во однос на државјанството, праксата покажала повеќе концептуални пристапи. Еден пристап тргнува од ставот дека со сукцесија на државата доаѓа до автоматска промена на државјанството на населението на територијата. Пристапот во главно е врзан за одамна напуштена територија во државата како објект по кој државата престанува по пат на освојување, анексија и субјугација.

За лица кои ќе прифатат да останат на територијата која преминала на државата сукцесор, се сметало дела претставуваат припратници на територијата. Автоматската сукцесија на државјанство значела во пракса покорување преку премолчено служење на новиот суверен. Другиот пристап тргнува од тоа дека државата сукцесор со своите законски акти ги уредува сите прашања на државјанството. Државјанството на државата сукцесор не се стекнува преку сукцесија на државата, туку преку државен акт со кој жителите на погодената територија се преведуваат во сопствени државјани[13].

[13] Feichenfeld, E., Encyclopedia at the social sciences

Ни еден од споменатите пристапи не е повеќе применлив во пракса. Факт е дека меѓународните правила за сукцесија на државата во однос на државјанството останале нецелосни, а дека сеопфатната кодификација започнала неодамна, под закрила на Обединетите нации и некои европски организации.

2.4 Извори на правото за државјанството во Република Северна Македонија

ДРЖАВЈАНСТВО е правна врска меѓу Вас и државата и не го означува Вашето етничко потекло.

Согласно Уставот, државјанството на Република Северна Македонија (РСМ) е уредено со закон и не може да се одземе. Законот со кој се уредува државјанството е Законот за државјанството од 1992 година изменет и дополнет со Законот за изменување и дополнување на Законот за државјанството од 2004 година.

Глава 3: Принципи на стекнување државјанство

Постојат три основни принципи за стекнување на државјанство, кои во главно се комбинираат:

- потекло, крвна врска;
- место на раѓање;
- престој.

На децата им следува државјанство според принципот на потекло, без оглед на тоа каде се родени.

Според принципот место на раѓање, за одредување на држајанството не влијае државјанството на родителите, туку местото каде се родило детето, односно детето стекнува државјанство на онаа држава на чија територија ќе се роди. Ова било значајно применливо во Европа до 19 век, бидејќи им одговарало на феудалните средновековни држави, каде поединецот бил врзан за државата, односно територијата на која е роден и средината која постои на таа територија.

За разлика од претходните два принципи, кои служат за одредување на државјанство на детето во моментот на раѓање, престојувалиштето, во главно се користи за стекнување на државјанство на полнолетни лица кои по своја волја сакаат да стекнат државјанство. Овој принцип речиси никаде не служи како основен и во-главно се комбинира со другите два. Како исклучок се споменува државата Ватикан во која, поради нејзината посебна положба и карактер, Законот за државјанство и престојување, доделува државјанство на Ватикан, на сите лица кои во градот Ватикан имаат живеалиште врз основа на својата „чест“, односно „должност“[14].

Кој од овие принципи ќе биде прифатен како основен, зависи од сфаќањата на законодавците, кои во главно се раководат според националните интереси. Исто така, не е можно да се применува исклучиво само еден принцип, туку тие се комбинираат, при што најчест случај на комбинација е потеклото и местото на раѓање.

Во земјите на имиграција, кои биле принудени да „создаваат“ свое државјанство, како што е САД, Австралија и други, прифатен е и принципот место на раѓање како

[14] Борковиќ, И., Управно право, Народне новине, Загреб, 2002

основен за стекнување на државјанството. Спроти тоа, во земјите на емиграција, постоел и интерес за чување на своите државјани, па како основен е прифатен принципот потекло.

Во Велика Британија, според British nationality act од 1981 година, дете родено во Британија станува британски државјанин ако во моментот на раѓање родителите му се британски државјани или имаат статус на постојани граѓани[15].

3.1 Брачна врска како релевантен фактор за стекнување на државјанство

Брачната врска влијае на државјанскиот статус на лицата во брак. Овој факт е релевантетн за олеснителен начин на стекнување на државјанство, со исполнување на други услови, а во некои може да биде од значење за престанување на државјанството. Претходните теории тргнувале од единство на државјанството на брачните другари. Според класичната варијанта, кога брачните другари се со различно државјанство, одлучувачко е државјанството на мажот.

Жената со стапувањето во брак стекнува државјанство на мажот, како и децата кои се родени во бракот. И денес во одредени држави постојат вакви правила, на пример во Индонезија и Шпанија, каде домашна државјанка го губи своето државјанство со мажење за странец, додека странска државјанка мажена за домашен државјанин, стекнува државјанство на мажот.

Со продорот на прогресивни идеи за потребата од постоење на рамноправност помеѓу мажите и жените, се развивала идејата за независност на државјанството на жената од државјанството на мажот. Со Конвенцијата на Обединетите нации од 1957 година, утврдено е дека „ни бракот и разводот помеѓу домашни државјани и странец, ниту промена на државјанство на мажот за време на бракот не може да влијае на државјанството на жената“.

[15] Борковиќ, И., Управно право, Народне новине, Загреб, 2002

3.2 Апатриди, бипатриди и полипатриди

Постоењето на разлилни принципи за стекнување на државјанство доведува до позитивен или негативен судир на државјанството, односно до тоа некои лица да бидат без државјанство (апатриди), а некои со две (бипатриди) или со повеќе државјанства (полипатриди). Дете родено на територијата на државата во која основен принцип е стекнување на државјанството, место на раѓање, од родителите кои имаат државјанство на државата со принцип на крвна врска, во моментот на раѓање стекнува две државјанства. Ако е родено во држава со начело крвна врска, од родители со државјанство на државата со принцип на место на раѓање, таквото дете во моментот на раѓање останува без државјанство.

Апатридите ги дефинираат меѓународните извори, како што е Конвенција за правна положба на лица без државјанство, која во член 1, пропишува дека лицата без државјанство „се лица кои ниедна држава не ги смета за свои државјани во согласност со својот закон“. Во смисла на Конвенцијата, разгледувањето дали некој е лице-апатрид, е ограничено на државите со кои лицето ужива релевантна врска, на пример по раѓање, потекло, склучен брак, вообичаен престој.

Регионалните извори исто така се занимаваат со правото на државјанство, како на пример Американска конвенција за човечки права од 1969 година, и Конвенција на Советот за Европа за избегнување на апатридија поврзана со државна сукцесија од 2006 година. Организацијата на африканско единство во 1999 година ја усвоила Повелбата за права на доброто на детето, во која се потврдува дека секое дете има право да стекне државјанство[16].

[16] Борковиќ, И., Управно право, Народне новине, Загреб, 2002

Глава 4: Начини на стекнување на државјанство во Република Северна Македонија

Државјанството на Република Македонија се стекнува со[17]:

1) потекло;

2) раѓање на територијата на Република Северна Македонија;

3) природување;

4) меѓународни договори;

- стекнување на државјанство со потекло.

Со потекло стекнува државјанство на Република Северна Македонија дете на кое:

- во моментот на раѓањето двата родители се државјани на Република Северна Македонија;

- во моментот на раѓањето едниот родител е државјанин на Република Северна Македонија, а детето е родено во Република Северна Македонија, доколку родителите спогодбено не определат детето да го добие државјанството на другиот родител и

- во моментот на раѓањето едниот родител е државјанин на Република Северна Македонија, а другиот родител е непознат или со непознато државјанство, односно без државјанство, а детето е родено во странство.

Државјанство на Република Северна Македонија со потекло стекнува и посвоеник при потполно посвојување на кој двата или едниот посвоител е државјанин на Република Северна Македонија.

[17] Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017

Во случаите кога детето е родено во странство на кое едниот родител во моментот на раѓањето е државјанин на Република Северна Македонија, а другиот странски државјанин, со потекло стекнува државјанство на Република Северна Македонија ако до наполнети 18 години живот биде пријавено за запишување како државјанин на Република Северна Македонија или ако до наполнети 18 години живот постојано се насели во Република Северна Македонија со родителот кој е државјанин на Република Северна Македонија.

Во случај на судски спор за доделување на дете, државјанството се стекнува по правосилноста на судската одлука. Во определени услови државјанство на Република Северна Македонија може да стекне и лице кое не е пријавено од двајцата родители, со наполнети 18 години живот, ако поднесе пријава за упис во државјанство на Република Северна Македонија до навршени 23 години живот.

- Стекнување на државјанство со раѓање на територијата на Република Северна Македонија

Државјанство на Република Северна Македонија стекнува дете кое е најдено или родено на територијата на Република Северна Македонија на кое родителите му се непознати, или се со непознато државјанство или се без државјанство.

На детето ќе му престане државјанството на Република Северна Македонија ако до наполнети 15 години живот се утврди дека родителите му се странски државјани и доколку детето нема да остане без државјанство.

- Стекнување на државјанство со природување

Државјанство на Република Северна Македонија со природување може да стекне странец кој лично поднел барање за прием во државјанство на Република Северна Македонија, ако ги исполнува следниве услови[18]:

- да има наполнето 18 години живот;

[18] Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017

- до поднесувањето на барањето законски и постојано да живее на територијата на Република Северна Македонија најмалку осум години;

- да има обезбедено стан и постојан извор на средства за егзистенција во висина која овозможува материјална и социјална сигурност под услови утврдени со закон;

- во Република Северна Македонија и во државата чиј државјанин е да не бил казнуван со казна затвор во траење од најмалку една година, за дела за кои се гони по службена должност и кои се казниви според прописите во Република Северна Македонија,

- против него да не се води кривична постапка во Република Северна Македонија и во државата чиј државјанин е;

- да го владее македонскиот јазик до тој степен да може лесно да се разбере со околината;

- да не е изречена мерка забрана за престој во Република Северна Македонија;

- неговиот прием во државјанство на Република Северна Македонија да не ја загрозува безбедноста и одбраната на Република Северна Македонија;

- да потпише заклетва дека ќе биде лојален граѓанин на Република Северна Македонија и

- да има отпуст од досегашното државјанство или да докаже дека ќе го добие ако биде примен во државјанство на Република Северна Македонија.

- Лице без државјанство или бегалец

Државјанство на Република Северна Македонија со природување може да стекне лице без државјанство или со признат статус на бегалец, ако од утврдувањето на без државјанството, односно признавањето на статус на бегалец до поднесувањето на барањето за прием во државјанство, законски и постојано живее на територијата на Република Северна Македонија најмалку шест години, да не бил казнуван во

Република Северна Македонија со казна затвор во траење од најмалку една година, за дела за кои се гони по службена должност и кои се казниви според прописите во Република Северна Македонија, против него да не се води кривична постапка во Република Северна Македонија и ако ги исполнува условите од точките погоре.

- Иселеник

Иселеник од Република Северна Македонија, како и негов потомок до прво колено, може со природување да стекне државјанство на Република Северна Македонија иако не ги исполнува условите од дел од точките погоре . Под поимот „иселеник", се смета граѓанин на Република Северна Македонија кој се иселил од Република Северна Македонија во друга држава, освен во матичната земја, без оглед на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба.

- Странец кој е во брак со македонски државјанин

Странец кој е во брак со државјанин на Република Северна Македонија најмалку три години и до поднесувањето на барањето законски престојува најмалку една година непрекнато на територијата на Република Северна Македонија може со природување да стекне државјанство на Република Северна Македонија иако не ги исполнува условите од точките погоре. Странец кој е во брак со државјанин на Република Северна Македонија најмалку осум години, кој законски и постојано живее во странство и со Република Северна Македонија има цврста и ефективна поврзаност, може со природување да стекне државјанство на Република Северна Македонија иако не ги исполнува условите од точките погоре[19].

[19] Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017

- Стекнување државјанство поради научен, економски, културен, спортски или друг национален интерес[20]

Странец кој ги исполнува условите од член 7 став 1 точки 1 и 8 на овој закон може со природување да стекне државјанство на Република Северна Македонија ако тоа преставува особен научен, економски, културен, спортски или друг национален интерес. Владата на Република Северна Македонија со уредба ги утврдува критериумите за особен научен, економски, културен, спортски или друг национален интерес за стекнување на државјанство.

Владата на Република Северна Македонија го дава мислењето за постоење на особениот интерес.

4.1 Постапки за стекнување државјанство на РСМ

Државјанство е правна врска меѓу Вас и државата и не го означува вашето етничко потекло. Согласно Уставот, државјанството на Република Северна Македонија (РСМ) е уредено со закон и не може да се одземе.

Остварување на право на државјанин на Република Северна Македонија. Ова право може да се оствари на неколку начини:

- со потекло, односно, ако сте родени од родител/родители кој/кои е/се државјанин/државјани на Република Северна Македонија;

- во исклучителни околности, со раѓање во Република Северна Македонија

- со природување;

- со потекло или со раѓање.

[20] Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017

- Што е државјанство со потекло?

По раѓањето, едно дете стекнува државјанство на РСМ, доколку барем еден од неговите родители е државјанин на РСМ. Односно, детето стекнува државјанство на РСМ со потекло кога ќе бидат исполнети следниве услови:

- ако и двајцата родители се државјани на РСМ, нивното дете стекнува државјанство на РСМ независно од тоа каде е родено;

-ако еден од родителите е државјанин на РСМ и ако нивното дете е родено во РСМ, тогаш брачниот другар мора да се согласи со тоа детето да стекне државјанство на РСМ.

Доколку детето се роди во странство, а само еден од родителите е државјанин на РСМ, тогаш нивното дете ќе стекне државјанство на РСМ, доколку:

-поднесат барање за запишување на нивното дете во книгата на државјани, пред тоа да наполни 18 години, или

-нивното дете се враќа да живее во РСМ со нив, пред да наполни 18 години, или

-нивното дете со наполнети 18 до навршени 23 години возраст поднесе барање за запишување во книгата на државјани.

Доколку другиот родител е непознат или со непознато државјанство,тогаш детето ќе стекне државјанство на РСМ со потекло, независно од тоа каде е родено.

- Кои документи треба да се поднесат до подрачната единица на Министерството за внатрешни работи?

Заедно со барањето за стекнување на државјанство на РСМ треба да се поднесат и следниве документи:

-извод од матичната книга на родените на детето;

-доказ за државјанство на РСМ на родителите;

-доколку детето е малолетно, согласност од родителот кој не е државјанин на РСМ;

-лична карта на родителот или старателот;

-регулирано полномошно, доколку барањето се поднесува од овластено лице.

Формуларот за запишување и формуларот за согласност се издаваат бесплатно во подрачната единица на Министерството за внатрешни работи.

- Што треба да се направи ако детето е родено во странство?

Треба да се поднесе барање за запишување во книгата на родени и регистарот на државјани во матичната служба во местото на живеење на родителот кој е државјанин на РМ. Ако се наоѓаат во странство, раѓањето треба да го пријават во најблиската амбасада или во најблискиот конзулат на РСМ.

- Што треба да се направи во случај на посвојување на дете?

Едно целосно посвоено дете, исто така, ќе се стекне со државјанство на РСМ со потекло, доколку двајцата или еден од родителите е државјанин на РСМ.

- Дали секое дете родено во Република Северна Македонија се стекнува со државјанство на Република Северна Македонија?

Не, само оние деца на кои најмалку еден од родителите им е државјанин на РСМ. Меѓутоа, ако детето е најдено или родено во РСМ и ако родителите се непознати, или се со непознато државјанство или се без државјанство тогаш тоа дете стекнува државјанство на РСМ.

Државјанството на детето во ваков случај ќе му престане ако до наполнети 15 години живот се утврди дека родителите му се странски државјани и доколку детето со тоа нема да остане без државјанство.

- Природување. Што значи природување?

Ако како возрасен доброволно се стекнете со државјанството на државата во која престојувате, откако сте ги исполниле условите од законот на таа држава тогаш сте стекнале државјанство со природување.

Во РСМ, природувањето може да биде пред се врз основа на годините на законски престој или на брак со државјанин на РСМ. Ако стекнеме државјанство на РСМ со природување, тогаш малолетни деца, исто така, ќе го добијат истото државјанство, но треба да се запомне дека податоците за нив треба да се вклучат во барањето за прием во државјанство на РСМ.

- Како се поднесува барање?

Треба лично да се поднесе пополнет формулар-барање се дава бесплатно во секоја подрачна единица на Министерството за внатрешни работи, во подрачната единица на Министерството за внатрешни работи којашто се наоѓа во местото на живеење. Запомнете дека треба со вас да ги носите и потребните документи. Не заборавајте да ги вклучите и малолетните деца во вашето барање за прием во државјанството на РСМ.[21]

Може да се побара од Министерството за внатрешни работи за ослободување од плаќање на административната такса, ако единствен извор на средства во нашето домаќинство е постојаната парична помош или социјалната парична помош што ја дава државата.

Како може да се добие државјанство на Република Северна Македонија ако некој е странец и живее во Република Северна Македонија најмалку 8 години. Треба да бидат исполните сите овие услови:

-да имаат наполнето 18 години;

-да живеат во РСМ законски и постојано најмалку 8 години;

-да имаат обезбедено стан;

-да имаат обезбедено постојан извор на средства за егзистенција во висина која овозможува материјална и социјална сигурност под услови утврдени со закон;

-во РСМ и во државата чие државјанство го имаат да не се казнувани со казна затвор во траење од најмалку една година, за дела за кои се гони по службена должност и кои се казниви според прописите во РСМ;

[21] https://www.pravdiko.mk/izdavane-na-uverenie-za-drzhavjanstvo/

-во РСМ и во државата чие државјанство го имаат, против нив да не се води кривична постапка;

-да го владее македонскиот јазик до тој степен да може лесно да се разбере со околината;

-да не им е изречена мерка забрана за престој во РСМ;

-приемот во државјанство на РСМ да не ја загрозува безбедноста и одбраната на РСМ.

Ако ги исполните сите услови од прв до последен, ќе треба исто така да се има отпуст од досегашното државјанство или да се докаже дека ќе се добие ако бидат примени во државјанството на РСМ.

Пред да се побара отпуст од досегашното државјанство или пред да се докаже дека ќе се добие отпуст од другото државјанство ако бидат примени во државјанството на РСМ, Министерството за внатрешни работи издава гаранција дека ќе бидат примени во државјанството на РСМ.

И на крај, ако се исполнат сите горенаведени услови, и бидат примени во државјанство на РСМ, ќе треба да се потпише заклетва дека ќе бидат лојални граѓани на РСМ.

- Кои документи се потребни?

-кратка биографија;

-документ за идентификација (како на пример: лична карта за странец или патна исправа издадена од државата чиј државјанин сте). Овој документ ќе треба само да се покаже кога ќе се поднесува барање;

-извод од матичната книга на родените (ако е странски, да биде издаден на интернационален образец или преведен од овластен судски преведувач). Овој документ треба задолжително да се поднесе;

-извод од матичната книга на венчаните (ако е странски да биде издаден на интернационален образец или преведен од овластен судски преведувач).

Овој документ треба да се поднесе само ако се поседува:

-доказ дека семејството има обезбеден стан;

- договор за купопродажба ;

- договор за закуп ;

- поседовен лист;

- решение за даночен обврзник и др

- доказ дека семејството има постојан извор на средства;

- потврда за работен однос;

- потврда за друг извор на приходи;

- уверение дека не се води кривична постапка против нив во РСМ;

- уверение дека не се води кривична постапка против нив во земјата чие државјанство го имаат;

- уверение од казнена евиденција од државата чие државјанство го имаат;

- прашални за проверка на условот за познавање на македонскиот јазик.

Исто така, во потврдата треба да пишува колку пари заработува семејството.

Често поставувани прашања:

- Што ако сум во брак со државјанин на Република Северна Македонија?

Ако едно лице е венчано пред матичар со државјанин на РСМ најмалку три години, а во РСМ престојува законски и непрекинато најмалку една година до поднесување на барањето може да се добие државјанство на РСМ ако:

-се исполнат сите услови погоре кои треба да ги исполни секој странец, освен условите 2, 7 и 10, односно не треба да живееле постојано во РСМ најмалку 8 години, не мора да го зборуваат македонскиот јазик и не мора да имаат отпуст од странското државјанство или да докажуваат дека ќе го добијат;

- се поднесе уверение за државјанството на РСМ на сопругот/сопругата и сите останати погоре наведени документи, освен прашалникот за познавање македонски јазик.

Ако сте венчани пред матичар со државјанин на РСМ најмалку осум години, а законски и постојано живеете во странство може да добиете државјанство на РСМ ако:

-ги исполните сите услови погоре кои треба да ги исполни секој странец, освен условите 2, 7 и 10, односно не треба воопшто да сте живееле во РСМ, не мора да го зборувате македонскиот јазик и не мора да имате отпуст од странското државјанство или да докажувате дека ќе го добиете;

-поднесете копија од документот со кој се потврдува дека имате пријавен законски престој во друга држава, уверение за државјанството на сопругот/сопругата како и сите останати погоре наведени документи освен прашалникот за познавање македонски јазик.

- Што ако не живеам во Република Северна Македонија, но сум иселеник од Република Северна Македонија или дете на иселеник?

Можете да поднесете барање за државјанство со потребните документи наведени погоре до најблиската амбасада (конзулат) на РСМ. Не мора да добиете отпуст од државјанството што го имате ниту да живеете во РСМ, но мора да ги исполните сите останати услови како и секој странец наведени погоре, вклучувајќи го и познавањето на македонскиот јазик.

Како можам да добијам државјанство на Република Северна Македонија ако во неа живеам постојано од пред 8 септември 1991 година, а сум формално државјанин на другите републики на поранешната СФРЈ и државјанин на поранешната СФРЈ ?

Треба да ги исполните сите овие услови:

- на 8 септември 1991 година да сте имале пријавено живеалиште во РСМ;
- до поднесувањето на барањето постојано да живеете на територијата на РСМ;
- да имате вистинска и ефективна врска со РСМ;
- во РСМ против Вас да не се води кривична постапка, за кривични дела со кои се загрозува безбедноста и одбраната на РСМ;
- да имате наполнето 18 години;
- да го владеете македонскиот јазик до тој степен да може лесно да се разберете со околината.

➢ Кои документи ми се потребни?

-Кратка биографија и документ за идентификација.

Овој документ ќе треба само да го покажете кога ќе поднесувате барање.

Ако Министерството за внатрешни работи утврди дека престојот подолго време не ви бил законски пријавен во РСМ, може да побара од вас дополнително, откако веќе сте го поднеле барањето, да поднесете каков било друг документ издаден од надлежен државен орган во РСМ со кој ќе покажете дека постојано живеете на територијата на РСМ од 8 септември 1991 година до моментот на поднесување на барањето.

- Извод од матичната книга на родените (ако е странски, да биде издаден на интернационален образец или преведен од овластен судски преведувач). Овој документ треба задолжително да го поднесете.

- Извод од матичната книга на венчаните (ако е странски да биде издаден на интернационален образец или преведен од овластен судски преведувач). Овој документ треба да го поднесете само ако го имате.

- Уверение дека не се води кривична постапка против вас во РСМ (издадено од Основниот суд во вашето место на живеење).

-Прашалник за проверка на условот за познавање на македонскиот јазик. Ако сте завршиле било каков облик на образование на македонски јазик, или пак во текот на образованието сте имале предмет македонски јазик за кој сте имале преодна оценка, заедно со прашалникот приложете го свидетелството/уверението со кое тоа се потврдува.

4.2 Признаени бегалци и лица без државјанство

Ако сте лице без државјанство – што значи дека ниедна држава не ве смета за свој државјанин по сила на својот закон, или ако сте лице со статус на признаен бегалец и ако до поднесувањето на барањето законски и постојано живеете на територијата на Република Северна Македонија најмалку шест (6) години од моментот кога е утврдено дека сте лице без државјанство или признаен бегалец, за да добиете државјанство на Република Северна Македонија треба прво да поднесете барање заедно со копиите од сите лични документи кои ги имате. Министерството за внатрешни работи може подоцна да побара од вас дополнителни документи и податоци.

Често поставувани прашања:

- Дали дете поднесува барање за прием во државјанство на РСМ?

Не, дете помало од 18 год. се стекнува со државјанство преку неговите родители, но запомнете дека родителите треба да ги наведат податоците за детето во своето барање.

- Дали може да ми престане државјанството на РСМ?

Да, доколку побарате отпуст од државјанство на Република Северна Македонија. тогаш треба да исполните неколку услови:
-да сте наполниле 18 години;
-да немате пречки во поглед на воената обврска;
-да сте ги намириле сите свои имотно-правни и законски обврски спрема сите државни и приватни органи, претпријатија, организации и други правни и физички лица;
-да сте ги регулирале сите свои имотно-правни и други законски обврски од брачниот однос и од односот на родители и деца спрема лицата кои живеат во РСМ;
-да доставите доказ од надлежен орган дека не е поведена стечајна постака, односно постапка за престанок на трговското друштво чиј основач или содружник сте, или пак за трговецот поединец, ако сте трговец поединец;
-во РСМ да не се води против вас кривична постапка за кривично дело за кое се гони по службена должност;
-ако сте биле осудени на казна затвор тогаш казната треба да сте ја издржале; и
-да имате странско државјанство или да докажете дека ќе добиете странско државјанство.

Може и да не ви се даде отпуст од државјанството на РСМ ако тоа е потребно за да се заштити безбедноста и одбраната на РСМ или пак заради реципроцитет и други причини од односите со странската држава.

- Дали можам да имам и друго државјанство, освен државјанството на РСМ?

Да, но кога сте во РСМ ќе ве третираат како државјанин на РСМ.

- Дали треба да платам такса за стекнување државјанство?

Да, треба да платите административна такса од 100 евра. Пред да го поднесете барањето треба да уплатите 20 евра и потврдата од пошта/банка дека сте ги уплатиле треба да ја приложите заедно со барањето. Останатите 80 евра треба да ги уплатите ако добиете државјанство на РСМ пред да си го подигнете решението во подрачната единица на Министерството за внатрешни работи. И за тоа треба да доставите потврда од пошта/банка.

- Како да се направи уплата?

Уплаќате во денарска противредност на даночна уплатница со назнака за Републички буџет на РСМ на жиро-сметка чиј број ќе Ви го кажат во поштата/банката каде уплаќате. (Можност и за безготовинско плаќање). При уплаќање на уплатницата, странката го пишува бројот на општината каде што живее. Од тие причини уплатната сметка на трите места со XXX не се пополнети. Полињата во уплатницата означени со XXX се пополнуваат со кодот од Вашата општина

Стандард за доставување (временски рок): разумен рок од 2 до 6 месеци.

4.3 Начини на стекнување на државјанство во Република Северна Македонија

Според Уставот граѓаните на Република Северна Македонија имаат државјанство на Република Северна Македонија. Државјанството е правна врска меѓу лицата и државата кое не го означува етничкото потекло на лицата.

Државјанин на Република Северна Македонија покрај македонското може да има и државјанство на друга држава. Државјанин на Република Северна Македонија кој има државјанство на друга држава, во Република Северна Македонија се смета исклучиво за државјанин на Република Северна Македонија, ако со меѓународен договор не е поинаку определено.

На државјанин на Република Северна Македонија не може да му биде одземено државјанството, ниту да биде протеран или предаден на друга држава.

Глава 5: Други видови стекнување и државјанство

5.1 Стекнување државјанство во сојузни држави

Државите со федерален систем на уредување имаат сложени државјанства, односно тие имаат двојно државјанство: едно сојузно и едно републичко-државјанство на федералните единки.

Во зависност од тоа како настанал сојузот, дали прво настанала федерацијата, па после федералните единки или обратно, предност му се дава на сојузното државјанство или на републичкото државјанство.

Во Германија и во Швајцарија предност му се дава на републичкото, односно катоналното државјанство, додека во САД предност му се дава на сојузното државјанство.

5.2 Начини на стекнување на државјанство во други земји

Во светските правни системи постојат неколку основни и неколку дополнителни начини на стекнување на државјанството и тоа: стекнување на државјанството со потекло - преку крвна врска **jus sanguinis** и стекнување на државјанството со раѓање на територијата на определена држава - jus soli.

- Првиот начин на стекнување на државјанството, односно преку потекло означува дека детето го добива државјанството на своите родители. Овој начин ни се појавува во класична форма кога во државите не важел принципот на рамноправност помеѓу мажот и жената, така што детето го добивало државјанството на таткото, меѓутоа подоцна со постигнувањето на рамноправноста помеѓу мажот и жената се појавува и стекнувањето на државјанство преку потекло од понов тип, каде што детето го добивало државјанството врз основа на државјанствата на двајцата родители.

- Вториот начин на стекнување на државјанство е со раѓање на територијата на определена држава и е карактеристичен за периодот на феудализмот, а и денес има доста големо влијание во голем број на земји низ светот. Тоа значи дека лицето го стекнува државјанството со раѓање на територијата на една држава.

5.3 Видови на државјанства

Многу земји последнава деценија донесоа закони за легално доделување на државјанства на странци по разни основи (на пр. потекло, инвестирање, брак и тн.) доколку легално се исполнат одредени барања а без притоа да бараат откажување од претходното државјанство.

Такви се на пр. Канада, Грција, Хрватска, Србија, Италија, Романија, Франција, Шведска, Унгарија и тн.

За среќа Република Северна Македонија во своите закони го дозволува повеќекратното државјанство, но со образложение дека македонските државјани кои имаат и едно или повеќе странски државјанства, на територијата на РСМ државата ги третира исклучиво како свои државјани. На пр. ако имате американски и македонски пасош, додека сте во Македонија немате право да барате правна помош од американската амбасада и тн.

На оваа тема во овој магистерски труд имавме можност да разработиме повеќе правни аспекти околу државјанството, посебно двојно или пак тројно државјанство, па во продолжение накратко ќе зборуваме и за државјанства на други земји:

- странските државјанства;
- за предностите и недостатоците на двојното државјанство;
- обврските и правата кои произлегуваат од тоа;
- кои земји дозволуваат, а кои забрануваат двојно државјанство;
- начинот на добивање;
- евентуални интересни пријатни или непријатни случки со патувањето со повеќе пасоши;
- и друго.

Поимот „државјанство„ не треба да се меша со „национална/етничка припадност„. На пр. Македонците во Австралија можат да бидат австралијански државјани, но етнички гледано тие се Македонци.

5.4 Препознавање и заштита на лица без државјанство

И покрај обидите преку националните закони за државјанство и со спроведување на Конвенцијата за избегнување на апатридност од 1961 година и примена на останати меѓународни инструменти да се намали појавата апатридност, UNHCR проценува дека денес во делови од светот живеат милиони лица без државјанство. Конвенцијата на ОН за правната положба на лица без државјанство од 1954 година, опишува кое е лице без државјанство, промовира стекнување на правен идентитет за тие лица и им овозможува уживање на основните права и слободи без дискриминација.

Конвенцијата од 1954 година, лицето без државјанство го опишува како „лице кое ниту една држава не го смета за свој полноправен граѓанин (член 1)“. Ова е исклучиво правна дефиниција со која се упатува на квалитет, начин на доделување или пристапување кон државјанство. Дефиницијата се однесува на делување на законите со кои државното законодавство автоматски одредува кој има државјанство. Од наведеното следува дека лицето, за признавање на статусот „апатрид“ мора да го докаже негативното, дека тој/таа нема никаква правна врска со било која постоечка држава.

Во обидите за утврдување на постоење доказ за апатридност, државите би требало да го преиспитаат постоечкото законодавство за државјанство на оние држави со кои поединецот има претходна врска (каде е роден, претходно место на живеење, држава според државјанството на брачниот другар или деца, односно држава на државјанството на родителите или баба/дедо), да се советуваат со тие држави, ако се покаже за потребно, од нив да се бара доказ.

Документите на надлежното државно тело кои потврдуваат дека лицето за кое се работи не е државјанин на таа држава обично се сметаат за веродостоен доказ за апартидност. Надлежните власти на државата од која потекнува или државата на последен престој, можат да одбијат издавање на службени документи во кои би било наведено дека поединецот не е нивен државјанин или едноставно можат да не одговорат на барањето. Некои државни тела можат да се сметаат ненадлежни за утврдување на лица кои немаат правна врска со државата.

Можно е, значи, да се претпостави ако одредена држава одбие да потврди дека лицето е нејзин државјанин, самото одбивање да претставува некој вид доказ. Да не е така, државата би пружила дипломатска заштита на своите државјани.

5.5 Двојно државјанство

Двојното државјанство е состојба на лица кои две држави по своите закони ги сметаа за свои државјани. Настанува кога некое лице со раѓање стекнува две државјанства (на пример ќе се роди во држава која го применува начелото ius soli, а од родители од држава која му признава државјанство ius sanguinis) или кога некое лице дополнително ќе стекне ново државјанство, без да го изгуби дотогашното.

Од друга страна, за посебен случај на двојно државјанство се лица кои имаат и државјанство на Европската унија. Во Европската унија која има наддржавни својства и во кои се спроведува интеграција на државите членки, секој државјанин на една од членките станува воедно и државјанин на Унијата. При тоа, во Договорот од Мастрихт се прави темелна разлика, па припадноста на државата членка се нарекува „државјанство“, а заедничката припадност на унијата „граѓанство“.

Во овој случај разликата е и содржајна бидејќи „граѓаните“ на унијата на цело нејзино подрачје имаат само права и обврски кои им ги дава Договорот од Мастрихт, а секој државјанин и понатаму има во својата држава вкупност на права и обврски кои ги врзуваат државите и нејзините припадници.

Процесот на добивање на двојно државјанство во Европската унија не е баш едноставен, но пак и не е толку бирократски колку што би се очекувало. Неколку упатства за стекнување на двојно државјанство се следниве:

- да се одлучи на кој начин сакаат да стекнат двојно државјанство. Може да се стекне со брак или натурализација
- да се научи што повеќе за земјата во која сака некој да стекне двојно државјанство. Да се праша владиниот конзулат за одредени потреби за натурализација. Многу влади бараат течно знаење на нивниот јазик, познавање национална историја и одреден период престој во таа држава.

- да се провери дали дозволува добивање на двојно државјанство во земјата од која тоа се бара. Германија, Белгија и Чешка, ретко тоа го дозволуваат, додека некои други земји како Франција и Италија тоа го прават често;
- да се соберат пари. Додека многу земји имаат минимални барања во однос на плаќање, стекнување државјанство во одредени земји претходи плаќање на значаен паричен износ.
- Лицето да се подготви за чекање. Во некои земји, посебно во оние со строги барања за двојно државјанство, процесот на стекнување на државјанство може да трае со години, а не треба да се занемари и факторот среќа.

Глава 6: Државјанство на Република Бугарија

6.1 Устав на Република Бугарија

Бугарија е република со парламентарна влада. Целата државна власт произлегува од народот. Тоа го врши непосредно и преку органите предвидени со овој Устав. Ниту еден дел од народот, политичката партија или друга организација, државна

институција или поединец не може да го присвојува спроведувањето на народниот суверенитет.

Република Бугарија е унитарна држава со локална самоуправа. Во него не се дозволени автономни територијални ентитети. Територијалниот интегритет на Република Бугарија е неприкосновен. Официјален јазик во републиката е бугарскиот.

Република Бугарија е правна држава. Се раководи според Уставот и законите на земјата. Република Бугарија го гарантира животот, достоинството и правата на поединецот и создава услови бесплатни за човечкиот развој и граѓанското општество. Република Бугарија учествува во изградбата и развојот на Европската унија.

Уставот е врховен закон и други закони не можат да му противречат. Одредбите на Уставот стапуваат во сила веднаш. Никој не може да биде осуден за дело или пропуст што со закон не е прогласено за кривично дело во времето на неговото извршување.

Меѓународните договори, уставно ратификувани, објавени и стапени во сила за Република Бугарија, се дел од внатрешното право на земјата. Тие имаат приоритет пред оние норми на внатрешното законодавство што им противречат. Сите нормативни акти се објавуваат. Тие влегуваат во сила три дена по објавувањето, освен кога во нив е наведен друг рок.

Сите луѓе се раѓаат слободни и еднакви по достоинство и права. Сите граѓани се еднакви пред законот. Не се дозволени ограничувања на правата или привилегиите врз основа на раса, националност, етничка припадност, пол, потекло, религија, образование, верувања, политичка припадност, личен и социјален статус или имотен статус.

Државата одговара за штетите предизвикани од незаконски дејствија или дејствија на нејзините органи и службеници. Државната власт е поделена на законодавна, извршна и судска.

Вооружените сили го гарантираат суверенитетот, безбедноста и независноста на земјата и го штитат нејзиниот територијален интегритет. Дејноста на вооружените сили се уредува со закон.

Изборите, националните и локалните референдуми се издаваат врз основа на општо, еднакво и непосредно гласање со тајно гласање.

Политичкиот живот во Република Бугарија се заснова на принципот на политички плурализам. Ниту една политичка партија или идеологија не може да се прогласува или афирмира за држава. Партиите придонесуваат за формирање и изразување на политичката волја на граѓаните. Постапката за формирање и престанок на политичките партии, како и условите за нивното дејствување се уредуваат со закон. Не може да се формираат политички партии на етничка, расна или верска основа, како и партии кои имаат за цел насилно да ја преземат државната власт.

Здруженијата на граѓани служат за задоволување и заштита на нивните интереси. Здруженијата на граѓани, вклучително и синдикатите, не можат да поставуваат политички цели и да вршат политички активности својствени само за политичките партии.

Религиите се бесплатни. Верските институции се одвоени од државата. Традиционална религија во Република Бугарија е источната православна религија.

Верските заедници и институции, како и верските убедувања, не можат да се користат за политички цели. Семејството, мајчинството и децата се под заштита на државата и општеството. Република Бугарија обезбедува заштита и репродукција на животната средина, одржување и разновидност на живата природа и разумно користење на природното богатство и ресурси на земјата.

Правото на сопственост и наследство е загарантирано со закон. Имотот е приватен и јавен. Приватниот имот е неприкосновен. Режимот на предмети од државна и општинска сопственост се утврдува со закон. Задолжителна експропријација на имот за државни и општински потреби може да се врши само врз основа на закон, под услов овие потреби да не можат да се задоволат на друг начин и по претходен и еднаков надоместок.

Подземните ресурси, појасот на крајбрежната плажа, републичките патишта, како и водите, шумите и парковите од национално значење, природните и археолошките резервати дефинирани со закон се исклучива државна сопственост. Државата остварува суверени права на континенталниот гребен и во ексклузивната економска зона за истражување, развој, користење, заштита и управување со биолошките, минералните и енергетските ресурси на овие морски простори.

Државата остварува суверени права врз радиофреквенцискиот спектар и геостационарните орбитални позиции утврдени за Република Бугарија со меѓународни договори. Со закон може да се воспостави државен монопол над железничкиот транспорт, националните поштенски и телекомуникациски мрежи, употребата на нуклеарна енергија, производството на радиоактивни производи, оружје, експлозиви и биолошки активни материи.

Условите и редот под кои државата дава концесии за локациите и дозволи за активностите од претходните ставови се уредуваат со закон. Државните имоти се управуваат и управуваат во интерес на граѓаните и општеството.

Економијата на Република Бугарија се заснова на слободна економска иницијатива. Законот создава и гарантира на сите граѓани и правни лица исти законски услови за стопанска дејност, спречување на злоупотреба на монополот, нелојална конкуренција и заштита на потрошувачот.

Инвестициите и деловните активности на бугарски и странски државјани и правни лица се заштитени со закон.

Законот создава услови за соработка и други облици на здружување на граѓани и правни лица за да се постигне економски и социјален напредок. Државата создава услови за рамномерен развој на одделни региони на земјата и поддржува територијални тела и активности преку финансиска, кредитна и инвестициска политика.

Земјиштето е основно национално богатство кое ужива посебна заштита на државата и општеството. Обработливото земјиште се користи само за земјоделски цели. Измена на неговата намена е дозволена по исклучок во случај на докажана потреба и под услови и по постапка утврдени со закон.

6.2 Основни права и обврски на граѓаните

Бугарски државјанин е секој чиј барем еден родител е бугарски државјанин или кој е роден на територијата на Република Бугарија, ако по потекло не стекнал друго државјанство. Бугарско државјанство може да се стекне и со натурализација.

Лицата со бугарско потекло добиваат бугарско државјанство по поедноставена постапка. Бугарскиот државјанин по раѓање не може да биде лишен од бугарско државјанство.

Граѓанин на Република Бугарија не може да биде екстрадиран во друга земја или на меѓународен суд заради кривично гонење, освен ако тоа не е предвидено со меѓународен договор ратификуван, објавен и стапен во сила за Република Бугарија.

Граѓаните на Република Бугарија, каде и да се, ги имаат сите права и обврски според овој Устав. Странците кои престојуваат во Република Бугарија ги имаат сите права и обврски според овој Устав, со исклучок на правата и обврските за кои Уставот и законите бараат бугарско државјанство. Странците кои живеат во земјата по законска основа не можат да бидат протерани од неа или предадени на друга држава против нивна волја, освен под услови и во постапка утврдени со закон.

Република Бугарија дава азил на странци прогонети поради нивните верувања или активности во одбрана на меѓународно признатите права и слободи. Условите и постапката за давање азил се уредуваат со закон.

Никој не смее да биде подложен на тортура, сурово, нечовечко или понижувачко постапување или присилна асимилација.

Никој не смее да биде подложен на медицински, научни или други експерименти без негова доброволна писмена согласност.

Секој има право на лична слобода и неповредливост. Никој не може да биде приведен, да биде предмет на увид, претрес или друго нарушување на неговиот личен интегритет освен под услови и во постапка утврдени со закон. Во итни случаи изречно определени со закон, надлежните државни органи можат да приведат граѓанин, за што веднаш ќе ги известат судските органи. Во рок од 24 часа од притворот, органот на судската власт се изјаснува за неговата законитост.

Секој има право на адвокатска заштита од моментот на притворот или приведувањето како обвинет. Секој има право приватно да се сретне со лицето кое го штити. Тајноста на нивните пораки е неприкосновена.

Секој обвинет за кривично дело да биде предаден на судството во законски предвидениот рок. Никој не може да биде принуден да се изјасни за виновен, ниту да

биде осуден само врз основа на неговото признание. Обвинетиот се смета за невин додека со правосилна казна не се докаже спротивното.

Не се дозволени ограничувања на правата на обвинетиот над она што е неопходно за спроведување на правдата. На затворените лица ќе им се обезбедат услови за остварување на нивните основни права кои не се ограничени со дејството на казната. Затвор се врши само на местата определени со закон.

Кривичното гонење и извршувањето на казната за кривични дела против мирот и човештвото нема да згасне со застареност. Приватниот живот на граѓаните е неприкосновен. Секој има право на заштита од незаконско мешање во неговиот приватен и семеен живот и од напади на неговата чест, достоинство и добро име. Никој не може да биде следен, фотографиран, снимен, снимен или подложен на други слични дејствија без негово знаење или и покрај негово изречно несогласување, освен во случаите предвидени со закон.

Секој обвинет за кривично дело да биде предаден на судството во законски предвидениот рок. Никој не може да биде принуден да се изјасни за виновен, ниту да биде осуден само врз основа на неговото признание. Обвинетиот се смета за невин додека со правосилна казна не се докаже спротивното. Не се дозволени ограничувања на правата на обвинетиот над она што е неопходно за спроведување на правдата.

На затворените лица ќе им се обезбедат услови за остварување на нивните основни права кои не се ограничени со дејството на казната. Затвор се врши само на местата определени со закон.

Кривичното гонење и извршувањето на казната за кривични дела против мирот и човештвото нема да згасне со застареност. Приватниот живот на граѓаните е неприкосновен. Секој има право на заштита од незаконско мешање во неговиот приватен и семеен живот и од напади на неговата чест, достоинство и добро име.

Никој не може да биде следен, фотографиран, снимен, снимен или подложен на други слични дејствија без негово знаење или и покрај негово изречно несогласување, освен во случаите предвидени со закон.

Слободата и тајноста на кореспонденцијата и другите комуникации се неповредливи. Исклучоци од ова правило се дозволени само со дозвола на судскиот орган, кога тоа е неопходно за откривање или спречување на тешки кривични дела.

Секој има право слободно да го избира своето место на живеење, да се движи низ територијата на земјата и да ги напушта своите граници. Ова право може да биде ограничено само со закон, за да се заштити националната безбедност, јавното здравје и правата и слободите на другите граѓани. Секој бугарски државјанин има право да се врати во земјата.

Учењето и користењето на бугарскиот јазик е право и должност на бугарските граѓани. Граѓаните на кои бугарскиот јазик не им е мајчин јазик имаат право, заедно со задолжително изучување на бугарскиот јазик да го изучуваат и користат нивниот јазик. Случаите во кои се користи само службениот јазик се определуваат со закон.

Слободата на совеста, слободата на мислата и изборот на религијата и на религиозните или атеистичките ставови се неповредливи. Државата помага да се одржи толеранцијата и почитта меѓу верниците од различни вери, како и меѓу верниците и неверниците.

Слободата на совеста и религијата не може да биде насочена против националната безбедност, јавниот ред, јавното здравје и моралот или против правата и слободите на другите граѓани.

Никој не може да биде прогонуван или ограничен во неговите права поради неговите верувања, ниту да биде обврзан или принуден да дава информации за своите или за верувањата на другите.

Секој има право да изрази мислење и да го шири усно, писмено или говорно, со звук, слика или на друг начин.

Ова право не може да се користи за да се наштети на правата и доброто име на друг и да се повикува на насилна промена на уставно воспоставениот поредок, да се вршат кривични дела, да се поттикнува непријателство или да се врши насилство врз личноста.

Печатот и другите масовни медиуми се слободни и не се предмет на цензура.

Суспендирање и одземање на печатена публикација или друг медиум на информации е дозволено само врз основа на акт на судската власт, кога тоа го нарушува добриот морал или содржи повици за насилна промена на уставно утврдениот поредок, за извршување на кривично дело или за насилство врз лицето. Доколку не дојде до конфискација во рок од 24 часа, суспензијата престанува да има ефект.

Секој има право да бара, прима и дава информации. Остварувањето на ова право не може да биде насочено против правата и доброто име на другите граѓани, како и против националната безбедност, јавниот ред, јавното здравје и моралот.

Граѓаните имаат право на информации од државен орган или институција за прашања кои се од нивен правен интерес, доколку информацијата не е државна или друга тајна заштитена со закон или не влијае на туѓите права.

Граѓаните можат слободно да се здружуваат.

Организации чии активности се насочени против суверенитетот, територијалниот интегритет на земјата и унитарноста на нацијата, поттикнување расно, национално, етничко или верско непријателство, кршење на правата и слободите на граѓаните, како и организации кои создаваат тајни или паравоени организации се забранети.структури или бараат да ги постигнат своите цели преку насилство.

Законот ги дефинира организациите кои се предмет на регистрација, постапката за нивен престанок, како и нивниот однос со државата.

Бракот е доброволна заедница меѓу маж и жена. Легален е само граѓанскиот брак. Брачните другари имаат еднакви права и обврски во бракот и семејството. Формата на бракот, условите и постапката за негово склучување и раскинување, личните и имотните односи меѓу брачните другари се уредуваат со закон.

Воспитувањето и воспитувањето на децата до полнолетство е право и должност на нивните родители и е поддржано од државата. Мајката ја користи посебната заштита на државата која и обезбедува платено отсуство пред и по породувањето, бесплатна акушерска нега, ослободување од труд и други социјални бенефиции.

Децата родени вонбрачно ги имаат истите права како и оние родени во брак. Децата оставени без грижа на своите роднини се под посебна заштита на државата и

општеството. Условите и постапката за ограничување или одземање на родителското право се утврдени со закон.

Граѓаните имаат право на работа. Државата се грижи да создаде услови за остварување на ова право.

Државата создава услови за остварување на правото на работа на лицата со телесен и ментален хендикеп.

Секој граѓанин слободно си ја избира професијата и местото на работа. Никој не смее да биде принуден на принудна работа.

Работниците и вработените имаат право на здрави и безбедни услови за работа, на минимална плата и на исплата што одговара на извршената работа, како и на одмор и отсуство, под услови и во постапка утврдени со закон.

Работниците и вработените имаат право да се здружуваат во синдикати и синдикати за заштита на нивните интереси во областа на трудот и социјалната сигурност. Работодавачите имаат право да се здружуваат за да ги заштитат своите економски интереси.

Граѓаните имаат право на јавно осигурување и социјална помош. На лицата кои се привремено без работа им се обезбедува социјално осигурување под услови и во постапка утврдени со закон.

Под посебна заштита на државата и општеството се стари лица кои немаат роднини и не можат да се издржуваат од својот имот, како и лицата со телесен и ментален хендикеп. Граѓаните имаат право на здравствено осигурување, гарантирајќи прифатлива медицинска нега и на бесплатно користење на медицинската нега под услови и во процедура утврдени со закон.

Здравствената заштита на граѓаните се финансира од државниот буџет, од работодавачите, од придонеси за персонално и колективно осигурување и од други извори под услови и во согласност со закон. Државата го штити здравјето на граѓаните и го промовира развојот на спортот и туризмот. Никој не може насилно да биде подложен на третмани и санитарни мерки, освен во случаите предвидени со закон.

Државата врши контрола врз сите здравствени установи, како и врз производството на лекови, биолошки препарати и медицинска опрема и врз нивната трговија.

Секој има право на образование. Образованието до 16-годишна возраст е задолжително.

Основното и средното образование во државните и општинските училишта е бесплатно. Под условите утврдени со закон, образованието во високите државни училишта е бесплатно.

Високообразовните институции уживаат академска автономија.

Граѓаните и организациите можат да основаат училишта под услови и во постапка утврдени со закон. Обуката во нив мора да одговара на државните барања.

Државата го промовира образованието преку создавање и финансирање училишта, поддршка на способни ученици и студенти, создавање услови за стручно оспособување и преквалификација. Таа врши контрола врз сите видови и оценки на училишта.

Секој има право да ужива во националните и универзалните културни вредности, како и да ја развива својата култура во согласност со својата етничка припадност, која е признаена и гарантирана со закон.

Слободата на уметничкото, научното и техничкото творештво е призната и гарантирана со закон. Инвентивните, авторските и сродните права се заштитени со закон.

Граѓаните имаат право на здрава и поволна средина во согласност со утврдените стандарди и прописи. Тие имаат должност да ја заштитат животната средина. Секој граѓанин има право на заштита кога неговите права или легитимни интереси се повредени или загрозени. Во државните институции може да се јавува и со бранител.

Граѓаните се должни да ги почитуваат и спроведуваат Уставот и законите. Тие мора да ги почитуваат правата и легитимните интереси на другите. Верските и другите убедувања не се основа за одбивање на исполнување на должностите утврдени во Уставот и законите.

6.3 Народно собрание

Народното собрание ја врши законодавната власт и врши парламентарна контрола. Народното собрание има независен буџет.

Народното собрание се состои од 240 народни претставници. Народното собрание се избира со мандат од четири години. Во случај на војна, воена или друга вонредна состојба, што се случува за време или по истекот на мандатот на Народното собрание, рокот на неговите овластувања ќе се продолжи додека не престанат овие околности.

Изборите за ново Народно собрание се одржуваат најдоцна два месеца по престанокот на овластувањата на претходното.

За народен претставник може да биде избран бугарски државјанин кој нема друго државјанство, наполнил 21 година, не е под условна казна и не издржува затворска казна. Кандидатите за пратеници кои се на јавни функции го прекинуваат настапот по нивното пријавување.

Законитоста на изборите може да се оспори пред Уставниот суд по постапка утврдена со закон.

Народните претставници не ги претставуваат само своите избирачи, туку и целата нација. Обврзувањето со задолжителен мандат е ништовно. Пратениците постапуваат врз основа на Уставот и законите во согласност со својата совест и убедување.

Народните пратеници не смеат да вршат друга државна функција или да вршат дејност што според законот е неспојлива со функцијата народен пратеник.

Народен пратеник, избран за министер, ги суспендира своите овластувања за времето додека е министер. Во овој случај се заменува според процедурата утврдена со закон.

Народните претставници не сносат кривична одговорност за мислењата што ги искажуваат и за нивните гласови во Народното собрание.

Народните претставници не можат да бидат притворени и против нив не може да се поведе кривично гонење, освен за кривични дела од општа природа и со дозвола

на Народното собрание и кога тоа не заседава пред претседателот на Народното собрание. Дозвола за притвор не се бара во случај на тешко кривично дело, но во таков случај веднаш се известува Народното собрание, а доколку не заседава, претседателот на Народното собрание. Не е потребна дозвола за поведување кривично гонење со писмена согласност од претставникот на народот.

Овластувањата на народниот пратеник се прекинуваат пред предвиденото во случај на:

1. поднесување оставка до Народното собрание;

2. правосилност на казната затвор за намерно кривично дело или кога извршувањето на казната не е прекинато;

3. утврдување на неподобност или некомпатибилност;

4. смрт.

Организацијата и активностите на Народното собрание се вршат врз основа на Уставот и правилата донесени од него. Националното собрание е постојано тело. Тоа само го одредува времето во кое не седи.

Новоизбраното Народно собрание на првата седница го свикува претседателот на Републиката најдоцна еден месец по изборот на Народното собрание. Доколку претседателот не го свика Народното собрание во определениот рок, тоа го свикува една петтина од народните избраници.

Првата седница на Националното собрание ја отвора најстариот присутен пратеник. На првиот состанок народните избраници ја даваат следната заклетва: „Се колнам во името на Република Бугарија дека ќе ги почитувам Уставот и законите на земјата и во сите мои постапки ќе се водам од интересите на народот. Се заколна“.

На истата седница на Националното собрание се избираат и претседател и потпретседатели. Претседателот на Народното собрание:

1. го претставува Народното собрание;

2. предлага предлог дневен ред за состаноците;

3. ги отвора, насочува и затвора седниците на Народното собрание и обезбедува ред при нивното одвивање;

4. со свој потпис ја заверува содржината на актите што ги донесува Народното собрание;

5. ги објавува одлуките, декларациите и обраќањата донесени од Народното собрание;

6. ги организира меѓународните односи на Народното собрание.

Заменик-претседателите на Народното собрание му помагаат на претседателот и ги извршуваат работите што им ги доделил.

Народното собрание го свикува на состаноци претседателот на Народното собрание:

1. по негова иницијатива;

2. по барање на една петтина од народните избраници;

3. на барање на претседателот;

4. на барање на Советот на министри.

Националното собрание од своите членови избира постојани и привремени комисии. Постојаните комисии ги поддржуваат активностите на Националното собрание и вршат парламентарна контрола во негово име. Се избираат привремени комисии за студии и анкети.

Службениците и граѓаните, кога ќе бидат повикани, се должни да се појават пред собраниските комисии и да им ги достават информациите и документите што ги бараат.

Народното собрание ги отвора своите седници и ги донесува своите акти кога се присутни повеќе од половина од народните избраници.

Народното собрание донесува закони и други акти со мнозинство од повеќе од половина од присутните пратеници, освен кога Уставот бара друго мнозинство.

Гласањето е приватно и јавно, освен кога Уставот предвидува или Националното собрание одлучи дека тоа треба да биде тајно.

Седниците на Народното собрание се отворени. По исклучок, Народното собрание може да одлучи да ги затвори поединечните состаноци.

Членовите на Советот на министри можат да учествуваат на состаноците на Народното собрание и парламентарните комисии. На нивно барање тие се сослушани со приоритет.

Народното собрание и парламентарните комисии можат да ги обврзат министрите да се појават на нивните состаноци и да одговараат на прашања.

Национално собрание:

1. донесува, изменува, дополнува и укинува закони;

2. го донесува државниот буџет и извештајот за неговото извршување;

3. утврдува даноци и ја утврдува висината на државните даноци;

4. закажува избори за претседател на Републиката;

5. донесува одлука за одржување национален референдум;

6. избира и разрешува претседател на Владата и на негов предлог Министерскиот совет врши промени во владата на предлог на претседателот на Владата;

7. создава, трансформира и затвора министерства на предлог на претседателот на Владата;

8. избира и разрешува раководители на бугарската народна банка и други институции утврдени со закон;

9. дава согласност за склучување договори за државни заеми;

10. ги решава прашањата за објавување војна и склучување мир;

11. дозволува испраќање и употреба на бугарските вооружени сили надвор од земјата, како и престој на странски војници на територијата на земјата или нивно минување низ неа;

12. прогласува воена или друга вонредна состојба на целата територија на државата или на нејзин дел на предлог на претседателот или на Советот на министри;

13. дава амнестија;

14. утврдува ордени и медали;

15. определува државни празници;

16. ги слуша и ги прифаќа годишните извештаи на Врховниот касационен суд, Врховниот управен суд и јавниот обвинител, поднесени од Врховниот судски совет, за примената на законот и за активностите на судовите, обвинителството и истражните. тела;

17. слуша и прифаќа извештаи за работата на органите кои целосно или делумно се избираат од Народното собрание, кога тоа е предвидено со закон.

Народното собрание ги ратификува и со закон ги отфрла меѓународните договори кои:

1. имаат политички или воен карактер;

2. се однесуваат на учеството на Република Бугарија во меѓународните организации;

3. предвидуваат корекција на границата на Република Бугарија;

4. содржат финансиски обврски за државата;

5. обезбедуваат учество на државата во арбитража или судско решавање на меѓународни спорови;

6. се однесуваат на основните човекови права;

7. се однесуваат на функционирањето на законот или бараат мерки од законодавна природа за нивно спроведување;

8. изречно предвидуваат ратификација.

9. додели овластувања на Европската унија кои произлегуваат од овој Устав.

Една петтина од народните избраници можат да му предложат на Народното собрание гласање недоверба на Советот на министри. Предлогот е прифатен кога за него гласале повеќе од половина од сите пратеници.

Кога Народното собрание гласа за недоверба на премиерот или на Советот на министри, премиерот се повлекува од владата. Кога Народното собрание ќе го отфрли предлогот за недоверба на Советот на министри, не може да се поднесе нова иницијатива за недоверба по истата основа во следните шест месеци.

Народните претставници имаат право на прашања и да поставуваат прашања до Советот на министри или до одделни министри кои се должни да одговорат.

На предлог на една петтина од народните избраници се расправа за прашањето и се одлучува.

Националното собрание ја избира Комората за ревизија, која го контролира извршувањето на буџетот. Организацијата, овластувањата и редоследот на работата на Комората за ревизија се уредуваат со закон.

Националното собрание избира народен правобранител кој се залага за правата и слободите на граѓаните. Овластувањата и активностите на народниот правобранител се уредуваат со закон.

6.4 Претседател на Републиката

Претседателот е шеф на државата. Тој го персонифицира единството на нацијата и ја претставува Република Бугарија во меѓународните односи.

На претседателот во неговите активности му помага потпретседател. Претседателот се избира непосредно од избирачите со мандат од пет години според постапка утврдена со закон. За претседател може да биде избран бугарски државјанин по род, над 40 години, кој ги исполнува условите за избор на претставник на народот и живеел во земјата во последните пет години.

Се избира кандидатот кој добил повеќе од половина од вистинските гласови, доколку во гласањето учествувале повеќе од половина од избирачите. Доколку ниту еден од кандидатите не биде избран, во рок од седум дена се одржува нов избор на кој учествуваат двајцата кандидати кои добиле најмногу гласови. Се избира кандидатот со најмногу гласови.

Изборот на нов претседател се врши најрано три месеци и најдоцна два месеци пред истекот на мандатот на актуелниот претседател.

За споровите за законитоста на претседателските избори Уставниот суд решава во рок од еден месец по изборот.

Потпретседателот се избира истовремено и на иста листа со претседателот под услови и според редот на избор на претседателот. Претседателот и потпретседателот можат да бидат реизбрани во истата функција само уште еден мандат. Претседателот и потпретседателот не можат да бидат народни претставници, да вршат други државни, јавни и стопански дејности и да учествуваат во раководството на политичките партии.

Претседателот на Републиката:

1. закажува избори за Народното собрание и органите на локалната самоуправа и го определува датумот на одржување на референдум кога ќе има одлука на Народното собрание;

2. им се обраќа на народот и на народното собрани;

3. склучува меѓународни договори во случаите определени со закон;

4. ги објавува законите;

5. одобрува измени на границите и центрите на административно-територијалните единици на предлог на Советот на министри;

6. на предлог на Советот на министри ги именува и разрешува шефовите на дипломатските претставништва и постојаните претставници на Република Бугарија во меѓународните организации и ги прифаќа акредитивните писма и отповикувањето на странските дипломатски претставници во земјата;

7. именува и разрешува и други јавни функционери утврдени со закон;

8. доделува ордени и медали;

9. дава и враќа бугарско државјанство и го ослободува и одзема;

10. обезбедува азил;

11. го остварува правото на помилување;

12. простува ненаплатливи државни побарувања;

13. именува објекти од национално значење и населби;

14. го известува Народното собрание за основни прашања од делокругот на неговите овластувања.

Претседателот, по консултација со пратеничките групи, назначува кандидат за премиер, предложен од најголемата пратеничка група, да формира влада.

Кога во рок од 7 дена кандидатот за премиер нема да му предложи состав на Советот на министри, претседателот тоа му го доделува на кандидат за премиер именуван од втората по големина пратеничка група.

Доколку и во овој случај не се предложи составот на Министерскиот совет, претседателот во рокот од претходниот став доделува наредна пратеничка група да предложи кандидат за премиер.

Кога истражувачкиот мандат е успешно завршен, претседателот му предлага на Народното собрание да го избере кандидатот за премиер. Доколку не се постигне договор за формирање влада, претседателот назначува привремена влада, го распушта Националното собрание и закажува нови избори во периодот од чл. 64, ст. 3. Со актот со кој претседателот го распушта Народното собрание се определува и датумот на изборите за ново Народно собрание.

Претседателот е врховен командант на вооружените сили на Република Бугарија.

Претседателот го именува и разрешува високиот команден штаб на вооружените сили и доделува високи воени чинови на предлог на Советот на министри. Претседателот раководи со Советодавниот совет за национална безбедност, чиј статус

е утврден со закон. Претседателот најавува општа или делумна мобилизација на предлог на Министерскиот совет согласно закон.

Претседателот прогласува воена состојба во случај на вооружен напад врз земјата или во случај на итно исполнување на меѓународните обврски, воена или друга вонредна состојба, кога Националното собрание не заседава. Во овие случаи веднаш се свикува за да се произнесе по одлуката.

Во терминот од чл. 88, ст. 3, претседателот може со причини да го врати законот во Народното собрание на нова расправа, што не може да се одбие. Националното собрание повторно го усвојува законот со мнозинство од повеќе од половина од сите пратеници. Законот повторно усвоен од Националното собрание го објавува претседателот во рок од 7 дена од приемот.

Во исполнување на своите овластувања, претседателот издава декрети, обраќања и пораки. Указите ги потпишува премиерот или ресорниот министер. Указите со кои претседателот:

1. именува привремена влада;

2. доделува истражувачки мандат за формирање влада;

3. го распушта Народното собрание;

4. враќа на повторно расправа закон изгласан од Народното собрание;

5. ја утврдува организацијата и редоследот на работата на канцелариите на Претседателството и го именува персоналот;

6. закажува избори и референдум;

7. ги прогласува законите.

Претседателот и потпретседателот не одговараат за дејствијата извршени во вршењето на нивните функции, со исклучок на велепредавство и кршење на Уставот.

Обвинението се покренува на предлог на најмалку една четвртина од народните избраници и е поддржано од Народното собрание доколку за него гласале повеќе од две третини од народните избраници.

Уставниот суд го разгледува обвинителниот акт против претседателот или потпретседателот во рок од еден месец од поднесувањето на обвинителниот акт. Доколку се утврди дека претседателот или потпретседателот извршиле предавство или го прекршиле Уставот, нивните овластувања престануваат. Претседателот и потпретседателот не можат да бидат притворени и не можат да бидат кривично гонети.

6.5 Совет на министри

Советот на министри ја насочува и спроведува внатрешната и надворешната политика на државата во согласност со Уставот и законите.

Советот на министри го обезбедува јавниот ред и националната безбедност и го врши генералното управување со државната администрација и вооружените сили. Министерскиот совет го информира Народното собрание за прашања поврзани со обврските што произлегуваат за Република Бугарија од нејзиното членство во Европската унија.

При учеството во изготвувањето и донесувањето на актите на Европската унија, Советот на министри однапред го информира Националното собрание и известува за неговите постапки.

Советот на министри го насочува спроведувањето на државниот буџет, го организира управувањето со државниот имот, склучува, ратификува и разгласува меѓународни договори во случаите предвидени со закон.

Министерскиот совет ги поништува незаконските или неправилните дејствија на министрите. Советот на министри го сочинуваат премиерот, вицепремиерите и министрите.

Премиерот ја насочува и координира општата политика на Владата и е одговорен за неа. Тој ги именува и разрешува замениците министри. Министрите раководат со одделни министерства, освен ако Националното собрание не одлучи поинаку. Тие се одговорни за своите постапки.

На Советот на министри му престануваат овластувањата:

1. со гласање недоверба на Советот на министри или на премиерот;

2. со прифаќање на оставката на Советот на министри или претседателот на Владата;

3. по смртта на премиерот.

Советот на министри поднесува оставка пред новоизбраното Народно собрание. Во случаите од претходните ставови, Советот на министри ги врши своите функции до изборот на нов Министерски совет.

Советот на министри може да побара од Народното собрание да гласа за доверба за целокупната политика, за програмата или за одредена прилика. Одлуката се донесува со мнозинство од повеќе од половина од присутните пратеници.

Кога Советот на министри не ја добие бараната доверба, премиерот поднесува оставка на Владата. Членовите на Советот на министри не можат да извршуваат функции и да вршат работи кои се неспоиви со функцијата претставник на народот. Народното собрание може да определи и други функции и активности кои членовите на Советот на министри не смеат да ги извршуваат или да ги извршуваат.

Врз основа и во спроведување на законите, Советот на министри донесува уредби, наредби и одлуки. Со уредби, Советот на министри донесува и правила и прописи.

Министрите издаваат прописи, уредби, упатства и наредби.

Државните службеници се извршители на волјата и интересите на нацијата. Во извршувањето на должноста тие се должни да се водат само според законот и да бидат политички неутрални.

Условите под кои државните службеници се именуваат и разрешуваат од функцијата и можат да членуваат во политички партии и синдикати, како и да го остварат правото на штрајк се утврдени со закон.

6.6 Судство

Судството ги штити правата и легитимните интереси на граѓаните, правните лица и државата. Судството е независно. Во извршувањето на нивните функции, судиите, поротниците, обвинителите и истражителите го почитуваат само законот. Судството има самостоен буџет.

Правдата ја спроведува Врховниот касационен суд, Врховниот управен суд, апелационите, окружните, воените и окружните судови. Со закон може да се основаат и специјализирани судови. Вонредни судови не се дозволени.

Судовите ја контролираат законитоста на актите и дејствијата на органите на управата. Граѓаните и правните лица можат да поднесат жалба против сите управни акти што ги засегаат, освен оние што се изречно определени со закон.

Судовите обезбедуваат еднаквост и услови за конкуренција на странките во судскиот процес. Постапките по предметите обезбедуваат утврдување на вистината. Расправите во сите судови се јавни, освен кога со закон поинаку е предвидено. Делата на правдата се мотивирани.

Граѓаните и правните лица имаат право на заштита во сите фази од процесот. Постапката за остварување на правото на одбрана се утврдува со закон.

Во случаите утврдени со закон, поротите учествуваат и во спроведувањето на правдата. Врховниот касационен суд врши врховен судски надзор за точна и единствена примена на законите од страна на сите судови.

Врховниот управен суд врши врховен судски надзор за точна и единствена примена на законите во управната правда. Врховниот управен суд одлучува за спорови за законитоста на актите на Советот на министри и на министрите, како и на други акти утврдени во законот.

Структурата на обвинителството е во согласност со онаа на судовите. Главниот обвинител врши надзор над законитоста и методичното насоки врз активностите на сите обвинители.

Обвинителството го следи почитувањето на законот преку:

1. ја води истрагата и го надгледува нејзиното законито постапување;

2. може да спроведе истрага;

3. ги носи на одговорност лицата кои сториле кривични дела и го поддржува гонењето во кривични предмети од општа природа;

4. врши надзор над спроведувањето на кривичните и другите присилни мерки;

5. презема дејствија за укинување на незаконски дејствија;

6. во случаи предвидени со закон учествува во граѓански и управни предмети.

Истражните органи се во правосудниот систем. Тие истражуваат кривични предмети во случаите предвидени со закон.

Судиите, обвинителите и истражителите ги именува, унапредува, деградира, променува и разрешува Врховниот судски совет. Претседателот на Врховниот касациски суд, претседателот на Врховниот управен суд и главниот обвинител ги именува и разрешува Претседателот на Републиката на предлог на Врховниот судски совет за мандат од седум години без право на повторно избори. Претседателот не може да одбие именување или разрешување на повторна понуда.

По завршувањето на петгодишниот стаж како судија, обвинител или истражител и по заверка, со одлука на Врховниот судски совет, судиите, обвинителите и истражителите стануваат незаменливи. Тие, вклучително и лицата од ст. 2, се разрешуваат од функцијата само кога:

1. навршување 65 години;

2. оставка;

3. правосилност на казната затвор за кривично дело со намера;

4. трајна фактичка неспособност да ги исполнат своите обврски повеќе од една година;

5. тешка повреда или систематско неизвршување на службените должности, како и дејствија што го нарушуваат престижот на судството.

Врховниот судски совет се состои од 25 члена. Негови членови по право се претседателот на Врховниот касационен суд, претседателот на Врховниот управен суд

и главниот обвинител. За членови на Врховниот судски совет се избираат адвокати со високи професионални и морални квалитети кои имаат најмалку петнаесет години правно искуство, кои по право не се негови членови.

Единаесет од членовите на Врховниот судски совет се избираат од Народното собрание, а единаесет од органите на судството. Мандатот на избраните членови на Врховниот судски совет е пет години. Тие не можат да бидат реизбрани веднаш по истекот на овој мандат.

Со седниците на Врховниот судски совет претседава министерот за правда. Тој не учествуваше во гласањето.

Врховниот судски совет:

1. именува, унапредува, преместува и разрешува судии, обвинители и истражители;

2. изрекува дисциплински казни, деградирање и разрешување на судии, обвинители и истражители;

3. организира квалификација на судии, обвинители и истражители;

4. го усвојува предлог-буџетот на судството;

5. го утврдува обемот и структурата на годишните извештаи од чл. 84, точка 16.

Врховниот судски совет ги сослушува и ги прифаќа годишните извештаи на Врховниот касационен суд, Врховниот управен суд и главниот обвинител за спроведувањето на законот и за активностите на судовите, обвинителството и истражните органи и ги доставува до Националниот Собрание.

На избраниот член на Врховниот судски совет му престанува мандатот на:

1. оставка;

2. ефективен судски акт за сторено кривично дело;

3. трајна фактичка неспособност да ги исполни своите обврски повеќе од една година;

4. дисциплинско разрешување од функцијата или одземање на правото на вршење правна професија или дејност

Министерот за правда:

1. предлага предлог буџет за судството и го доставува на расправа до Врховниот судски совет;

2. управува со имотот на судството;

3. може да дава предлози за именување, унапредување, деградирање, преместување и разрешување на судии, обвинители и истражители;

4. учествува во организирањето на квалификацијата на судиите, обвинителите и истражителите

Одлуките на Врховниот судски совет за именување, унапредување, деградирање, преместување и разрешување на судии, обвинители и истражители, како и предлозите што ги дава по чл. 129, ст. 2, се донесуваат со тајно гласање.

При вршењето на судската власт, судиите, обвинителите и истражителите не сносат кривична и граѓанска одговорност за службените дејствија и за делата што ги донеле, освен ако стореното кривично дело е намерно кривично дело од општа природа.

Под Високиот судски совет се формира инспекторат, кој се состои од главен инспектор и десет инспектори.

Главниот инспектор го избира Народното собрание со двотретинско мнозинство од народните избраници со мандат од пет години.

Инспекторите ги избира Народното собрание за мандат од четири години согласно ст. 2.

Главниот инспектор и инспекторите можат да бидат реизбрани, но не во два последователни мандати.

Буџетот на Инспекторатот го донесува Народното собрание во рамките на буџетот на судството.

Инспекторатот ги проверува активностите на органите на судската власт, без да влијае на независноста на судиите, поротниците, обвинителите и истражителите во извршувањето на нивните функции. Главниот инспектор и инспекторите се независни во вршењето на своите функции и го почитуваат само законот.

Инспекторатот постапува по службена должност, по иницијатива на граѓани, правни или државни органи, вклучувајќи судии, обвинители и истражители.

Инспекторатот за својата работа поднесува годишен извештај до Високиот судски совет. Инспекторатот испраќа сигнали, предлози и извештаи до други државни органи, вклучително и надлежните органи на правосудството. Инспекторатот дава информации од јавен карактер за своите активности.

Условите и постапката за избор и разрешување на главниот инспектор и инспекторите, како и организацијата и дејноста на Инспекторатот се уредуваат со закон.

Организацијата и дејноста на Врховниот судски совет, судовите, обвинителството и истражните органи, статусот на судиите, обвинителите и истражителите, условите за именување и разрешување на судии, поротници, обвинители и истражители, како и што се однесува до спроведувањето на нивната одговорност се уредуваат со закон.

Адвокатската комора е бесплатна, независна и самоуправна. Им помага на граѓаните и правните лица во заштитата на нивните права и легитимни интереси. Организацијата и редот на работа на адвокатурата се уредуваат со закон.

6.7 Локална самоуправа и локална администрација

Територијата на Република Бугарија е поделена на општини и региони. Територијалната поделба и овластувањата на градската општина и другите големи градови се утврдени со закон.

Со закон може да се основаат и други административно-територијални единици и органи на самоуправа во нив. Општината е главната административно-територијална единица во која се врши локалната самоуправа. Граѓаните учествуваат во

управувањето со општината и преку нивните избрани органи на локалната самоуправа и директно преку референдум и генерален собир на населението. Границите на општините се утврдуваат по анкета на населението.

Самоуправните територијални заедници можат да се здружат за да ги решат заедничките прашања. Законот создава услови за здруженија на општини.

Орган на локалната самоуправа во општината е советот на општината, кој го избира населението на соодветната општина за период од четири години во согласност со постапката утврдена со закон.

Извршна власт во општината е градоначалникот. Се избира од населението или од советот на општината за мандат од четири години по постапка утврдена со закон. Градоначалникот во својата дејност се води според законот, актите на советот на општината и одлуките на населението. Општината има право на свој имот кој го користи во интерес на територијалната заедница.

Општината има независен буџет. Постојаните финансиски извори на општината се утврдени со закон. Советот на општината ја утврдува висината на локалните даноци под услови, според редот и во границите утврдени со закон. Советот на општината ја утврдува висината на локалните такси по процедура утврдена со закон.

Државата преку средства од буџетот и на други начини ги поддржува нормалните активности на општините. Областа е административно-територијална единица за водење на регионална политика, за спроведување на локалната власт и да се обезбеди усогласување меѓу националните и локалните интереси.

Управувањето во областа го врши гувернер на округот, со помош на окружна администрација. Регионалниот гувернер го именува Советот на министри. Регионалниот гувернер обезбедува спроведување на државната политика, одговорен е за заштита на националните интереси, законитоста и јавниот ред и врши административна контрола.

Централните државни органи и нивните локални претставници вршат контрола на законитоста врз актите на органите на локалната власт само кога тоа е предвидено со закон.

Советите на општините можат да ги оспорат пред суд актите и дејствијата со кои се повредуваат нивните права. Организацијата и редоследот на работата на органите на локалната самоуправа и локалната управа се утврдуваат со закон.

6.8 Уставен суд

Уставниот суд се состои од 12 судии, од кои една третина ги избира Националното собрание, една третина ги именува претседателот, а една третина ја избира генералното собрание на судии од Врховниот касационен суд и Врховниот суд. Управен суд.

Мандатот на судиите на Уставниот суд е 9 години. Тие не можат да бидат реизбрани на оваа функција. Составот на Уставниот суд се обновува на секои три години од секоја квота по процедура утврдена со закон.

За судии на Уставниот суд се избираат адвокати со високи професионални и морални квалитети, со најмалку петнаесетгодишно правно искуство.

Судиите на Уставниот суд го избираат претседателот на судот со тајно гласање со мандат од три години. Функцијата член на Уставниот суд е неспојлива со застапнички мандат, со вршење државна или јавна функција, со членство во политичка партија или синдикат и со вршење на бесплатна, трговска или друга платена професионална дејност. Членовите на Уставниот суд уживаат имунитет на народните избраници.

На судијата во Уставниот суд му престанува мандатот при:

1. истекување на определениот рок;

2. поднесување оставка пред Уставниот суд;

3. правосилност на казната затвор за кривично дело со намера;

4. фактичка неспособност да ги извршува своите должности повеќе од една година;

5. неусогласеност со позиции и активности од чл. 147, ст. 5;

6. смрт.

Уставниот суд го отстрани имунитетот и утврди де факто неможност судиите да ги извршуваат своите должности со тајно гласање и со мнозинство од најмалку две третини од сите судии. По престанок на мандатот на судија на Уставниот суд во рок од еден месец, на негово место се избира друг од соодветната квота.

Уставниот суд:

1. дава задолжителни толкувања на Уставот;

2. одлучува по барањето за утврдување на неуставноста на законите и другите акти на Народното собрание, како и актите на претседателот;

3. решава спорови за надлежност меѓу Народното собрание, претседателот и Советот на министри, како и меѓу органите на локалната самоуправа и централните извршни органи;

4. се изјаснува за усогласеноста на меѓународните договори склучени од Република Бугарија со Уставот пред нивната ратификација, како и за согласноста на законите со општопризнатите норми на меѓународното право и со меѓународните договори на кои Бугарија е членка;

5. Правила за спорови за уставноста на политичките партии и здруженија;

6. Правила за спорови за законитоста на изборот за претседател и потпретседател;

7. одлучува за спорови за законитоста на изборот на претставник на народот;

8. се изјаснува по обвинението поднесени од Народното собрание против претседателот и потпретседателот.

Со закон не може да се даваат или одземаат овластувањата на Уставниот суд.

Уставниот суд постапува по иницијатива на најмалку една петтина од народните пратеници, претседателот, Советот на министри, Врховниот касационен суд,

Врховниот управен суд и јавниот обвинител. Споровите за надлежност од точка 3 од ст. 1 од претходниот член можат да покренат и советите на општините.

Кога ќе утврдат неусогласеност меѓу законот и Уставот, Врховниот касационен суд или Врховниот управен суд ја прекинуваат постапката по предметот и ја упатуваат работата до Уставниот суд.

Народниот правобранител може да се жали до Уставниот суд со барање за утврдување на неуставност на закон со кој се повредуваат правата и слободите на граѓаните.

Уставниот суд своите одлуки ги донесува со мнозинство од повеќе од половина од сите судии.

Одлуките на Уставниот суд се објавуваат во „Државен весник“ во рок од 15 дена од нивното донесување. Одлуката влегува во сила три дена по објавувањето. Актот прогласен за неуставен не важи од денот на правосилноста на одлуката. Останува на сила делот од законот кој не е прогласен за неуставен. Организацијата и редоследот на работата на Уставниот суд се утврдуваат со закон.

6.9 Начини на стекнување на државјанство на Република Бугарија

- **Закон за државјанство на Република Бугарија**

Овој закон ги дефинира условите и постапката за стекнување, губење и враќање на бугарското државјанство. Бугарското државјанство е регулирано со Уставот на Република Бугарија, со закони и со меѓународни договори кои се во сила во моментот на настанување на фактите или настаните поврзани со државјанството.

Бугарски државјанин кој исто така е државјанин на друга земја се смета само за бугарски државјанин според примената на бугарското законодавство, освен ако законот не предвидува поинаку. Државјанството не може да се утврди судски. Склучувањето или раскинувањето на брак меѓу бугарски државјанин и странски државјанин или промената на државјанството на еден од брачните другари за време на бракот законски не го менува државјанството на другиот брачен другар. Со посвојувањето не се менува државјанството на посвоеникот. Никој не може да биде

лишен од бугарско државјанство освен во случаите изречно предвидени во овој закон. Секој има право да избере државјанство.

Државната агенција за Бугарите во туѓина овозможува целосен увид во законската регулатива на Република Бугарија што се однесува за добивање на бугарско државјанство, но и другите закони, уредби, правилници, прописи кои се однесуваат на правата и обврските на Бугарите коишто живеат во странство. Така, предвидени се познавања на следните закони, кои ја нормираат проблематиката со издавање на бугарското државјанство:

Закон за Бугарите што живеат надвор од Република Бугарија;

Закон за бугарско државјанство;

Закон за бугарските лични документи;

Закон за странците во Република Бугарија;

Закон за граѓанска регистрација;

Закон за ратификација на Европската конвенција за државјанство.

Така, целата процедура зависи и од кодексите, административно-процедуралниот и кодексот на меѓународното приватно право, потоа меѓународните конвенции во кои спаѓаат: Европската конвенција за државјанство, Конвенција за државјанство на маженатa жена, Конвенција за елиминирање на условот за легализација на странски јавни акти.

Листа на земји со кои се применува режим на ослободување на документи за легализација, предвиден во билатерални договори за правна помош помеѓу овие држави и Република Бугарија, како и правилници, уредби, наредби, внатрешни нормативни акти, пристап до јавните информации и др.

Така, доколку се оди чекор по чекор може да се утврди целата процедура што се однесува на македонските граѓани, а што е создадена преку законските решенија кои ги донела Република Бугарија. Важен дел претставува Законот за Бугарите што живеат надвор од Република Бугарија, донесен на 11.04.2000 година, кој точно во член 2, алинеја 2 вели: “Бугарин е оној кој поседува бугарско национално сознание”, во член 3 бугарското потекло може да се утврди со документ, алинеја 2 вели дека таков документ

може да издаде и "Организација на Бугарите кои живеат надвор од Република Бугарија", призната од надлежниот бугарски орган да одржува врски со нив.

Со овие две алинеи од член 1 и член 2 се дава прилично широко толкување за тоа, кој се смета за Бугарин надвор од границите на Република Бугарија. Со ова се отвара можност да се стане Бугарин по потреба или по пат на самопризнание, односно, со потврда од Здружение кое не претставува орган на државата, туку само е ополномоштено од Република Бугарија. Овој дел од Законот за Бугарите во странство во многу аспекти го помага процесот за македонските граѓани да земаат државјанство.

Исто така, Законот за државјанство на Република Бугарија точно одредува во кои случаи странците можат да се стекнат со бугарско државјанство и тоа врз основа на член 13 и член 14, врз основа на член 16 и врз основа на член 15 по кој најчесто македонските граѓани стекнуваат бугарско државјанство. Имено, членот 15 со алинеја 2 од 2010 вели: "Во постапка за стекнување на бугарско државјанство по натурализација со барањето за бугарско државјанство се поднесува и уверение за бугарско потекло, издадено од Државната агенција за Бугарите во туѓина". Во потврдата се наведуваат податоците врз основи на кои се заснова бугарското потекло. Според овој член, барањата на лицата мораат да бидат напишани на бугарски јазик. Под алинеја 3, поталинеја 2 се наложува и препис од изводот на раѓање, од соодветен бугарски или странски орган, алинеја 3, поталинеја 3 се пропишува и уверение дека лицето не е осудувано во земјата од каде што потекнува или до земјата каде што престојува, или пак од трета земја (каде што се наведува дека ова уверение му е потребно за потврда за добивање на бугарско државјанство). Важен документ пропишан во Законот под алинеја 3, поталинеја 4 е уверението дека во моментот против барателот нема покренато обвинение за кривично дело, како и поталинеја 5 која наложува поднесување на документ дека лицето не боледува од заразни и ментални болести. Ваков документ може да извади и во Република Македонија.

Потоа, Законот за државјанство по алинеја 6 бара изјава по образец, по алинеја 7 бара служен документ доколку има промена на името, како и документ за потврда на идентитет доколку лицето е со различни имиња. Под алинеја 8 потребна е автобиографија како што пропишува Законот, а под алинеја 9 фотографии од лицето.

Според процедурата, законските обврски (доколку се исклучат посредничките трошоци за лицата што посредуваат) се плаќањето на државна такса во вредност од 30

лева на сметка на Министерството за правда, а за ученици до 26 години сумата е 10 лева. Документите поднесени од заинтересираните лица треба да ги исполнуваат стандардите за легализација и за сертификати, односно, преводот да биде според Правилникот за легализација, исто како и потврдите и останатите потребни документи.

Процедура.: Барањето се поднесува и се регистрира во дирекцијата Канцеларија за административни услуги во Министерството за правда на Република Бугарија.

По поднесување на барањето со подносителот се води интервју на бугарски јазик по прашалник одобрен од министерот за правда на Република Бугарија. Кога подносителот не го зборува бугарскиот јазик, должен е да обезбеди преведувач. За интервјуто е задолжен службеник од дирекцијата Бугарско државјанство во првиот работен ден, по регистрацијата на барањето во дирекцијата Канцеларија за административни услуги, во Софија. При неправилности во документите интервјуто се одложува. Кога ќе се отстранат неправилностите, се прави интервјуто во утврдениот рок од два месеци. Тоа се одвива во бугарските дипломатски претставништва во странство, каде што подносителот на барањето трајно престојува. Таму, интервјуто на бугарски јазик со подносителот го прави вработен на соодветното место, задолжен за поднесување на барањата.

По решавањето на барањето се добива позитивен или негативен одговор. Доколку одговорот е позитивен, се вади бугарски извод на родените по стандардна процедура во Република Бугарија, а потоа со тој документ се вади и пасош по стандардна процедура. Многу е важно подносителот да има регулирано адреса во Република Бугарија, на која ќе му се водат сите документи. Ова го обезбедуваат посредниците.

Има случаи во делот на Западна Бугарија, на пример во градот Ќустендил, на една адреса се регистрирани неколку стотици Македонци, што ги чекаат документите. Оваа процедура има своја регуларна, законски пропишана страна што одговара на сите нормативи, иако не е конкретно усогласена со процедурите кои важат во европските земји, но поради спецификата на секоја земја може да се опсервира како потполно покриена во нормативна и во административна смисла.

Комплексноста се појавува во другата, премолчената страна на процедурата, во која таа е во рацете на посредниците кои сериозно го држат процесот под контрола и од него создаваат профит кој не влегува во државните легални текови, иако се работи за

земја од Европската Унија. Тука и средствата и луѓето функционираат надвор од институциите, но во координација со нив, ја овозможуваат услугата – добивање на бугарско државјанство. Поголем дел од активностите се одвиваат вон институциите на системот на Република Бугарија и во координација со институции кои самостојно ги креираат политиките, како што е Државната агенција за Бугарите во туѓина.

- Стекнување бугарско државјанство по потекло

Бугарски државјанин по потекло е секој чиј барем еден родител е бугарски државјанин. Бугарски државјанин по потекло е и секое лице кое е признаено од бугарски државјанин или чие потекло од бугарски државјанин е утврдено со судска одлука.

- Стекнување бугарско државјанство со раѓање

Бугарски државјанин по раѓање е секое лице родено на територијата на Република Бугарија, доколку не стекнува друго државјанство по потекло. Се претпоставува дека на територијата на Република Бугарија е родено дете на оваа територија, чии родители не се познати.

- Стекнување бугарско државјанство со натурализација

Лицето кое не е бугарски државјанин може да стекне бугарско државјанство доколку на датумот на поднесување на барањето за натурализација:

1. е полнолетен;

2. добиле дозвола за постојан или долготраен престој во Република Бугарија пред не помалку од 5 години;

3. не е осуден за намерно кривично дело од општа природа од бугарски суд и против него не е поведена кривична постапка за такво кривично дело, освен ако не е рехабилитиран;

4. има приход или занимање што му овозможува да се издржува во Република Бугарија;

5. течно го владее бугарскиот јазик кој се воспоставува во согласност со постапка утврдена со уредба на министерот за образование и наука и

6. се ослободува од претходното државјанство или ќе биде ослободен од него во моментот на стекнување на бугарско државјанство.

Не е потребно откажување од нивното претходно државјанство за:

1. лица - сопружници на бугарски државјани;

2. државјани на земја-членка на Европската унија, на земја-членка на Договорот за Европската економска област или на Швајцарската конфедерација;

3. државјани на земјите со кои Република Бугарија има склучено договори за воспоставување на реципроцитет.

Лицето кое не е бугарски државјанин може да стекне бугарско државјанство, доколку Република Бугарија е заинтересирана за неговата натурализација или ако лицето има посебни заслуги за Република Бугарија во јавната и економската сфера, во областа на науката, технологијата, културата или спортот.

Децата до 14-годишна возраст стекнуваат бугарско државјанство ако нивните родители или нивниот преживеан прифати бугарско државјанство или ако само еден од нивните родители го стори тоа, во случај другиот да е бугарски државјанин. Под истите услови, децата од 14 до 18 години стекнуваат бугарско државјанство доколку тоа го побараат.

Деца до 14 години, од кои само еден од родителите е бугарски државјанин, во случај да немаат бугарско државјанство, можат да станат бугарски државјани без условите од чл. 12, доколку двајцата родители или нивниот преживеан даде писмена согласност за тоа. Не е потребна согласност од родител кој нема старателство. Под истите услови, децата на возраст од 14 до 18 години можат да добијат и бугарско државјанство доколку тоа го побараат.

Граѓаните на Република Бугарија кои престојуваат во странство се должни, во рок од шест месеци, по изготвувањето, од страна на странска локална власт, извод од матична книга на родените на нивното дете, да обезбедат или испратат до бугарското дипломатско или конзуларно претставништво во соодветната земја. , заверена копија или извадок од документот, заедно со пријава во која се наведува нивната постојана адреса во Република Бугарија.

Постојана адреса во Република Бугарија се смета за последна постојана адреса (адресата означена во личната карта) на мајката - бугарски државјанин - на новороденото дете, а ако мајката е странски државјанин, постојана адреса на која се запишува „раѓањето“ се смета за последна постојана адреса на таткото – бугарски државјанин.

Граѓаните исто така можат директно да достават до соодветната бугарска општина (на постојана адреса) легализираниот извод од матичната книга на родените, со заверен превод на бугарски јазик, направен од бугарски дипломатски или конзуларен претставник или од компанија за превод/преведувач, регистрирана/регистрирана во Регистар на Министерството за надворешни работи на Бугарија. Заверувањето на потписот на бугарскиот преведувач се врши во Управата за „Конзуларни односи“ на МНР на адреса: Софија, улица„ Алфред Нобел“ бр.2.

Доколку матичната книга на родените потекнува од земја со која Република Бугарија има договор за правна помош, кој изречно предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус, тогаш странската исправа за раѓање не треба да се легализира. Доколку документот за родени потекнува од земја која е членка на Хашката конвенција за укинување на условот за легализација на странски јавни акти, во која е исто така членка Република Бугарија, тогаш во овие случаи странскиот извод од матична книга на родените треба да биде обезбедени со потврда „апостил“.

Пријавата на лице кое ги исполнува условите за стекнување на бугарското државјанство со натурализација,е одбиено доколку, со оглед на неговото однесување,

постојат сериозни причини да се верува дека апликантот претставува закана за јавниот ред, јавниот морал, јавното здравје или националната безбедност.

Доколку матичната книга на родените потекнува од земја со која Република Бугарија има договор за правна помош, кој изречно предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус, а во исто време двете земји, Република Бугарија и странската држава, се страни на конвенцијата од Хашката конвенција, тогаш се применува поповолниот третман.

Ако изводот на родените потекнува од земја со која Република Бугарија нема договор за правна помош што предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус или странската држава не е членка на Хашката конвенција, тогаш

изводот треба да го носи сертификацијата на Министерството за надворешни работи работи за странската држава. Наведената потврда треба да биде заверена од бугарското дипломатско/конзуларно претставништво во оваа земја, или во отсуство на бугарско претставништво - од тоа бугарско претставништво во друга земја, која е акредитирана за странската земја што го издала изводот на родените.

Доколку матичната книга потекнува од земја со која Република Бугарија нема дипломатски односи, легализацијата на изводот на родените ја врши бугарското дипломатско/конзуларно претставништво во трета земја, каде што има и претставништво на земјата. од кој потекнува изводот на родените. Во овој случај, изводот на родените мора да биде заверен од претставништвото на земјата од која потекнува изводот, како и од Министерството за надворешни работи на третата земја каде што се наоѓа странското и бугарското претставништво.

Граѓанскиот настан „раѓање“ може да се регистрира во Република Бугарија и во случаи кога за раѓањето на детето е издаден повеќејазичен извадок од изводот на родените на детето.

Повеќејазичните извадоци од документите за граѓански статус се издаваат врз основа на Конвенцијата за издавање повеќејазични извадоци од документи за граѓански статус, кон која Република Бугарија се приклучи на 18.12.2013 година.

Конвенцијата овозможува евидентирање на граѓански настани (раѓање, брак и смрт) врз основа на унифицирани документи - обрасци А, Б и В, кои се приложени кон неа.

Настаните во граѓанскиот статус (раѓање, брак, смрт) кои се случуваат во странство можат да се регистрираат врз основа на извадоците регулирани во Конвенцијата. За таа цел потребно е недвосмислено да се дефинираат бугарските државјани внесени во презентираните извадоци. Во случај тоа да не е можно, нема пречка да се бараат целосни копии од документите за граѓански статус изготвени во странство.

Повеќејазичните извадоци од документите за граѓански статус издадени од една земја-членка според Конвенцијата се признати и имаат директно дејство на територијата на другите земји-членки (без потреба од легализација или друга слична формалност).

Општинскиот орган за граѓански статус во Република Бугарија, кој ќе изврши евидентирање на граѓанскиот настан и негово упис во Регистарот на население, може

да побара превод на повеќејазичниот извадок, чиј превод треба да биде заверен од Дирекцијата „Конзуларни односи“ на МНР на адреса: Софија, ул.„ Алфред Нобел“ бр. 2.

Страни на Конвенцијата, покрај Република Бугарија, се: Германија, Австрија, Белгија, Шпанија, Франција, Грција (која ја потпишала, но не ја известила Конвенцијата), Италија, Луксембург, Холандија, Португалија, Швајцарија, Турција, Словенија, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина, Србија, Полска, Црна Гора, Молдавија, Литванија, Естонија и Романија.

- Бугарски државјани родени во странство

При регистрирањето на граѓанскиот настан „раѓање“ во Република Бугарија, бугарскиот орган за граѓански статус (општината на постојаната адреса на родителот) го внесува името на новороденото дете на ист начин, без измена, како што се внесува името на детето во странскиот документ за раѓање. Доколку родителите на новороденото дете сакаат, по регистрацијата на раѓањето во Република Бугарија, детето да биде внесено со имиња што одговараат на бугарскиот систем за именување, родителите треба да се обратат до странскиот орган кој издава извод од странство, за внесување на новороденото дете со имиња кои одговараат на бугарскиот систем на именување.

Во отсуство на можност, според странското законодавство, да се избере име за новороденото дете кое одговара на бугарскиот систем за именување; или во отсуство на наведена желба од страна на родителите да внесат име на детето што одговара на бугарскиот систем за именување, дури и ако странското законодавство дозволува внесување во странската документа за раѓање на име што одговара на бугарското именување систем;

При регистрирањето на раѓањето на детето во Република Бугарија, бугарскиот орган за граѓански статус го внесува името на детето на ист начин како што е внесено во странскиот документ за раѓање, без измени. Промената на името на детето по регистрацијата на раѓање во Република Бугарија може да се изврши само со судски налог.

Кога ќе изготват странски извод од матичната книга на родените од локалните власти за граѓански статус за дете родено од бугарски државјанин, родителите/старателите на

новороденото дете се должни да ја известат локалната власт за целото име на детето (име, патроним и презиме). , барајќи од странскиот орган да ги внесе имињата во изводот на родените, освен во случаите кога странското законодавство изречно не предвидува можност за внесување на имињата, според горенаведеното правило.

Секој бугарски државјанин има единствен национален матичен број (EGN) - единствен број кој единствено ги идентификува поединците.

ЕГН ги стекнува сите новородени деца, вклучително и оние во странство, по нивното запишување во регистрите на населението во општината на постојана адреса на нивните родители. Општината издава изводи за децата со матичен број, врз основа на извод од матичната книга на родените изготвен од локален орган за граѓански статус - преведен на бугарски јазик и заверен. Странскиот документ се доставува до канцеларијата за граѓански статус на соодветната бугарска општина лично, преку овластено лице или преку бугарските дипломатско-конзуларни претставништва на Република Бугарија во странство.

Поединци кои добиле бугарско државјанство по потекло или со натурализација добиваат и EGN откако ќе бидат регистрирани во општината на нивната постојана адреса во Бугарија. Во општините обезбедуваат заверена копија од уверението за стекнато бугарско државјанство, издадено од Управата за „бугарско државјанство“ на Министерството за правда, заедно со барање за изборна постојана адреса на живеење во Република Бугарија.

EGN се стекнуваат од сите лица кои го вратиле своето бугарско државјанство и кои избрале постојана адреса во Република Бугарија. Лицата кои имале матичен број пред да бидат ослободени од бугарско државјанство, заедно со враќањето на државјанството ќе си го вратат и матичниот број.

Поединци кои ја напуштиле Република Бугарија пред воведувањето на унифициран систем за граѓанска регистрација и административни услуги на населението (ESGRAON) во 1977 година, исто така се стекнуваат со EGN. Пред тоа, тие мора да поминат низ процедура за утврдување присуство на бугарско државјанство во Управа „Бугарско државјанство“ на Министерството за правда, бидејќи потврдата издадена од Дирекцијата важи една година.

Горенаведените групи на лица подлежат на граѓанска регистрација во соодветните општини на нивната постојана адреса во Република Бугарија, каде што е изготвена карта за лична регистрација (PRC) и запис во Националната база на податоци „Население“.

Бугарските државјани можат да се венчаат во странство пред бугарски конзуларен службеник. Брак меѓу бугарски државјани во странство може да се склучи пред бугарски дипломатски или конзуларен претставник, доколку тоа го дозволува законот на земјата домаќин.

Брак меѓу бугарски државјанин и странски државјанин може да се склучи пред бугарски дипломатски или конзуларен претставник, доколку тоа го дозволува законот на земјата домаќин и домашното право на странскиот државјанин.

Секој бугарски државјанин кој сака да стапи во брак во странство, пред бугарски дипломатски/конзуларен претставник, се препорачува да го извести конзуларниот службеник за присуство на друго државјанство покрај бугарското државјанство.

Пред спроведување на постапката за склучување на брак во бугарско дипломатско или конзуларно претставништво, лицата кои сакаат да стапат во брак треба да ги подигнат следните документи кои се доставуваат до конзуларниот службеник:

- лекарско уверение;
- извод на родени;
- лична исправа - на идни сопружници и сведоци;
- потврда за брачна состојба издадена од општина со постојана адреса во Република Бугарија (се препорачува);
- декларации што поединците ги пополнуваат пред церемонијата на брак;

Во случај на склучување на брак меѓу бугарски државјанин и странски државјанин, странскиот државјанин, покрај горенаведените документи, доставува и документ дека неговото домашно право дозволува брак во бугарското претставништво, а овој брак ќе биде признаен во неговата татковина.

Лицата кои сакаат да се венчаат во странство пред бугарски дипломатски или конзуларен претставник мора да се јават во бугарското претставништво, кое ќе го одреди датумот и времето на церемонијата на брак. Исто така, лицата мора да бидат информирани од конзуларниот службеник за сите дополнителни документи што треба да се презентираат, согласно бугарското и странското законодавство, како и законодавството на трета земја, доколку е потребно.

Граѓаните на Република Бугарија кои се во странство се должни, во рок од шест месеци, по изготвувањето на потврда за граѓански брак од странска локална власт за граѓански статус, да достават или испратат до бугарското дипломатско или конзуларно претставништво во соодветната земја заверена препис или извадок од документот, заедно со барање за регистрација на настанот на постојаната адреса наведена од нив во Бугарија.

Постојана адреса во Република Бугарија се смета за последна постојана адреса (адресата наведена во личната карта) на брачниот другар - бугарски државјанин , а ако брачниот другар е странски државјанин, постојана адреса на која „бракот “се смета дека е регистрирана последната постојана адреса на сопругата е бугарски државјанин.

Граѓаните исто така можат директно да достават до соодветната бугарска општина (општината на постојаната адреса на мажот/сопругата), легализираниот акт за граѓански брак, со заверен превод на бугарски јазик, направен од бугарското дипломатско или конзуларно претставништво или од превод/преведувач. фирма, запишана во Регистарот на Министерството за надворешни работи на Бугарија. Заверувањето на потписот на бугарскиот преведувач се врши во Управата за „Конзуларни односи“ на МНР на адреса: Софија, улица„ Алфред Нобел“ бр.2.

Доколку брачната исправа потекнува од земја со која Република Бугарија има договор за правна помош, кој изречно предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус, тогаш странската брачна исправа не треба да се легализира.

Доколку брачната исправа потекнува од земја која е потписничка на Хашката конвенција за укинување на условот за легализација на странски јавни акти, во која е странка и Република Бугарија, тогаш во овие случаи актот за странски брак треба да биде обезбедени со потврда „апостил“.

Доколку брачната исправа потекнува од земја со која Република Бугарија има договор за правна помош, кој изречно предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус, а во исто време двете земји, Република Бугарија и странската држава, се страни на конвенцијата од Хашката конвенција, тогаш се применува поповолниот третман.

Ако брачната исправа потекнува од земја со која Република Бугарија нема договор за правна помош што предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус или странската земја не е членка на Хашката конвенција, тогаш изводот за венчавка треба да го носи сертификацијата на Министерството за надворешни работи работи за странската држава. Наведената потврда треба да биде потврдена од бугарското дипломатско/конзуларно претставништво во оваа земја, или во отсуство на бугарско претставништво - од тоа бугарско претставништво во друга земја, која е акредитирана за странската земја што го издала изводот за венчавка.

Доколку брачната исправа потекнува од земја со која Република Бугарија нема дипломатски односи, легализацијата на брачниот акт ја врши бугарското дипломатско/конзуларно претставништво во трета земја, каде што има и претставништво на земјата. од кој потекнува актот за брак. Во овој случај, изводот за венчавка мора да биде заверен од застапништвото на земјата од која потекнува изводот за венчавка, како и од Министерството за надворешни работи на третата земја каде што се наоѓа странското и бугарското претставништво.

Детални информации за земјите кои се страни на конвенцијата, како и за органите што издаваат „апостил“ на секоја земја, може да се добијат на интернет адресата: www.hcch.net

Граѓанскиот настан „брак“ може да се регистрира во Република Бугарија и во случаи кога за бракот е издаден повеќејазичен извадок од изводот на брачните другари.

Повеќејазичните извадоци од документите за граѓански статус се издаваат врз основа на Конвенцијата за издавање повеќејазични извадоци од документи за граѓански статус, кон која Република Бугарија се приклучи на 18.12.2013 година.

Конвенцијата овозможува евидентирање на граѓански настани (раѓање, брак и смрт) врз основа на унифицирани документи - обрасци А, Б и В, кои се приложени кон неа.

Настаните во граѓанскиот статус (раѓање, брак, смрт) кои се случуваат во странство можат да се регистрираат врз основа на извадоците регулирани во Конвенцијата. За таа цел потребно е недвосмислено да се дефинираат бугарските државјани внесени во презентираните извадоци. Во случај тоа да не е можно, нема пречка да се бараат целосни копии од документите за граѓански статус изготвени во странство.

Повеќејазичните извадоци од документите за граѓански статус издадени од една земја-членка според Конвенцијата се признати и имаат директно дејство на територијата на другите земји-членки (без потреба од легализација или друга слична формалност).

Општинскиот орган за граѓански статус во Република Бугарија, кој ќе изврши евидентирање на граѓанскиот настан и негово упис во Регистарот на население, може да побара превод на повеќејазичниот извадок, чиј превод треба да биде заверен од Дирекцијата „Конзуларни односи“ на МНР на адреса: Софија, ул.„ Алфред Нобел“ бр. 2.

Страни на Конвенцијата, покрај Република Бугарија, се: Германија, Австрија, Белгија, Шпанија, Франција, Грција (која ја потпишала, но не ја известила Конвенцијата), Италија, Луксембург, Холандија, Португалија, Швајцарија, Турција, Словенија, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина, Србија, Полска, Црна Гора, Молдавија, Литванија, Естонија и Романија.

При составувањето на странскиот акт за склучување брак, секое од лицата кои стапуваат во брак треба да се изјаснат пред надлежниот орган на странската држава дали го задржуваат своето презиме или го усвојуваат презимето на својот маж/сопруга или го додаваат презимето на својот сопруг/сопруга. да поседува, која промена се одразува во составениот акт за склучување на брак. Доколку странското законодавство не предвидува таква можност, лицето мора да добие релевантен документ од странскиот надлежен орган, од кој јасно се гледа дека бугарскиот државјанин на странскиот функционер му изјавил желба за промена на името. Вака изготвениот документ, заедно со странската брачна исправа, се доставува до бугарското општинско тело за матична евиденција, со цел промена на презимето при запишувањето на бракот во Република Бугарија.

Во отсуство на горенаведените основи, промена на презимето не може да се изврши во Република Бугарија, освен со судски налог.

Смрт во кој е вмешан бугарски државјанин кој настанала во странство се регистрира во општината на постојана адреса на починатото лице во Република Бугарија.

За таа цел, заверена копија или извадок од потврдата за смртта издадена од локален орган за граѓански статус ќе се достави или испрати во рок од шест месеци до дипломатското или конзуларното претставништво на Република Бугарија во странство, заедно со барање во кое се наведува постојаната адреса на починатиот државјанин во Бугарија.

За постојана адреса во Република Бугарија се смета дека е последната постојана адреса (адресата наведена во личната карта) на починатиот бугарски државјанин.

Роднините на починатиот бугарски државјанин во странство, исто така, можат да го достават легализираниот документ директно во општината (на последната постојана адреса), со заверен превод на бугарски јазик, направен од бугарски дипломатски или конзуларен претставник или од регистрирана компанија за преведување/преведувач. /заведено во Регистарот на Министерството за надворешни работи на Бугарија. Заверувањето на потписот на бугарскиот преведувач го врши Управата за „Конзуларни односи“ на МНР на адреса: Град Софија, улица„ Алфред Нобел“ бр.2.

Доколку документот за смрт потекнува од земја со која Република Бугарија има договор за правна помош, кој изречно предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус, тогаш странската смртна исправа не треба да се легализира.

Доколку документот за смрт потекнува од земја која е членка на Хашката конвенција за укинување на условот за легализација на странски јавни акти, во која членка е и Република Бугарија, тогаш во овие случаи странската потврда за смрт треба да биде обезбедени со потврда „апостил“.

Доколку документот за смрт потекнува од земја со која Република Бугарија има договор за правна помош, кој изречно предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус, а во исто време двете земји, Република Бугарија и странската држава, се страни на конвенцијата од Хашката конвенција, тогаш се применува поповолниот третман.

Ако документот за смрт потекнува од земја со која Република Бугарија нема договор за правна помош што предвидува ослободување од легализација на документите за граѓански статус или странската земја не е членка на Хашката конвенција, тогаш изводот за смрт треба да го носи сертификацијата на Министерството за надворешни работи работи за странската држава. Наведената потврда треба да биде потврдена од бугарското дипломатско/конзуларно претставништво во оваа земја, или во отсуство на бугарско претставништво - од бугарското претставништво во друга земја, кое е акредитирано за странската земја што го издала изводот на смртта.

Доколку документот за смрт потекнува од земја со која Република Бугарија нема дипломатски односи, легализацијата на изводот на смртта ја врши бугарското дипломатско/конзуларно претставништво во трета земја, каде што има и претставништво на земјата. од кој потекнува изводот на смртта. Во овој случај, документот за смрт мора да биде заверен од застапништвото на земјата од која потекнува изводот на умирање, како и од Министерството за надворешни работи на третата земја каде што се наоѓа странското и бугарското претставништво.

- Губење бугарско државјанство

Бугарскиот државјанин кој постојано живее во странство може да бара ослободување од бугарско државјанство доколку се стекнал со странско државјанство или ако има докази за отворена постапка за стекнување странско државјанство. Со ослободувањето на родителите од бугарско државјанство се ослободуваат и нивните деца помлади од 14 години од бугарско државјанство само доколку е побарано и за нив. За ослободување на деца од 14 до 18 години потребна е и нивна согласност.

Кога само еден од родителите поднел барање за ослободување од бугарско државјанство, децата можат да бидат изземени под условите од ст. 1 само ако и другиот родител дал согласност. Не е потребна родителска согласност кога родителот е лишен од родителските права.

Натурализацијата, врз основа на која е стекнато бугарско државјанство, може да се откаже доколку лицето:

1. користел податоци или факти кои станале основа за стекнување бугарско државјанство, за кои е утврдено дека се лажни по судски налог и/или

2. прикриени податоци или факти кои, доколку се познати, би биле основа за одбивање да се стекне бугарско државјанство и/или;

3. не известил за промена по чл. 32а, и/или;

4. не ги задржал инвестициите, кои станале основа за стекнување бугарско државјанство, најмалку две години, сметано од денот на натурализацијата.

Отповикување на натурализацијата е дозволено само до истекот на 10 години од стекнувањето на бугарското државјанство, освен во случаи кога податоците и фактите од ст. 1, точките 1 и 2 или промената под точка 3 се однесуваат на учество на лицето во тероризам, под услов лицето да не остане без државјанство.

Одземањето на натурализацијата на едниот брачен другар не ја отповикува натурализацијата на другиот брачен другар и на децата, освен ако тие не добиле бугарско државјанство врз основа на истите лажни или прикриени податоци или факти.

- Одземање на бугарско државјанство

Лицето кое добило бугарско државјанство со натурализација може да му биде одземено доколку е осуден за тешко кривично дело против Републиката, под услов да е во странство и да не остане без државјанство.

Одземањето на државјанството на едниот брачен другар не го менува државјанството на другиот брачен другар и на децата.

- Враќање на бугарското државјанство

На лице ослободено од бугарско државјанство може да му се врати државјанството на негово барање, доколку:

1. не е осуден со правосилна казна за намерно кривично дело во земјата во која живее или во Република Бугарија, и

2. не претставува закана за јавниот ред, јавниот морал, јавното здравје или националната безбедност;

3. пред не помалку од 3 години, на датумот на поднесување на барањето за надомест, има дозвола за постојан или долготраен престој во Република Бугарија.

Државјанството на лица со бугарско потекло може да се врати под условите од ст. 1, точки 1 и 2. Државјанството на лице лишено од бугарско државјанство може да се врати ако се утврди дека немало причина за лишување или ако причината го изгубила своето значење.

- Постапка во врска со бугарското државјанство

Стекнување бугарско државјанство со натурализација, ослободување од бугарско државјанство и враќање на бугарското државјанство се врши по барање на заинтересираното лице, поднесено лично до Министерството за правда или до дипломатско или конзуларното претставништво на Република Бугарија. Дипломатското или конзуларното претставништво на Република Бугарија мора да даде образложено мислење за барањето.

За малолетни лица, барањето го поднесуваат нивните родители или старатели, а за малолетните се потпишуваат нивните родители или старатели. Не е потребна согласност од родител кој нема старателство.

По доставување на документите се врши интервју со барателот. За малолетните лица се врши интервју со нивните родители или старатели. При разговор со малолетници тие се придружувани од нивните родители или старатели.

Кога е потребно да се разјаснат фактите и околностите во врска со документите поднесени со барањето од чл. 15, ст. 2, министерот за правда може да бара од подносителот да достави дополнителни документи во рок од 14 дена откако ќе биде известен или да му наложи на Советодавниот совет при Државната агенција за Бугарите во странство да утврди дали подносителот на барањето има бугарско потекло.

Кога со барањето за стекнување бугарско државјанство со натурализација по чл. 15, ст. 1, точка 1, документите од чл. 15, ст. 2, постапката е прекината.

Советодавниот совет издава мотивирано позитивно или негативно мислење во рок од два месеца од задачата, имајќи предвид дали барателот го користи бугарскиот јазик,

дали се идентификува како лице со бугарско потекло, како и дали има барем еден од следните околности:

1. е дел од бугарска заедница или бугарско малцинство во друга земја;

2. потекнува од населба која во минатото била дел од бугарската држава или од Бугарската егзархија;

3. има асценденти кои се носители на бугарскиот традиционален семеен систем.

Структурата, организацијата и активностите на Советодавниот совет при Државната агенција за Бугарите во странство се утврдени со прописи донесени од Советот на министри.

Предлог за стекнување бугарско државјанство по чл. 16 го донесува министерот одговорен за соодветната област во која Република Бугарија има интерес за натурализација на лицето или во која има посебни заслуги. Лицето кое ќе стекне бугарско државјанство мора да даде претходна писмена согласност за тоа.

Предлогот од ст. 1 е мотивиран и во него се наведува конкретниот интерес на Република Бугарија за натурализација на лицето или неговиот специфичен придонес во соодветната област во која лицето има посебни заслуги.

Предлог за откажување на натурализација или одземање на бугарско државјанство дава главниот обвинител. Доколку условите од чл. 22 или 24, министерот за правда може самиот да даде предлог за укинување на натурализацијата или одземање на бугарско државјанство.

Лицето е должно во рок од еден месец од настанувањето на промената на фактите и околностите, кои се однесуваат на стекнување бугарско државјанство со натурализација, ослободување од бугарско државјанство или враќање на бугарското државјанство, да го извести Министерството за правда и да го достави документи кои ја докажуваат промената.

Лицето кое се стекнало со бугарско државјанство со натурализација е должно во рок од 14 дена од настанувањето на промената на фактите и околностите поврзани со инвестициите, кои станале основа за натурализацијата, да го извести надлежниот орган

што ги потврдил инвестициите и да ги достави документите со кои се докажува промената.

Во Министерството за правда постои Совет за државјанство, кој го сочинуваат претседавач - заменик министерот за правда и членови - по еден претставник од Министерството за правда, Министерството за надворешни работи, Министерството за внатрешни работи, Министерството. за регионален развој и јавни работи, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за здравство, Министерството за економија, Државната агенција за национална безбедност, Државната агенција за Бугарите во странство и Државната агенција за бегалци.

На состаноците на Советот за државјанство може да присуствува и претставник на претседателот на Република Бугарија. Советот за државјанство дава мислење за барањата и предлозите поврзани со бугарското државјанство по писмени мислења на Министерството за внатрешни работи и Државната агенција „Национална безбедност.”

Кога е потребно да се разјаснат фактите и околностите поврзани со изведените докази за барањата и предлозите, Советот за државјанство може да бара од барателите да достават дополнителни документи или да назначи претставник од соодветната институција според ст. 1 да изврши увид.

Министерот за правда го утврдува номиналниот состав на Советот за државјанство на предлог на раководителите на соодветните сектори од ст. 1 и издава прописи за своите активности.

Министерот за правда, врз основа на мислењето на Советот за државјанство, дава предлог до претседателот на Република Бугарија да донесе указ или да одбие да издаде указ за стекнување, враќање, ослободување или одземање на бугарско државјанство, како како и за откажување на натурализацијата.

Министерот за правда дава предлог за издавање на уредбата од чл. 34 од:

1. дванаесет месеци - за барања за стекнување бугарско државјанство со натурализација;

2. девет месеци - за барањата на лица со бугарско потекло за стекнување бугарско државјанство со натурализација;

3. шест месеци - за барања за враќање на бугарското државјанство;

4. шест месеци - за барања за ослободување од бугарско државјанство;

5. шест месеци - за барања за стекнување бугарско државјанство со натурализација според чл. 12а и 14а;

6. три месеци - за предлози за стекнување бугарско државјанство по чл. 16, како и за откажување на натурализација или одземање на бугарско државјанство;

7. еден месец - за предлозите за откажување на натурализација или одземање на бугарско државјанство, кога податоците и фактите од чл. 22, ст. 1, точките 1 и 2 се однесуваат на учество на лицето во тероризам или ефективната казна е за кривични дела од чл. 108а, ст. 1 - 4, ст. 6 и 7, чл. 109, ст. 3, чл. 110, ст. 1, предлог шест и под чл. 110, ст. 2 од Кривичниот законик.

Мислењата на Министерството за внатрешни работи и на Државната агенција „Национална безбедност“ се доставуваат до Министерството за правда:

1. најдоцна три месеци пред истекот на мандатот - за Министерството за внатрешни работи, односно три месеци пред истекот на мандатот - за Државната агенција „Национална безбедност“;

2. најдоцна три месеци пред истекот на мандатот - за Министерството за внатрешни работи, односно три месеци пред истекот на мандатот - за Државната агенција „Национална безбедност“;

3. најдоцна четири месеци пред истекот на мандатот - за Министерството за внатрешни работи, односно два месеца пред истекот на мандатот - за Државната агенција „Национална безбедност“;

4. најдоцна 4 месеци пред истекот на мандатот - за Министерството за внатрешни работи, односно два месеца пред истекот на мандатот - за Државната агенција „Национална безбедност“;

5. најдоцна два месеца пред истекот на мандатот - за Министерството за внатрешни работи, односно еден месец пред истекот на мандатот - за Државната агенција за национална безбедност;

6. најдоцна 20 дена пред истекот на рокот - за Министерството за внатрешни работи, односно 10 дена пред истекот на рокот - за Државната агенција за национална безбедност.

Министерството за внатрешни работи и Агенцијата за национална безбедност доставуваат ажурирани мислења до Министерството за правда најдоцна на денот на состанокот на Советот за државјанство, кога по искажувањето на првичните писмени мислења, настанала промена на фактите и околностите.

Пропустот на министерот за правда да се произнесе во условите од ст. 1 и прекинот на постапката пред него е предмет на жалба пред Управниот суд - Регионот Софија во согласност со Кодексот за управна постапка. Судот само го проверува текот на постапката и донесува одлука која е конечна.

Стекнувањето бугарско државјанство со натурализација, враќањето на бугарското државјанство, ослободувањето и одземањето на државјанството и откажувањето на натурализацијата се врши со указ на претседателот на Република Бугарија. Уредбата влегува во сила од денот на нејзиното издавање.

Министерството за правда издава уверение за промени во државјанството на физички лица. По добивањето на уредбата според чл. 36 Министерството за правда известува:

1. општините или општините во кои се води изводот на родените на лицето - за запишување на промени на државјанството во матичната книга на граѓанскиот статус;

2. општините или општините каде што е постојаната адреса на лицето - за запишување промени на државјанството во регистарот на населението;

3. Министерството за внатрешни работи и Министерството за надворешни работи - за издавање или одземање бугарски лични документи.

Министерството за правда тврди:

1. дневник на барања и предлози за стекнување бугарско државјанство, откажување на натурализација, враќање, ослободување и лишување од бугарско државјанство;

2. регистар на лица кои стекнале бугарско државјанство со натурализација;

3. регистар на лица кои изгубиле бугарско државјанство;

4. регистар на лица со вратено бугарско државјанство.

Државната агенција за Бугарите во странство создава и води електронски регистар со податоци за лицата за кои Советодавниот совет утврдил бугарско потекло. Постапката за водење, чување и пристап до регистарот се утврдува со уредба на Советот на министри.

По пријава на заинтересираното лице, Министерството за правда издава уверение за државјанство во кое е наведено дали лицето е или не е бугарски државјанин според регистрите што ги води Министерството. Уверението се издава во рок од 30 дена од приемот на документите во Министерството за правда.

Може да се бараат информации за државјанството на лица:

1. лицето чии податоци за државјанство се чуваат, а по неговата смрт - неговите наследници;

2. органите на судската власт, министерствата и органите на локалната самоуправа и локалната управа од нивна надлежност и во случаите утврдени со закон.

Министерот за правда обезбедува зачувување и чување на документите поврзани со државјанството.

- Лица без државјанство во Република Бугарија

Едно од главните ограничувања на независната волја на државата да даде или да го одбие државјанството е недозволивоста на расната дискриминација. Овој принцип се рефлектира во Конвенцијата за елиминација на сите форми на расна дискриминација и во голем број други документи. Во својата Општа препорака за дискриминација против лицата без државјанство, Комитетот на ОН за елиминација на расната дискриминација го наведува следново:

„Одземањето на државјанството врз основа на раса, боја, потекло и национално или етничко потекло е кршење на обврските на државите да обезбедат остварување на правото на државјанство без дискриминација“.

Меѓутоа, понекогаш поединците не се во можност да стекнат државјанство на одредена земја и покрај нивните силни врски со таа земја - врски кои за другите може да бидат доволни за да гарантираат давање државјанство. Повеќето луѓе без државјанство во

светот припаѓаат на етнички, верски или јазични малцинства. Дискриминација врз основа на раса, етничка припадност, религија, пол, политичко мислење или други фактори може да се открие или ненамерно да биде предизвикана во креирањето или примената на законодавството. Закон може да се нарече дискриминаторски ако содржи негативни одредби или ако резултатот од неговата примена е дискриминација.

За да се избегне овој проблем:

- принципот на недискриминација во врска со државјанството треба да биде вграден во Уставот и во законите за државјанство и да се имплементира во пракса преку соодветни административни и судски одлуки;

- државите мора да ги преземат сите неопходни мерки, внатрешно и во соработка со други држави, за да гарантираат државјанство на секое дете при раѓање. Затоа, децата на оженетите родители, вонбрачните деца и децата на родителите без државјанство имаат исто право на државјанство според меѓународното право;

- Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените има за цел да им обезбеди на жените еднакви права за стекнување, промена или задржување на државјанството. Во согласност со принципите утврдени во Конвенцијата, државјанството на сопругот не може автоматски да го промени државјанството на жената, да ја направи без државјанство и да ја принуди да ја прифати државјанството на сопругот.

- Бугарската политика и стратегија за создавање на бугарски пасош

Предлог Националната рамка на Република Бугарија е документ од најнов формат што го следи континуитетот на претходната стратегија, кој е предложен од Државната агенција на Бугарите во туѓина и претставува официјален документ на нивната веб страна.

Овој документ се однесува на Бугарите кои се зад границите на државата насекаде во светот, за кои се смета дека се по број околу 3,5 милиони бугарски граѓани или лица со бугарско потекло кои се интегрален дел од бугарскиот народ. Токму затоа, бугарската држава преку Државната агенција за заштита на Бугарите во туѓина отвори нов проект со цел да спроведе политика на заштита, поддршка и духовно единство на сите сонародници, независно од местото на живеење. Овие граѓани според Предлог-

стратегијата на Република Бугарија генерираат во себе значителен економски, финансиски, демографски, образовен и интелектуален потенцијал. Исто така, тие претставуваат огромна бројка работоспособни индивидуи со активни работни места, кои економски ја креираат бугарската држава. Ставањето на ваквиот потенцијал во функција на државна политика е од најголема полза за Бугарија на надворешен, внатрешен, економски и културен план.

Според предлог-стратегијата, овие луѓе се сметаат како еден од главните извори за надминување на негативните демографски трендови во Република Бугарија. Така слободно може да се каже дека државната политика на Република Бугарија кон сонародниците во светот е условена пред се од:

- националните и државните интереси на земјата;
- тековните процеси на национална преродба, како и желбата за зачувување на бугарското национално самосознание во бугарските заедници надвор од државата, но и можност за стекнување на бугарско државјанство од лица со бугарско самочувство и определба;
- Веќе изградената и растечка мрежа на граѓански структури и граѓански здруженија на сонародници зад границите (во кои се сметаат и огромниот број компании со мнозински пакет на акции во сопственост на бугарски граѓани), културни клубови, спортски клубови, образовни институции, медиумите на бугарски јазик кои зрачат надвор од границите на Република Бугарија, библиотеките, црквите и црковните општини во целиот свет. Бројот на вакви оранизации од секаков тип е некаде околу 700.
- Новите трендови на глобален и на регионален план и утврдените меѓународни стандарди;
- Можности за лобирање во полза на Република Бугарија преку позициите на одделни сонародници кои имаат углед и солидно присуство во политичкиот, стопанскиот и културниот живот во одредени странски средини и општества и преку најразличните изградени граѓански форми и структури;
- Потенцијалот на Бугарите и бугарските заедници во странство како битен фактор во меѓународните односи во конкретните земји;

• Како и користа на Република Бугарија на надворешен и внатрешен политички, економски, културен и демографски план.

Предлог-стратегијата на Република Бугарија предвидува нови сегменти во своето дејствување, во рамки на државната политика, за почеток на втората деценија на XXI век и нови стратешки приоди кон Бугарите во светот. Тие сегменти се зависни од:

• Членството на Бугарија во ЕУ, како и тековните обврски на земјата и на Владата во тој правец;

• Стабилноста и економскиот развој, коишто ќе ги зголемат можностите за активна и сеопфатна политика кон Бугарите во светот;

• Постоење на значителен број на бугарски историски и нови заедници;

• Зголемената активност на бугарската емиграција, како економски така и политички, во земјите членки на ЕУ кои се носители на бугарското државјанство и бугарскиот пасош;

• Активностите на по обем најголемите нови бугарски емигрантски заедници во Европа, како тие во Шпанија, Грција и Сојузна Република Германија;

• Активностите на историските бугарски заедници, во Украина и Молдавија, на лица кои се со стекнато бугарско државјанство, односно со бугарско етничко потекло. Голем дел од нив имаат стекнато бугарско државјанство во последните триесет години;

• Активностите на бугарските заедници во Македонија,Романија,Албанија и Србија. Овие граѓани со бугарско самочувство дури во последните пет години успеваат да се организираат и да се стекнат со бугарско државјанство. Нивниот број расте секој ден и бројките на овие граѓани се најголем успех на бугарската надворешна и внатрешна политика, во однос на показателите на стратегијата наведена во првиот пасус.

Во исто време, стратегијата на Република Бугарија во однос на грижата на сопствените граѓани во и надвор од земјата посебен дел одвојува за граѓаните кои емигрираат од државата од економски, социјални и други побуди. Така:

• Од 1990 година голем број бугарски граѓани родени и со постигната полнолетност на територијата на Република Бугарија постојано или привремено

престојуваат во странство. Податоците велат дека од таа година па се до 2021 емигрирале околу 600.000 бугарски граѓани.

- Од нив 20% се со високо обраозвание, околу 60% со средно образование, а останатите со основно или неформално образование.

- 65% од бугарските студенти што студираат надвор од Бугарија, остануваат во земјите во кои студираат и тоа најмногу во земјите од Централна и Западна Европа, САД и Канада. Нивната бројка од почетокот на новиот век се движи околу 55.000 луѓе.

Глава 7:Односот на Република Бугарија и Република Северна Македонија

Република Македонија и Република Бугарија имаат долга историја на несогласувања во однос на општите перцепции за постоењето на македонскиот народ, за македонскиот јазик и за македонскиот идентитет. Историјата и на едната и на другата држава е заеднички испреплетена по многу настани кои од двете страни се толкувани дијаметрално спротивно, скоро секогаш мотивирани од политиката на посилниот-во случајов, Бугарија.

Оттаму, историските аспекти придонеле аспирациите на Бугарија низ подолг временски период кон територијата на Македонија да доведат до создавање на јавна и на политичка свест за историска сопственост на се што се нарекува македонско, и оттаму да се градат и корелациите во втората половина на дваесеттиот, па се до првите декади на дваесет и првиот век?

Ако на тоа се придодаде и окупацијата од страна на бугарската царска армија на поголем дел од територијата на Македонија во периодот од 1941-1944 година и останувањето на Пиринскиот дел во состав на Бугарија до денес, ќе се разбере дека бутарската официјална политика (независно од општественото уредување од составот на политичкиот врв: цар, комунистички лидер, демократски избран премиер) не отстапува многу од своите политики на негирање, на асимилација и некооперативен однос со што ги обременува односите; дури и до денес во рамките на едно

максималистичко демократско конципирање на Европа, а тоа е Европската унија во која Република Бугарија е членка, а Република Македонија е кандидат за почеток на преговори.

Како една општа слика, од страна на Република Бугарија постои изразот дека историјата на македонскиот народ е "најромантичен дел" од бугарската историја. Тоа е јавно потенцирано во изјавата на бугарскиот претседател Петар Стојанов кон Република Македонија, кој ја третира во негаторско-патерналистичка смисла, со што сите поважни историски личности (дејци, писатели, револуционери) кои потекнувале, се чувствувале и се изјаснувале како Македонци, ги максимализира како Бугари и ништо повеќе, а сите други особено истакнатите личности од периодот по Втората светска војна ги квалификува како жртви на србо-комунистичкиот концепт.

Понекогаш, таа политика оди дотаму што индивидуи кои се во самиот врв на бугарската државна хиерархија, членови на Владата, отворено негаторски се однесуваат кон македонскиот народ и македонската држава, како што е случај со Божидар Димитров, министер без ресор во Владата на Република Бугарија.

Оттаму, можеме да претпоставиме дека политиката на двојни државјанства

што со леснотија, односно со едноставна процедура им се даваат на македонските граѓани од страна на Република Бугарија(притоа наметнувајќи им сознанија за нивните бугарски корени, за кои не биле свесни) претставува уште еден пример на карактеристичките потези од страна на бугарската национална стратегија, која со децении се обидува да прикаже дека Македонците се само дел од Бугарскиот етникум, дека македонскиот е дијалект на бугарскиот јазик, а македонскиот идентитет е бугарски.

Под претпоставка дека односите помеѓу државите на Балканот во периодот од 2007-2014 година не се обременети со тешки несогласувања, и дека има голем напредок во нивното решавање низ позитивните примери на Словенија-Хрватска (проблемот со територијалните води), Србија-Косово (проблемот на меѓусебните односи), на задоволство на Европската Унија и НАТО, се поставува прашањето зошто Република Бугарија наместо добрососедска политика кон Република Македонија води политика на природување на македонското население и со тоа придонесува за создавање нов проблем, иако е свесна за горливиот проблем со името Република Македонија кој го

поставува Република Грција. Овој проблем доведе до сериозни критики во јавноста, во однос на начинот на кој вештачки се прави природување и миграција на бугарски државјани, меѓу кои и Македонци, во Велика Британија.

Во истовреме, Бугарија се повикува на добрососедство во рамките на Европските институции, како што е Европскиот парламент, бара потпишување на Договор за добрососедство со Република Македонија како услов за неблокирање на македонските евроинтеграции.

Од друга страна, Република Бугарија е соседот на Република Македонија кој прв ја призна нејзината независност на 15 јануари 1992 година и ја отвори вратата и други држави да го сторат тоа, пред се Руската федерација. Исто така, во изминатите 23 години на македонска независност, Република Бугарија се однесувала како пријателска соседна држава, отстапувајќи ги услугите на пристаништето Бургас во тешките моменти на економското ембарго од страна на Република Грција, од 16 февруари 1994 година до 15 октомври 1995 година.

Овој труд ја третира бугарската политика на природување на македонските државјани кои најмногу од економски причини стануваат бугарски државјани и последиците кои можат на внатрешен, и надворешен план) да произлезат од новонастаната ситуација и од бројот на нови Бугари во Република Македонија.

Оваа стратегија не е изолиран случај на Балканскиот полуостров во изминатите дваесет години, особено по војните на поранешните југословенски простори и по создавањето на новите држави со распаѓањето на некогашна Југославија. Така, Република Албанија им овозможи албанско државјанство на сите Албанци од Македонија, преку Косово до Црна Гора, босанските Хрвати без проблем добија хрватски државјанства, на граѓаните со унгарско потекло Република Унгарија им овозможи државјанства до трето колено, Република Романија истото им го овозможи на Молдавците кои се чувствуваат Романци.

Така се создаде државна практика која учествува во создавањето на политичките позиции меѓу овие две држави, директно засегајќи ги нивните внатрешни констелации врз база на население. Република Бугарија воведе интензивна природувачка политика со која на македонските граѓани им овозможи да тргуваат со националните чувства заради економскиот опстанок, и создаде нова бројка на бугарски граѓани со

македонско потекло. Оваа нова бројка може да предизвика барање за создавање бугарско малцинство во Република Македонија, негово влегување во преамбулата на Уставот на Република Македонија, а доколку тоа не се случи – вето од страна на Република Бугарија за македонското членство во ЕУ (почетокот на преговорите).

7.1 Македонија и Бугарија-однос низ историјата

Веројатно, историскиот однос помеѓу Македонија и Бугарија е еден од најинтересните, најконтроверзните и најкомплицираните односи во науката, наречена историја.

Посебно во делот што се вика историја на народите, каде можат да се најдат многу делови кои ќе збунуваат, а податоците ќе се разликуваат само од еден аспект, од ракурсот на гледање односно дали е тој македонски или бугарски. Ќе се задржам на односот во временскиот период од започнувањето на воените активности на 6 април 1941 година и навлегувањето на германските сили во Македонија преку реоните на Страцин и Струмица, па сè до ослободувањето и Второто заседание на АСНОМ периодот кога Бугарија директно била инволвирана во историските настани кои довеле до настанување на македонската држава, македонскиот јазик и македонскиот суверенитет.

Овој период е битен од аспект на денешните односи бидејќи истите прашања се провлекуваат и до 2012-та година, како формати кои функционираат повеќе од 55 години на односите на двете земји. На 10 април 1941 година германските сили и разбиле воените сили на кралството Југославија, посебно воздухопловните кои биле стационирани во Скопје и Куманово и ја окупирале Македонија, од 11 до 17 април траела втората фаза кога германските сили ги занемале виталките објекти бидејки тогашниот крал Петар II Караѓорѓевик преку Грција и Египет бега за Лондон. Иако бара примирје, тогашниот генерал на југослвенската кралска армија Симовиќ не го добива од Германците. На 17 април потпишана е безусловна капитација на југословенската војска со што се отвора можноста за нова поделба на Македонија.

Се создала независна држава Хрватска на чело со Анте Павалик, потоа Србија на чело со генералот Милан Недик.

По барање на Хитлер, Иван Ванчо Михајлов е испратен како советник на Анте Павелик и соработник на Гестапо со цел да биде поблиску до Македонија, и да ги следи настаните во Бугарија. По воспоставувањето на воените граници и поради потребите за подготовки за напад на Советскиот Сојуз, Хитлер побарал од Бугарија да ја окупира Македонија до одредената воена граница која се протегала по линијата Пирот-Врање –Скопје и понатаму по линијата на реката Вардар се до грчката граница. Воените граници биле одредени од Јаким Фон Рибентроп, министерот за надворешни работи на Третиот Рајх.

Навлегувањето на италијанската војска во Македонија и нејзиното приближување до Охрид и повикот на Адолф Хитлер, за бугарската влада претставувале силен мотив на 15 април да ги прекинат дипломатските односи со Југославија, и на 18 ти април 1941 година со војската навлезат во Македонија, бугарската војска во вардарскиот дел на Македонија навлега од три страни и тоа од правец на Крива Паланка, Берово и Струмица.

На 19 април 1941 година таа влегла и во Тракија, во егејскиот дел на Македонија на просторот на десниот брег на реката Марица до реката Струма. Меѓутоа, во согласност со военополитичката состојба во глобална смисла и со настаните на Балканот, а со цел да се задоволат интересите на Германија, фиерот Хитлер во директивата број 29 што се однесувала на окупацијата на Грција, меѓу другото извршил поделба на егејскиот дел на Македонија. Според таа директива Северна Грција, односно територијата на егејскиот дел била поделена на три окупациони зони: италијанска, германска и бугарска. Италија навлегувала до линијата Лерин-Катерини, германската зона го зафаќала најубавиот и најбогатиот дел, на запад од линијата Катерини-Лерин а на исток до реката Струма.

На Бугарија и преостанал просторот од реката Струма до реката Места. Секој од окупаторите организирал своја одбрана, а команда и контрола врз сите имала командата на дванаесеттата германска армија на чело со генералот Вилхелм Лист со седиште во Атина. Границата до која можела да навлезе бугарската војска во Македонија била одредена во планот на Врховната команда на вермахтот на 27 април 1941 година.

На 18 април 1941, бугарската армија започнала со воспоставување на бугарска окупациона власт на подрачјето под нејзина контрола. Воспоставувањето на окупациониот систем се вршел во три фази.

Првата фаза опфаќала паралелно напредување на поените сили, прво во големите градови, па во малите населени места и на крајот на главните комуникациски јазли. Во втората фаза се воспоставувала полициската власт која се спроведувала со повеќе мерки, воведување на полициски час, ограничување и строга контрола на движењето, издавање нови лични исправи.

Паралелно со тие активности, бугарските фашистички сили вршеле силен психолошко-пропаганден притисок врз македонското население. Во третата фаза се воспоставувала нова цивилна, државно-административна власт се организирала со цел да ја

заживее стопанската дејност, администрацијата, образованието, црквата, културата, здравството, информативната, финансиската и другите дејности од областа на општествениот живот.

Организирањето и функционирањето на бугарскиот окупационен систем на Македонија, во исто време значел превземање на природните, историските, културните и други богатства на македонската територија,а во исто време значело асимилација и денационализација на македонскиот народ. За таков вид „ослободување" бугарската влада веќе имала подготвено одредени сили (администратори, полицајци,свештеници, судии) кои за кратко време и без поголеми проблеми воспоставиле воена, судска, законодавна, а потоа и административна и политичка власт, како и црковна јурисдикција.

Целта била животот и функционирањето на бугарската власт во Македонија да биде исто како во Бугарија. Во тој период веднаш пристигнале и македонските емигранти, соработници на бугарската фашистичка власт,кои во средината на април 1941 год. под покровителство на бугарската окупациона власт, го формирале бугарскиот централен акционен комитет, а потоа низ цела Македонија во поголемите градови формирале уште 25 бугарски акциони комитети. Во тој политички interregnum (вакум на власта и управувањето), идејата за создавање бугарски комитети по Македонија потекнала од Стефан Стефанов и Васил Хаџи Кимов, кои имале задача да водат борба за автономна

Македонија под протекторат на Бугарија, а доколку тоа не биде можно да изведуваат акции, демонстрации, да прават петиции и други манифестации во полза на/за присоединување на Македонија кон Бугарија.

Идејата на бугарската држава била директна и неприкосновена во однос на Македонија.

Затоа, откако целосно ја воспоставила својата окупациона власт на 7 јули 1041

година бугарската влада донела одлука да ја распушти активноста на македонските акциони комитети.

Покрај бугарските акциони комитети, во тоа време приврзаниците на Ванчо Михајлов ја продолжиле соработката со бугарската влада, а дел соработувал со германските окупаторски команди. На тој начин дошло и до спојување на две групи, по кои едната која била блиска со Михајлов, а сочинувале веќе споменатите Васил Хаџикимов Стефан Стефанов, Кирил Дрангов, Борис Огненов и други, додека во другата биле Димитар Чкатров, Спиро Китанчев, Димитар Ѓузелов.

И двете групи имале бугарска национална определба и врз таа основа ја остварувале соработката со бугарската власт, на која и одговарале овие домашни предавници. Како основа на дејствувањето на првата група било обединувањето на Македонија во рамките на бугарската држава, додека втората барала прогласување на автономна и независна држава во рамките на Третиот Рајх.

7.2 Односот на Република Бугарија кон македонскиот јазик

Односот меѓу Бугарија и Македонија е еден од најинтересните, најконтроверзните и најкомплицираните односи во науката наречена историја. Особено во делот историја на народите каде можат да се најдат многу делови кои збунуваат, а податоците ќе се разликуваат само од еден аспект, од ракурсот на гледање односно дали е тој македонски или бугарски, иако поимот македонски и Македонија води потекло уште од антиката, а поимот бугарски и Бугарија датира подоцна, од VII век.

Односот помеѓу двете географски територии започнува некаде околу дваесеттиот век,во време на владеењето на цар Самуил, кој во многу историски книги е третиран како Самуил од Бугарија. Посебен однос Бугарија и како царство и како Република по Втората светска војна па се до денес има кон македонскиот јазик, однос што се движи од максимално негирање до максимално присвојување, со правец на образложение кое

вели дека македонскиот јазик е србизиран бугарски, или поточно, тоа е дијалект на бугарскиот кој се зборува во Егејска и во Вардарска Македонија.

Цитирам: „Бугарската држава, пред меѓународната заедница и дипломатските кругови, јасно и цврсто ја постави неоснованоста и неможноста да се признае суштестувањето на македонскиот јазик и македонската заедница, како различни од бугарските. Историските факти велат македонскиот јазик постои и тој како таков не претставува опасност за бугарскиот по ниеден основ. Разнебитувањето на македонскиот јазик од страна на официјална Софија, но и неофицијално, се засилува во периодот од македонското осамостојување до денес.

Сведоци сме на разните негирања кои потекнуваат од соседите, на Република Бугарија како да е специјализирана за негирањето на македонскиот јазик. Негирањето на самобитноста на македонскиот јазик има подолг континуитет и претставува концепт од кој Бугарите никогаш реално и не отстапиле. Веројатно, голем дел од суштината на овој проблем е имплементиран и во нивните постапки во однос на придобивањето на македонскиот народ, односно македонските граѓани и поединци по разни основи да земаат бугарски државјанства. Исто така, негирањето на македонскиот јазик претставува пречка за продлабочување на билатералните односи помеѓу Република Македонија и Република Бугарија.

Република Македонија се соочува со таквата политика, а посебна специфика ова однесување добива во фактот што доаѓа од земја-членка на ЕУ, која е потписник на сите меѓународни конвенции за почитување на човечките права на Обединетите Нации. Сите овие негирања проаѓаат без поголемо влијание врз европските институции, кои не и пречат на Република Бугарија во реализацијата на зацртаните, стратешки државни политики. Така, нивните напори се движат од класично негирање на јазикот до негирање на историската вистина дека во Република Македонија постои официјален јазик, македонскиот, кој како посебен е заведен и во регистрацијата на државата во Обединетите нации.

Тврдењата од типот дека јазикот бил вештачки натурен и е различен од јазикот кој се зборува меѓу народот, на улицата, по селата, и којшто е наводно бугарски се плод на одредени бугарски умови кои ја градат државната стратегија кон Република Македонија. Изјавите на политичарите во Република Бугарија ретко се искрени,

секогаш имаат дволична нота која преовладува и ја надминува дипломатската коректност и воздржаност.

Така, шефот на бугарската дипломатија Николај Младенов, во септември 2012 година ќе изјави, цитирам:„ Поддршката зависи од извештајот на европската Комисија за Македонија, по кој ќе се одлучува за месец и половина. Кристално јасно е дека е невозможно да успеат за месец и половина од нивните учебници да и исфрлат содржините според кои Бугарија ја окупирала Пиринска Македонија, со што била поделена нивната земја и народ."

Ретки се политичарите од Република Бугарија со искрени намери од типот на некогашниот бугарски претседател Жељу Желев, кој веројатно е еден од малкуте вистински пријатели на Република Македонија. Тој е еден од најзаслужните за признавањето на Република Македонија од страна на Република Бугарија на 15 јануари 1992 год., со тоа што беше првото признавање на некоја странска држава по референдумот и осамостојувањето, но и чин кој го отвори просторот за другите држави да го сторат истото. Тој во август 2006 год., вели: “Бугарија беше првата држава што ја призна Македонија. Ние го убедивме Елцин, Руската федерација официјално да ве признае, Турција на ист начин, па Филипините и другите држави”.

Но,негирањата се доминантни. Така, во 1994 година бугарскиот медиум 24 часа вели: во денешна Република Македонија постојат два јазика, едниот е официјалниот-јазикот на протоколот на државните средства за информирање, а другиот е јазикот на улицата, народниот говор, различен од секој од македонските краишта, но кој ги зачувал заедничките црти со бугарскиот јазик. Во суштина со оваа теза која провејува долго време низ бугарските политички кругови, низ општествената свест, низ бугарската доктрина кон Република Македонија, се обидува да се наметне теза каде што се мешаат реалноста и романтизмот во однос на македонската држава. Имено, првото заседание на АСНОМ на 2 август 1944 година кога се донесува, цитирам:„ Решението на Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија за заведување на македонскиот јазик како службен јазик во македонската држава, го озваничува македонскиот јазик кој со векови се развивал и се говорел кај македонското население на просторот на територијата на Македонија. Само пет години потоа, политичките кругови во Бугарија продолжуваат со негирањето на македонскиот јазик и идентитет, веднаш по смртта на претседателот на Бугарија Георги Димитров на 2 јули 1949 година

под сомнителни околности во Москва, единствениот кој се залагал Македонците во Бугарија да го говорат својот јазик, да се декларираат како Македонци и да пишуваат на својот јазик. Сепак, соочени се со реалноста за постоењето на македонската држава во рамките на тогашната Социјалистичка Федеративна Република Југославија, во Бугарија тој факт го доживуваат како удар врз бугарското национално битие во Македонија, а и на Балканот.“

Притиснати од реалноста на македонската држава, посебно во периодот на владеењето на Тодор Живков (од 1956 година до 1990 година) оттаму се декларираше готовност сите документи со Социјалистичка Република Македонија да се потпишуваат и на македонски јазик, но не како политички акт, туку затоа што е според Уставот на СФРЈ еден од рамноправните јазици.

Бугарските политичари кои ја водат Република Бугарија оваа негаторска политика ја продолжуваат и по осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година. Така, бугарскиот премиер Жан Виденов на 31 мај 1996 година,како одговор на барањето од македонската страна во договорите потпишани од двете страни да стои клаузулата дека се составени на македонски и на бугарски јазик, ќе изјави: “Позната е тезата за постоењето на тој јазик како атрибут на таканаречената македонска нација и респективно на таканареченото македонско малцинство. Таа позиција е неприфатлива за нашата страна. Ние сметаме дека не е реално да се обврзува развојот на двостраните односи со претензиите за политичко признавање на нашата страна на терминот македонски јазик”.

Така, не само врвот на бугарската држава, туку и аналитичарите, политиколозите, обичните луѓе во Република Бугарија живеат со свеста дека македонскиот јазик е вештачка творба, создаден од Коминтерната.

Иако македонскиот јазик типолошки се разликува од останатите балкански јазици, станува очевидно зошто Бугарите го премолчуваат неговиот историски развој, па при своите политичко-државни интервенции ги изоставуваат условите што доведуваат до негоа сукцесивна стандардизација. Тука во вода им паѓа тезата за србизиран бугарски јазик, бидејќи се работи за типолошки различни јазици. Така, согласно историските текови, македонскиот јазик наоѓа своја општа примена и брза стабилизација бидејќи почива на здрави историски корени и на вистински темели во народниот говор, во народните обичаи, во идентитетот на народот што го говорел, во смислата на

народните усни преданија, во пишаните документи на истакнатите дејци на македонскиот народ, како и во сите оние човечки постулати кои го определуваат секој засебен јазик на Земјината топка. Така, македонскиот јазик е рамноправен со другите светски јазици, без разлика дали Бугарите како народ и како држава го признавале или не.

7.3 Македонско малцинство во Бугарија

И покрај постојаното историско негирање на македонското малцинство во Република Бугарија, етничките Македонци формираат повеќе здруженија и друштва за да ги заштитат своите права во земјата, но и да ги презентираат своите проблеми надвор од неа, воглавно во европските институции.

Првата организација на Македонците во Бугарија е формирана во далечната 1989 година (ноември), веднаш по падот на комунизмот под името ОМО Илинден. Веќе наредната година на 22 април Македонците го одржуваат првиот масовен собир на гробот на Јане Сандански по повод 80-годишнината од неговата смрт во Роженскиот манастир на кој присуствуваат неколку илјади луѓе. Во 1999 година, оваа организација ги собира потребните потписи и ги исполнува сите услови за регистрирање на политичка партија со што настанува Обединетата македонска организација Илинден-партија за економски развиток и интеграција на народот (ОМО „Илинден-Пирин"). Партијата учествува на локалните избори каде освојува е градоначалнички места.

Но, веднаш потоа во 2000 година на 29 февруари Уставниот суд на Република Бугарија ја поништува нејзината регистрација со образложение дека партија која се изјаснува дека дел од територија на Бугарија е туѓа и се залага за нејзино отцепување од бугарската држава е противуставна и не смее да постои. На 25 ноември Европскиот суд

за човекови права во Стразбур ја осуди Бугарија, но не затоа што ја укинала партијата, туку што го забранила правото на слободен собир според Европската конвенција за човекови права, иако основните цели на партијата се: заштита на човековите права, зачувување на духовните вредности, традиции и култура на населението од областа на

Пиринските планини и бегалците од Вардарска и Егејска Македонија кои се населени низ целата територија на Република Бугарија.

Исто така, оваа организација го осудува секое насилство, екстремизам и национализам врз поединци или нивните принципи, без оглед на тоа дали е спроведено од државата, партијата, група, поединци или не. Судот во Страсбур не ја исправа кривичната одговорност, туку, донесува одлука за исплата на оштета и не наложува повторно регистрирање на партијата согласно европските конвенции, кои се однесуваат на националните малцинства и нивното право на организирање.

Во 2011 година Судот во Стразбур по третти пат ја потврдува првичната пресуда за оштета, но носи и една негативна, со која всушност ја поддржува политиката на Софија во нејзините тврдења дека македонско малцинство во Република Бугарија не постои, со што не постои можност за повторна регистрација на партијата. Во образложението на судот се вели дека:„ Судот донел едногласна одлука дека не се прекршени членовите 11 и 14 од Европската конвенција за човекови права. “

Според наједноставното читање на Судот за човекови права тој не видел дискриминација од страна на државата и практично препорачува. „ОМО Илинден-Пирин", регистрирана како партија во 1999, а укината од Уставниот суд една година подоцна, повторно да ја започне процедурата за регистрација според новиот закон за партиите.

Ваквата пресуда оваа година била очекувана од стручната јавност (2011) зашто во јуни Комитетот на министри на Советот на Европа донел резолуција со која ги затворил предметите „ОМО-Илинден" и „Иванов и другите против Бугарија. Комитетот сметал дека Бугарија ги исполнила сите обврски од пресудите донесени во Европскиот суд со досудената компензација, со пресудата од 2005-та година. Суштината на овие судски процеси, кои ги водеше македонското малцинство во Бугарија во судот во Стразбур е обидот за признавање на македонското малцинство во Бугарија, и со тоа овие резолуции имаат посебна политичка тежина. Таа продолжува да не дозволува регистрација на две македонски здруженија, македонското културно друштво „Никола Вапцаров" и Друштвото на репресирани Македонци". Образложението на бугарската држава е дека доколку се регистрираат овие друштва, тоа ќе ја загрози бугарската нација" Така, оваа македонска организација со либерални и демократски принципи и политика, изградена врз основа на бугарскиот Устав и законите, како и врз Рамковната

конвенција за заштита на националните малцинства и на сите други меѓународно релевантни документи, станува непожелна за бугарската држава и за бугарските институции само затоа што во неа членуваат лица кои се декларираат како Македонци, нешто што Бугарија во својата политика го има зацртано како непостоечко.

Така и обидот за регистрација во Софискиот суд во август 2006 година, повторно бил одбиен во октомври истата година од Софискиот градски суд врз основа на неисправни документи, организацијата и било понудено да биде единствено регистрирана како невладина организација, бидејќи според судот, статутот и програмата на „ОМО-Илинден Пирин" одговараат на целите кои ги имаат невладините организации. Пресудата на Софискиот градски суд е конечно потврдена од Врховниот касационен суд на Република Бугарија на 11 Октомври 2007 година со Одлука N76245. На 15 јули 2007 година е направен нов обид за регистрација. На местото Предела на Пирин планина е одржано Собрание со 685 делегати.

И тој обид е одбиен од судот. Во врска со ова, партијата поднесува нова тужба против Република Бугарија која е исто така одбиена, во контекст на регистрацијата на партијата. Поднесена е и жалба до омбудсманот на Република Бугарија. Но и покрај сè уште недефинираниот статус ОМО „Илинден Пирин" во април 2007 е примена за полноправен член на Европската слободна алијанса. Тие објавуваат и свој весник, наречен ‚Народна волја". Партијата, иако без регистрација од државата Бугарија, најмногу дејствува во Пиринска Македонија (Благоевградската област во југозападна Бугарија), каде што е концентриран најголемиот број Македонци во Бугарија. Според изјавите на еден од водачите на организацијата, Стојко Стојков, во Бугарија има 187.000 луѓе кои се декларираат како Македонци..„ОМО-Илинден Пирин", покрај своите барања за признавање на малцинските права на Македонците во Бугарија, активно учествува и во културниот и националниот живот на Македонците преку разни активности, како што се одржување собири и чествувања во Рожденскиот манастир на гробот на Јане Сандански по повод годишнините од неговото раѓање и загинување, организирање на разни фестивали и културни манифестации.

На 19 октомври 2008 година се одржала петтата национална конференција на партијата. Присутни биле 518 делегати, а се донела одлука за нов обид за нејзина регистрација. Одредени националистички партии во Бугарија, како ВМРО-БНД на Красимир Каракачанов и АТАКА на Волен Сидеров, повеќе пати се обидувале да ги спречат

собирите и седниците на партијата, физички да ги нападнат нејзините членови, да пропагираат дека партијата е финансирана и поддржувана од властите На Република Македонија,со цел да се Македонизира" благоевградскиот крај.

Генералната состојба на македонското малцинство во Република Бугарија може да се сведе на неколку постулати. Како прво, Република Бугарија не признава македонско малцинство и впрочем затоа не дозволува регистрација на партијата. Тоа е сегмент од државаната политика и стратегија на бугарската држава кој е непроменет, и функционира од времето на Царството Бугарија, преку Бугарија на Тодор Живков, транзициона Бугарија, па сé до денешна Бугарија-членка на Европската унија.

Со тоа, Македонците во Бугарија можат да зборуваат македонски, можат да си одат по слави и веселби, можеби евентуално да организираат некој фестивал и тоа е сѐ. Декларираните македонци не можат да се вработат во јавната администрација, не можат да бидат гласани за функции, не можат да бидат декларира и јавни личности. Врз нив се врши симултан, софистициран, а понекогаш и груб јавен притисок што оди до состојба на медиумски линч.

Република Бугарија не го признава македонскиот јазик, со што е оневозможена неговата употреба каде и да било, со еден збор тој е забранет на јавните места. И тоа е сегмент од

бугарската надворешна и внатрешна политика, негација на се што е македонско, и истовремено неговото поистоветување со бугарските корени. Овие две причини доведуваат до непријатна состојба во односите на двете земји, но и тука Република Бугарија во последните три години (2012-2014) дејствува од позиција на сила, односно ги споделува грчките позиции кон Македонија, во однос на нејзиното зачленување во НАТО и Европската унија.

7.4 Број на македонски граѓани со бугарски пасош

Република Македонија со својот Устав дозволува двојно државјанство. Тоа е основната премиса која на македонските граѓани мотивирани од економски, социјални, политички и други причини им овозможува да земат и друго државјанство, покрај македонското.

По распаѓањето на Југославија, многу граѓани останаа во Македонија, иако нивните корени беа насекаде од просториите на некогашната татковина. Испреплетувајќи ги народите и народностите, југословенската политика создаде семејства во сите комбинации. Во деведесетите години на минатиот век во Република Македонија останаа многу мешани бракови во кои едниот сопружник беше од Македонија, другиот од Словенија, Хрватска, Србија, Босна и Херцеговина, Косово или Црна Гора.

Иако децата од тие бракови се чувствуваа македонски државјани, правото на самоопределување државата не им го оспоруваше во ниеден момент. По економскиот раст на Словенија и Хрватска многу од тие семејства зедоа пасош на тие држави, некои зедоа двојни државјанства, и од Србија следејќи ги повеќе националните чувства, помал број од Босна и Херцеговина и од Црна Гора. Следејќи ја албанската кауза и единството на Албанците на територииите кои ги населуваат, се претпоставува, дека голем број македонски Албанци имаат и косовски и албански пасоши, но релевантната бројка или прецизно истражување во овој правец не постои.

Има индикации и за десетици унгарски и романски пасоши, како атрактивни европски пасоши, кои ги земале Унгарци и нивните семејства дури до трето колено, но и одреден број Власи што успеале да го докажат своето романско потекло. И до тука, бројот на двојни државјанства и пасоши на македонски граѓани оди по одреден логичен след, придружен со историски континуитет на поранешната држава, мешаните бракови... сличниот концепт како во гореспоменатите држави. Но од почетокот на минатата деценија, во периодот од 2002 па се до 2014, постои еден феномен што е карактеристичен како по својата растечка тенденција, така и по политичките консеквенции со кои ги креира односите помеѓу Република Македонија и Република Бугарија.

Се работи за природување на македонските влегувањето на Република Бугарија во Европската унија во 2007 година. Во граѓани кон бугарското државјанство, феномен кој особено зема замав по 2014 година ја доживува својата кулминација поради фактот дека завршува периодот од седум години, во кој бугарските граѓани немаа право да работат во одредени делови на ЕУ, и пазарот на труд е потполно отворен за сите оние кои можат да најдат работа.

Истражувањето на бројот на издадени државјанства на македонските граѓани претставува процес во кој информациите се, изманипулирани од политиката што го

следи овој феномен. Процесот што започнува во 2002 година во делови од источна Македонија(со образложение во медиумите дека тоа се лица што земале бугарски пасош за полесно да дојдат до стари возила увезени во Бугарија од земјите на Европската унија, претежно Германија, а се неколкупати поевтини од возилата со иста година на производство во Македонија)па се до 31 август 2014 кога македонски здруженија и поединци пишуваат протесни писма до Брисел за преиспитување на целата процедура на издавање на државјанствата.

Логично е, за земја-членка на Европската унија податоците да се добиваат од релевантни европски институции што се занимаваат со таа проблематика. Во нашето истражување како основа ќе ги земеме бројките на државјанства претставени според Еуростат 132. Според Еуростат, бугарски државјанства во 2002 година добиле 1.369 македонски граѓани, во 2003г. 1.735, во 2004 г. 2.302, во 2005 г. 2.444, во 2006 г. 2.933, во 2007г. 3.247, во 2008г. 3.637, во 2009 г. 427, во 2010 г. 439, во 2011г. 272, додека во 2012 година бројот е зголемен многукратно и изнесува 8.185 или вкупно за една деценија 26.990 граѓани извадиле бугарски пасоши. Бугарскиот весник ,Монитор", истражувајќи ја оваа тема дознава дека од 2010 до 2014 бројот на издадени македонски пасоши е 27.800 .Сето ова остава простор за сомневање, затоа што бројките добиваат од еден извор, туку од повеќе различни институции и стануваат предмет на шпекулации во јавноста на двете земји. не се официјално ја изнесува Комисијата за бугарско граѓанство во туѓина.

Може да се каже дека за првпат со јасна информација по ова прашање што 23.01.2013

година на прес-конференција, која ја држи во периодот од потпретседателката Маргарита Попова, објавува дека 23.01.2011г. до 22.01.2012 г., 8.185 македонски граѓани добиле бугарско државјанство. Бројката,според информации проследени од медиумите од прес- конференцијата на Државната агенција за Бугарите во туѓина на 11 јануари 2014 г., како единствен релевантен факт објавен од бугарска официјална институција, која е директно инволвирана и одговорна за изјавите за бугарска самосвест", како и за подготовка на документите со кои Министерството за правда на Република Бугарија ги издава државјанствата, а иницирана од сериозните критики започнати од истрагата на новинари на британскиот весник Дејли Телеграф.

Таа се разликува од сите досега претставените бројки и вели дека од 2002 до почетокот на 2014 биле издадени 51.391 бугарски податок што го пренесуваат сите бугарски

медиуми со што се отвора јавната дискусија за повреди на процедурата при работа на оваа агенција.

Според динамиката последните 4 години, по завршувањето на седумгодишниот период според ЕУ правилата(во кој бугарските граѓани имаа ограничен пристап на пазарите на труд во одредени европски држави) логично е да се претпостави дека и оваа година тенденцијата за издавање бугарски пасоши на македонски граѓани ќе остане иста, што значи дека бројката ќе се придвижи кон 60.000 граѓани. Претпоставките на новинарите од Дејли Телеграф", кои и самите истражувале и ги добиле истите информации, се во доменот на шпекулациите, исто како и некои македонски медиуми кои манипулираат со бројка од 90.000 до 150.000 носители бугарски пасоши.

На моето барање до Амбасадата на Република Бугарија за официјален податок, добив одговор дека податоците што ги објавува Државната агенција за Бугарите во туѓина и Министерството за правда на Република Бугарија со најрелевантни, и тоа како дел од европските институции на државата Бугарија се во потполност условени со европските податоци.

7.5 Документација за издавање бугарски пасош

Документацијата и процедурата за добивање на бугарско државјанство

и пасош се максимално крајно од страна на бугарската држава, односно нејзиниот истурен пункт.

Државната агенција за Бугарите во туѓина и Министерството за правда на Република Бугарија. Оваа процедура е со цел да овозможува лесно доаѓање до државјанства на одредени таргетни групи, во кои спаѓаат и Македонците, украинските Бугари, Бугарите од Молдавија, па дури и Русите, со намера да се реализира бугарската стратегија за Бугарите во туѓина.

Основниот дел се завршува со добивање потврда за бугарско потекло или во оригинал "БЪЛГАРСКИ ПРОИЗХОД", што ја издава Агенцијата за Бугарите во туѓина. Оваа изјава е главниот документ со кој се потврдуваат бугарските корени на барателот и со него се докажува дека лицето што аплицира тоа го прави според законските рамки и одредената процедура.

Потребни документи за добивање на уверение за бугарско потекло се:

- Пријава по образец добиен преку интернет страната на ДАБЧ (Државна агенција за бугарите во туѓина);
- Копија од извод на раѓање (оригиналот се доставува за заверка);
- Копија од првиот пасош на странката, посебно страниците со податоците за лицето, бугарската виза и печатите од граничната контрола од последното влегување во Република Бугарија;
- Нотарски заверена изјава за бугарско национално сознание според образецот.

Важно е овие документи да се поднесат лично. Освен во Државната агенција за Бугарите во туѓина, апликациите можат да се поднесат и во дипломатските и конзуларните претставништва на Република Бугарија во странство. Кон барањето можат да се достават и други документи што содржат докази за бугарско потекло на лицето, како што се: изводи на раѓање од своите предци издадени од бугарските власти; потоа документи за поседување (издадени од бугарските власти на кои јасно се чита и се гледа дека сопственик на тапијата е со бугарско име и презиме и се посоченото лице - нарекува Бугарин, а е во крвно сродство со лицето кое бара бугарско државјанство); потоа крштеници од бугарската православна црква лица(прадедовци и прабаби, дедовци и баби, татковци и мајки) кои се во крвно сродство на лицето што бара бугарско државјанство; потврди за служење во бугарската армија на лица кои се во крвно сродство со лицето кое бара државјанство; и сите можни документи кои барателот може да ги приложи, а се во прилог на докажување на врските со неговото ”бугарско национално чувство".

Она што Државната агенција за Бугарите во туѓина ги бара како официјални документи кои можат да го поткрепат издавањето на овој документ се:

- Документи издадени од бугарски или странски државен орган со кои се потврдува бугарското национално чувство на барателот;

- Документи издадени од бугарската православна црква кои содржат податоци за националноста на лицето-барател на државјанство;

- Правосилно судско решение на бугарски суд со кој е востановено бугарското национално чувство;

- Одлука на странски суд призната по уставен ред;

- Документ за бугарско национално чувство на лицето издаден од

Организација на Бугари кои живеат надвор од Република Бугарија.

Издавањето на дупликат потврда за бугарско потекло се добива по поднесување на барање по утврден образец. Во овој документ се наведуваат: датумот на издавање, податоците за лицето и за што треба да му послужи.

Заедно со барањето се приложува и копија од претходно издадените документи. Барањето за дупликат може да се поднесе и преку овластено лице, не мора лично, но со заверено полномошно на нотар. Роковите за издавање на уверение за бугарско потекло се: 30 календарски дена, за студенти 15 календарски дена и за дупликат 30 календарски дена. За сите овие процедури постојат формулари, кои можат да се симнат од веб страницата на ДАБЧ, и тоа:

- Правилник за условите за упис во Регистар на Државната агенција на

бугарите во туѓина;

- Пријава-формулар за издавање на уверение за бугарско потекло;

- Изјава за бугарско национално чувство;

- Пријава за издавање дупликат за потврда за бугарско потекл::

- Формулар за признавање на странски акти;

- Пријава по член 117 од Меѓународното приватно право. Меѓутоа, оваа процедура во изминатите години покажа извесни аномалии кои за истражувани од новинари и исто така беа констатирани и од официјални претставници на бугарската администрација. Така, во интервјуто на заменик- министерот за правда на Република Бугарија, Илија Ангелов за весникот „ТРУД-130“ на 29.01.2014год. на прашањето и

констатацијата:„Треба ли да се прошири прашалникот со кој го правите интервјуто со кандидатите државјанство?“

Повеќето од нив доаѓаат со наизуст научени одговори на петнаесетина прашања, на кои ги упатиле посредниците!", тој вели: „Според законот интервјуто се води на бугарски јазик, но многу често се случува интервјуираните да не го знаат јазикот и да користат преведувачи. Јас присуствував случајно на интервју на една албанска државјанка. Кога влегов таа зборуваше на англиски јазик, а преведувачот преведуваше на лош бугарски."

Оваа изјава само го потврдува фактот дека има сериозни проблеми со процедурата и дека таа оди во два правци. Едниот правец е да им се овозможи на максимален број апликанти од Република Македонија да го добијат уверението, а другиот правец е да се дадат на уверенија на луѓе кои немаат никаква доипрна точка со Бугарија.

7.6 Можност за работа во ЕУ со бугарски пасош

Економскиот мотив што ги поттикнува македонските државјани да го побараат второто бугарско државјанство, беше овозможен од законската регулатива за вработување во Европската унија за новите земји членки, која и покрај трите фази и ограничувањата во периодот 2007-2014, придонесе можноста за работа на лицата со бугарско државјанство да биде основа за природувањето на македонските граѓани кон бугарската држава.

Од почетокот на 2014 година земјите на Европската унија ги примија бугарските и романските работници (по седумгодишниот преоден период во кој можеа да им воведат ограничувања) кои сега можат слободно да конкурираат на единствениот пазар на трудот. Оваа можност предизвика расправи во некои земји-членки, поради можноста работниците од овие две земји со своето масовно доаѓање да ги загрозат работните места на домашните работници, кои и онака поради европската криза не се на нивото од претходните години.

Привремените ограничувања на четирите темелни слободи врз кои почива европскиот слободен пазар, како што се: слобода на движење на стоката, слобода на движење на капиталот, слоободата на давање услуги, и конечно слободата на движење на луѓето, воведена е првпат во 2004 година кога на Унијата и се придружуваат десет земји

членки (Кипар, Чешка, Естонија, Литванија, Летонија, Унгарија, Малта, Полска, Словачка, Словенија), се однесува и на Бугарија и на Романија кои се придружуваат во 2007 година, но и на Хрватска која се придружува 2013 година, а ќе се однесува и на земјите кои во наредниот период ќе и се придружуваат на Унијата.

Принципите кои се воспоставени им овозможуваат на старите земји членки на Унијата да го ограничат пристапот на својот пазар на труд, и тоа во три фази. Во првата фаза, секоја земја може да одлучи дека во првите две години нема да го применува европското законодавство, туку своето национално, кое скоро секогаш предвидува дека работниците кои доаѓаат мора да имаат работни дозволи за да добијат работа во тие земји. Во втората фаза што трае три години, земјите членки мора да ја информираат Европската комисија и да и дадат конкретно и издржано образложение зошто го продолжуваат рокот во кој не сакаат да ги примат странските работници; и третата фаза што е времетраење од две години, може да го оправда рокот за неприфаќање на странските работници само со опасноста од сериозно нарушување на пазарот на труд.

Ова ограничување важеше за бугарските и за романските работници до 2014 година, а првата фаза истече на 31 јануари 2008 година, по што девет земји (Германија, Франција, Австрија, Белгија, Луксембург, Малта, Холандија, Велика Британија за Бугарите и Романците, и Шпанија само за Романците) одлучија да го продолжат рокот за уште три години.

Во тие земји бугарските државјани можеа да работат само со работна дозвола, и тоа за 291 занимање за кои е утврдено дека има недостаток од работници. Во другите земји на Унијата државјаните на Бугарија можеа да работат без пречки, што мотивираше многу македонски државјани да ги прифатат условите, да аплицираат и да го добијат бугарското државјанство, а со тоа и да најдат работа во некоја од земјите на Европската унија.

Глава 8: Резултати од истражување

Изборот на методи, техники и инструменти при истражување, зависат од природата на предметот, односно од неговата суштина и карактер. Со оглед на тоа дека ова истражување има теоретски и емпириски карактер, како најсоодветни се следните истражувачки методи:

- метод на теоретска анализа и
- дескриптивен метод

Со методот на теоретска анализа и со дескриптивниот метод се проучува теоретската основа на целокупното истражување. Всушност, наведените методи се применети во рамките на теоретскиот дел од докторската дисертација, каде што се опфатени и проанализирани соодветни извори, кои се во контекст на предметот на истражување.

8.1 Техники на истражување

Од истражувачките постапки, односно техники, најсоодветни за истражувањето се техниката на интервју и анкетирање.

8.2 Инструменти на истражувањето

За прибирање на податоците од истражувањето, користени се инструментот на анкетен лист, со кој се анкетирани голем број испитаници од територијата на Република Бугарија и Република Македонија, особено лицата кои имаат двојно државјанство и со тоа е направена компарација помеѓу овие две државјанства. На почетокот од истражувачкиот дел најпрво се прикажани анкетите од македонските граѓани. Анкетниот лист содржи прашања од отворен и затворен тип.

8.3 Обработка на податоците

За обработка на податоците од спроведеното истражување, користени се стандардни статистички постапки. Обезбедена е компјутерска обработка на податоците и нивно средување.

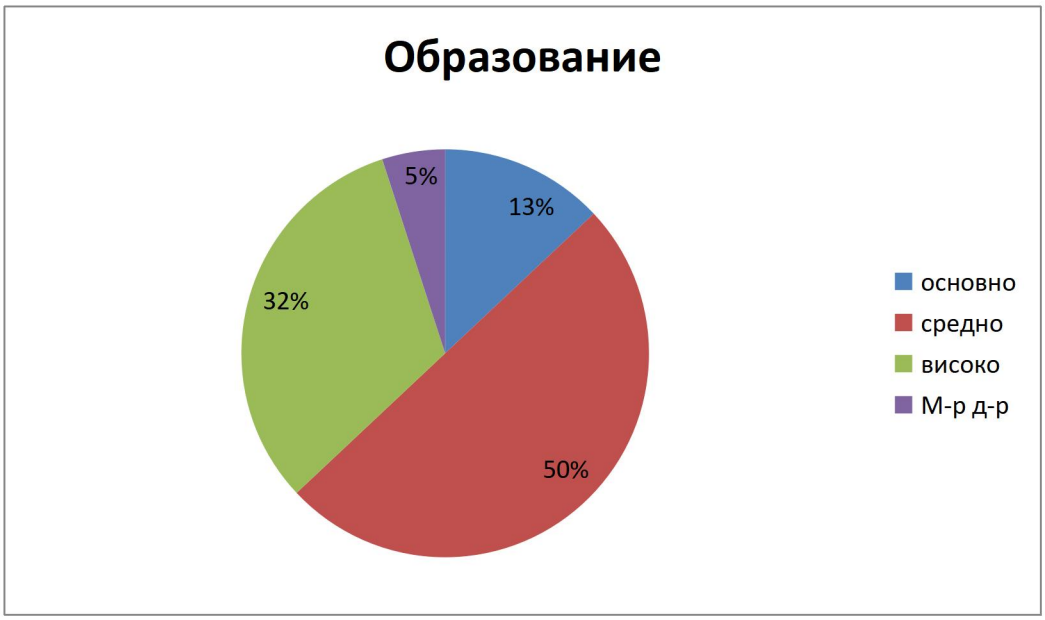
8.4 Резултати од анкетата

Според подолу прикажаната табела може да се забележи дека се анкетирани лица од целата територија на државата. Најголем број на испитаници се од Скопје (14.7), Струмица (8,8%), Берово (7,4%), Куманово (5,9).

Место на живеење	Број на испитаници	%
Скопје	10	14,7%
Струмица	6	8,8%
Гостивар	2	2,9%
Штип	3	4,4%
Куманово	4	5,9%
Берово	5	7,45
Кавадарци	3	4,4%
Крушево	1	1,5%
Охрид	3	4,4%
М.Каменица	1	1,5%
М.Брод	2	2,9%
Св.Николе	3	4,4%
Кичево	3	4,4%
Злетово	3	4,4%
Радовиш	2	2,9%
Кр.Паланка	3	4,4%
Велес	3	4,4%
Струга	3	4,4%
Неготино	3	4,4%
Битола	5	7,4%
Вкупно	68	100%

Табела 1.Број на испитаници на територијата на Македонија

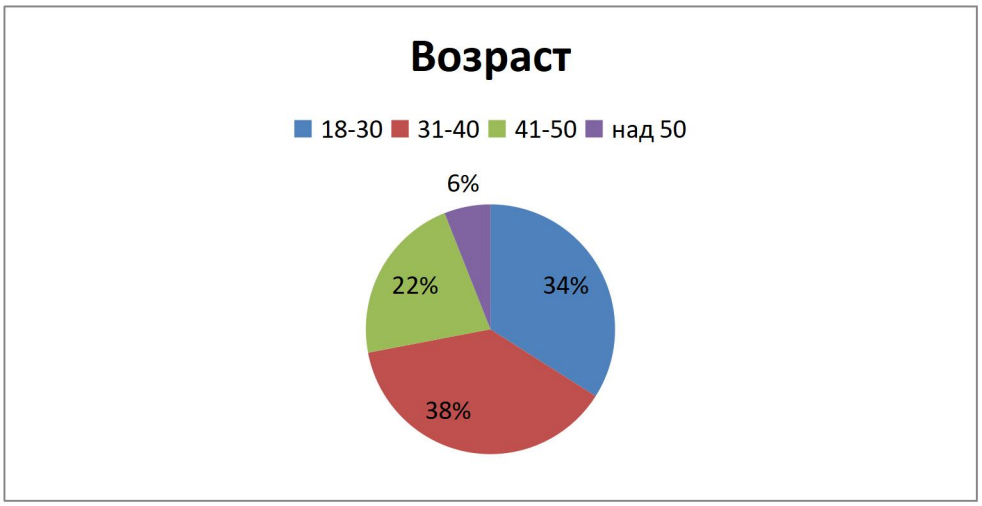
Од наредниот графикон може да се види дека најголем број на испитаници се со средно образование (50%), а потоа следат испитаници кои имаат завршено високо образование (32,4%).

Графикон 1.Образование на испитаниците

Според возрасната група најголем број на испитаници се на возраст од 31-40 години или 38,2%, од 18-30 години испитани се вкупно 33,8%, на возраст од 41-50 години има

22,1% анкетирани, а најмалку се оние кои се на возраст од 50 години или 5,9% од анкетираните лица.

Графикон 2.Возрасна група на испитаниците

Според националноста, најголем број на испитаници се Македонци или 80,9%, потоа следуваат оние кои се изјасниле како Бугари 7,4%, Срби и Власи се 4,4%, а најмалку се Роми, односно 1,5% од испитаниците.

Националност	%
Македонец	80,9%
Албанец	1,5%
Бугарин	7,4%
Србин	4,4%
Ром	1,5%
Влав	4,4%
Вкупно	100%

Табела 2.Националност на испитаниците

Сите испитаници имаат двојно државјанство со Р.Бугарија.

Дали имате двојно државјанство?	Испитаници
Да	68
Не	0

Табела 3.Двојно државјанство на испитаниците

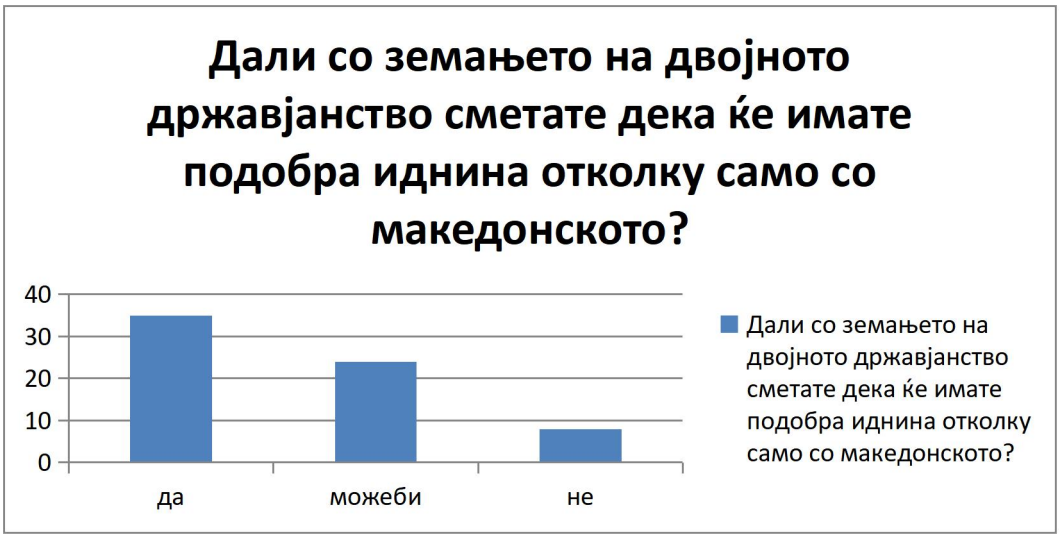
Од која држава?	Вкупно

Р Бугарија	68
Вкупно	68

Табела 4.Двојно државјанство со Р Бугарија

На прашањето: дали со земањето двојно државјанство сметате дека ќе имате подобра иднина отколку само со македонското? 55.9% одговориле потврдно.

Најголем број на испитаници кои одговориле на ова прашање се со високо образование или 25%, а потоа следуваат оние кои се со средно образование или 23,5%. Најголем број на испитаници кои одговориле со “можеби” на ова прашање или 32,4% имаат завршено средно образование односно 22,1%.

Графикон 3.Дали со земањето на двојното државјанство сметате дека ќе имате подобра индина отколку само со македонското?

Вкупно 83,1% од испитаниците, како причина за земање на бугарско државјанство го наведуваат економскиот мотив. Политичкиот мотив за земање на бугарско државјанство го навеле 10,8% од вкупниот број на испитаници.

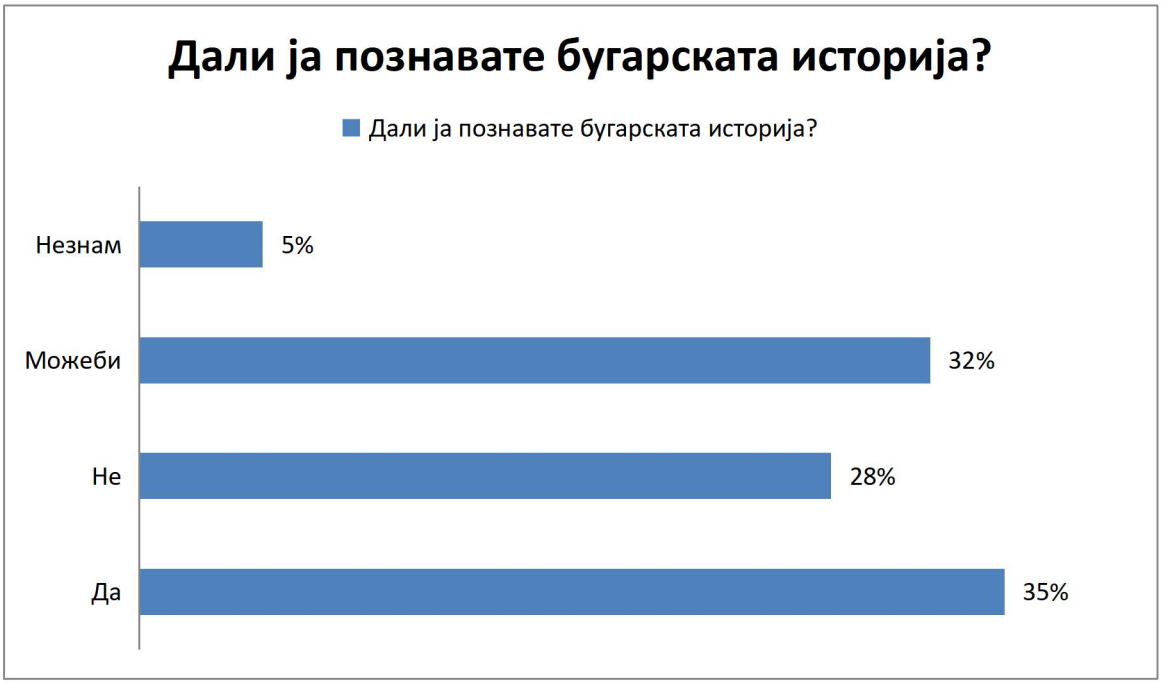
Графикон 4. Причини за бугарско државјанство

Најголемиот број на испитаници што го навеле економскиот мотив како причина за бугарско државјанство 29,2% се на возраст од 31 до 40 години, а потоа следуваат оние кои се на возраст меѓу 18 и 30 години или 27,7% и возрасната група од 41 до 50 години со вкупно 21,5%. Нешто повеќе од една третина од вкупниот број на испитаниците 36,9% подобриот иден живот го поврзуваат со економските причини, но не е за занемарување и бројот на оние испитаници кои се сомневаат дека ќе имаат подобра иднина, а истовремено се изјасниле дека економските причини се основа за земање на истото.

Возраст	Економски причини	Политички причини	Социјални причини
18-30	18	1	3
31-40	19	5	0
41-50	14	0	0
+50	3	1	0

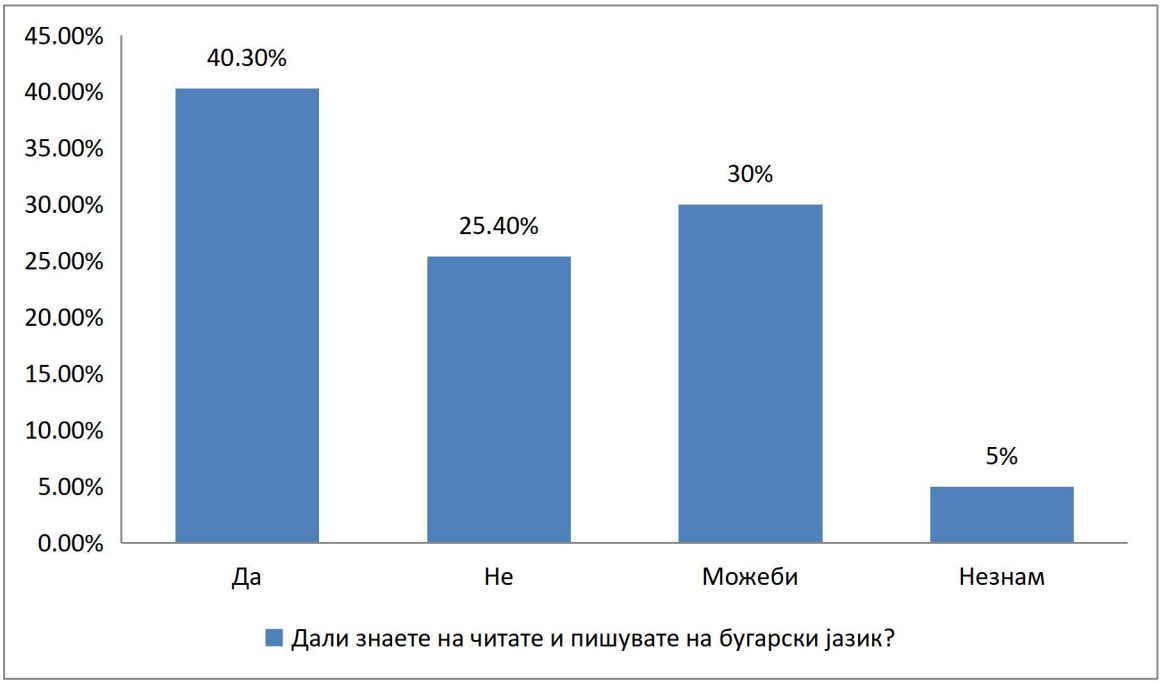
Табела 5.Причини за бугарско државјанство

На следното прашање, околу 35% од испитаниците одговориле потврдно дека ја познаваат бугарската историја. Вкупно 32% од испитаниците се двоумат околу тоа дали ја познаваат бугарската историја или не. 28,1% биле категорични и одговориле дека не ја познаваат бугарската историја.

Графикон 5,Дали ја познавате бугарската историја?

На прашањето: Дали знаете да читате и пишувате на бугарски јазик 40,3% од испитаниците одговориле потврдно. Негативно одговориле 25,4% од испитаниците а околу 30% од испитаниците одговориле дека “можеби” знаат да пишуваат и читаат на бугарски јазик.

Графикон 6.Дали знаете да читате и пишувате на бугарски јазик?

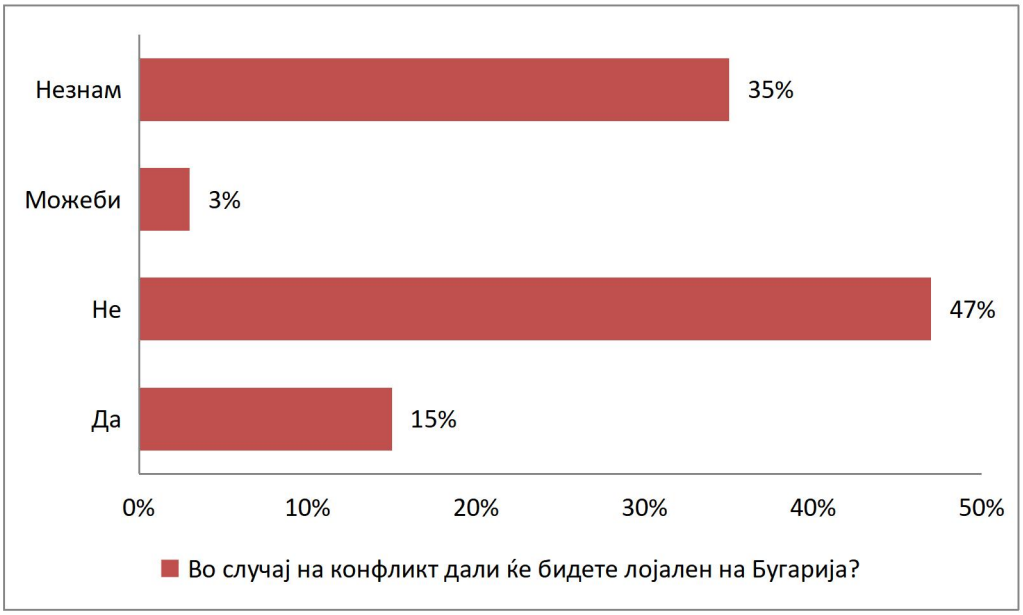
За тоа дали испитаниците би прифатиле служење на воен рок во Р Бугарија и статус во нивниот резервен воен состав, 33,8% се изјасниле дека нема да служат воен рок и по цена да го вратат бугарското државјанство, но не е мал бројот и на оние кои можеби ќе служат воен рок во Р Бугарија (32,4%). Само 14,7% ќе служат воен рок доколку мораат и е задолжително.

Дали би прифатиле служење на воен рок во Р.Бугарија и статус во нивниот резервен воен состав?	Број на испитаници	Процент
Да, со задоволство	4	5,9%
Да, доколку морам и е задолжително	10	14,7%

Не, и по цена да го вратам државјанството	23	33,8%
Можеби	22	32,4%
Не знам	9	13,2%

Табела 6.Дали би прифатиле служење на воен рок во Р Бугарија и статус во нивниот резервен состав?

На прашањето во случај на конфликт дали ќе бидете лојален на Бугарија или на Македонија? 47,1% се изјасниле дека нема да се однесуваат како Бугари, 35,5% не знаат како ќе се однесуваат. Само 14,7% рекле дека ќе се однесуваат како Бугари.

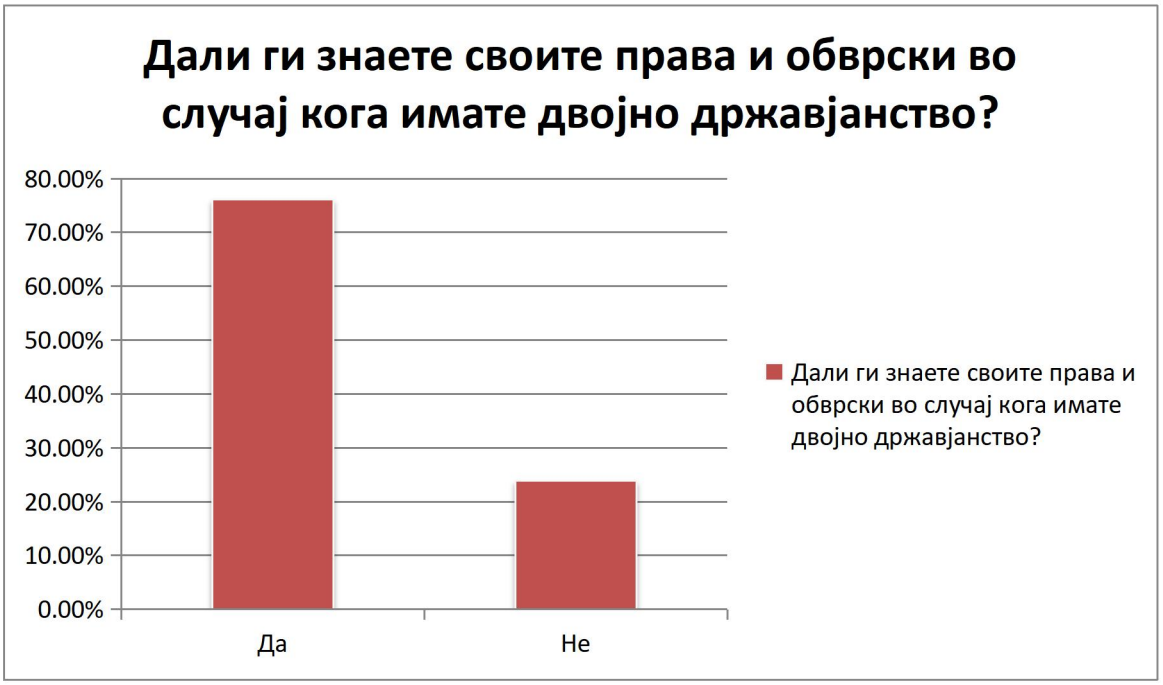
Графикон 7.Во случај на конфликт дали ќе бидете лојален на Бугарија?

На прашањето дали имате малцински права во Република Македонија? 41,2% се изјасниле дека се двоумат околу тоа дали имаат или немаат малцински права, 19,1% немаат малцински права, а 16,2% дека имаат.

Дали имате малцински права во Република Македонија?	**Процент**
Да	16,2%
Не	19,1%
Можеби	23,5%
Не знам	41,2%

Табела 7.Дали имате малцински права во Република Македонија?

На прашањето пак, дали ги знаете своите права и обврски во случај кога имате двојно државјанство? Мнозинството се изјаснило потврдно (76,1%) а 23,9% негативно.

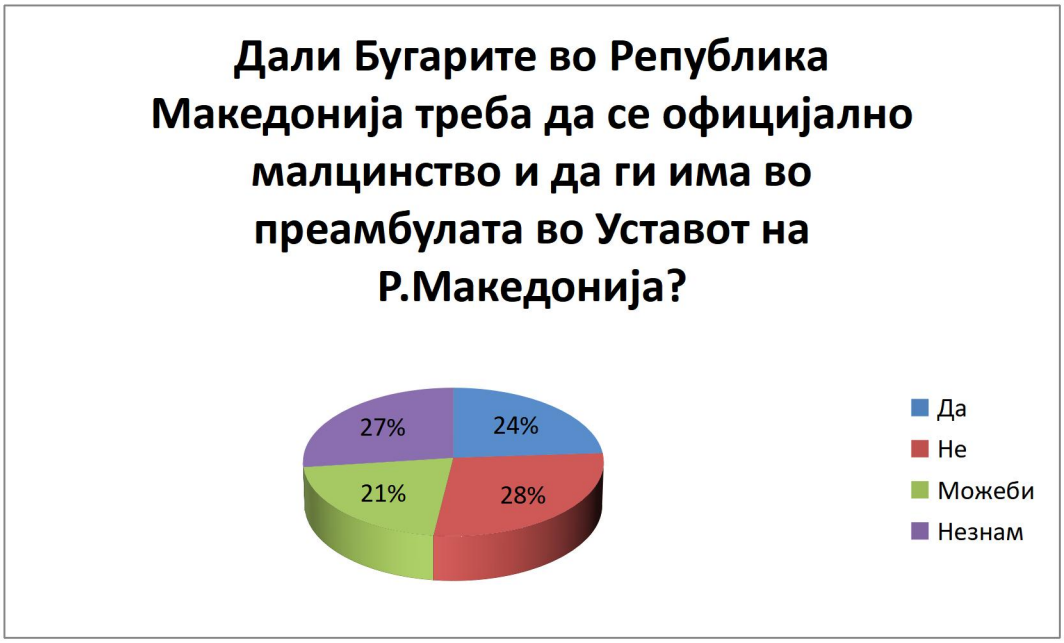
Графикон 8.Права и обврски во случај на двојно државјанство

За тоа кои бенефиции ги користат испитаниците со тоа што го имаат двојното државјанство, 58,83% ја избрале можноста за работа во странство, а 41,17% дека можат да патуваат во странство.

Бенефиции од двојното државјанство	**Број на испитаници**	**Процент**
Можност за патување	21	41,17%
Можност за работа во странство	30	58,83%

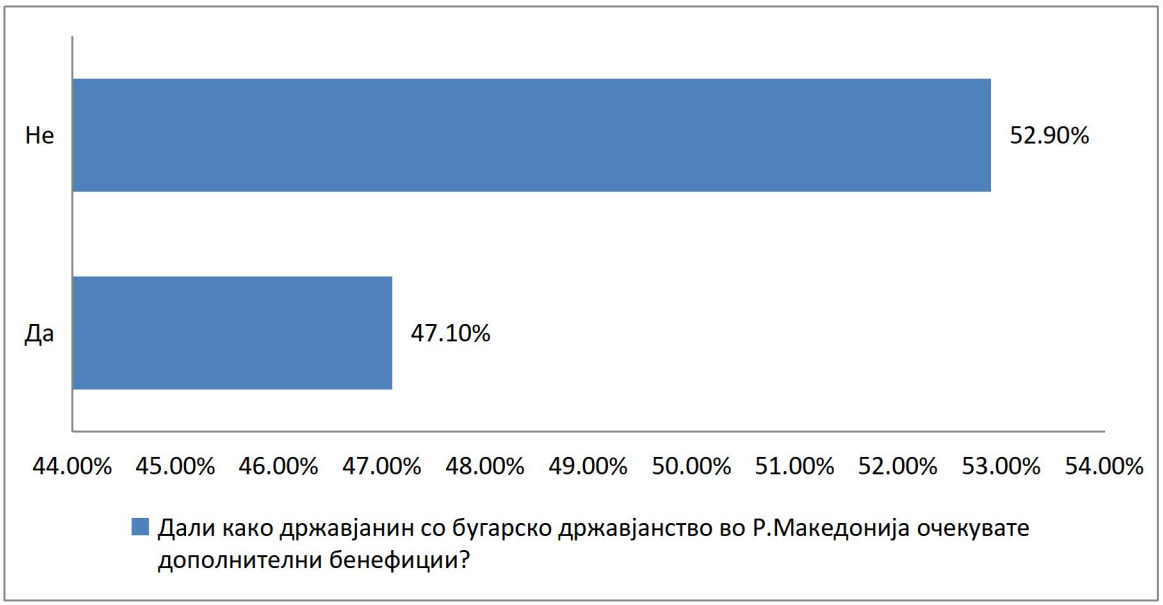
Табела 8.Бенефиции од двојното државјанство

Поделени се мислењата на испитаниците за тоа дали Бугарите во Република Македонија треба да се официјално малцинство и да ги има во преамбулата од Уставот на Република Македонија. Најголем број, 27,9% се изјасниле негативно.

Графикон 9.Дали Бугарите во Република Македонија треба да се официјално малцинство и да ги има во преамбулата во Уставот на Р Македонија?

Како државјанин во бугарско државјанство во Р Македонија 52,9% од испитаниците не очекуваат дополнителни бенефиции, а 47,1% очекуваат.

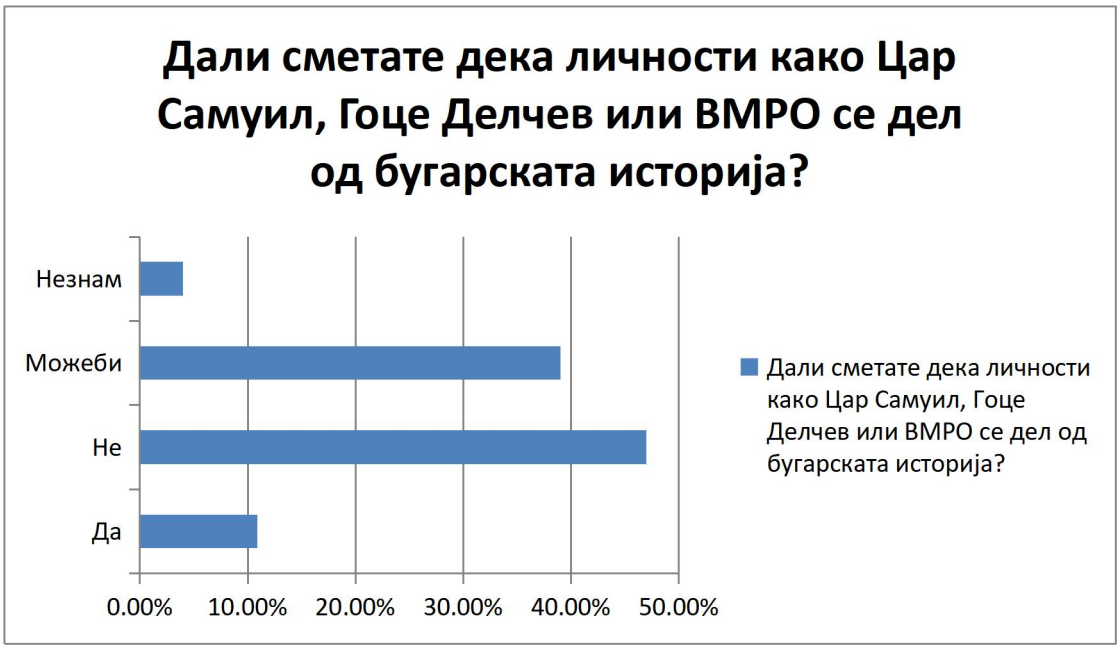
Графикон 10. Дали како државјанин со бугарско државјанство во Р Македонија очекувате дополнителни бенефиции?

На прашањето дали македонскиот и бугарскиот се еден ист народ 44,1% се изјасниле одречно, а 27.9% се двоумат. Позитивен одговор дале 14,7% а со “не знам” се изјасниле 13,2% од вкупниот број на испитаници.

Графикон 11.Дали македонскиот и бугарскиот се еден ист народ?

Според податоците од наредната табела можеме да заклучиме дека 46,9% од испитаниците сметаат дека личностите како Цар Самуил, Гоце Делчев и ВМРО не се дел од бугарската историја, 39,1% не се сигурни, а само 10,9% дека тие се дел од бугарската историја.

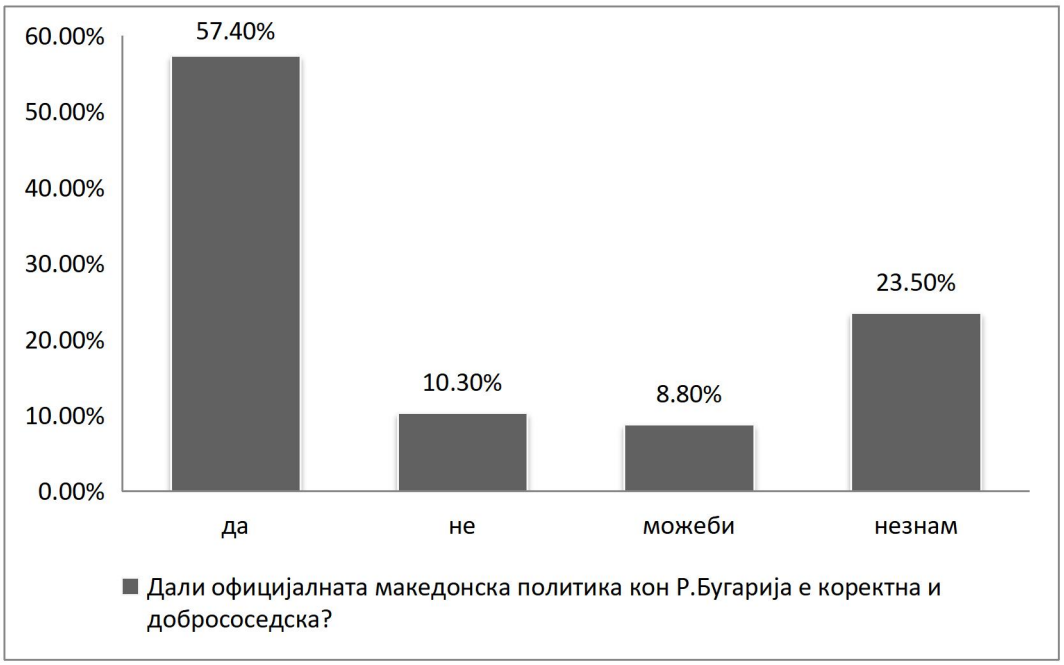
Графикон 12.Дали сметате дека личности како Цар Самуил, Гоце Делчев или ВМРО се дел од бугарската историја?

На прашањето дали Република Македонија и Република Бугарија треба заеднички да ги слават историските личности и празници? 41,2% од испитаниците се двоумат во врска со заедничката прослава, 27,9% не се согласуваат, а 25% се согласуваат.

Графикон 13.Дали Македонија и Бугарија треба заеднички да ги слават историските личности и празници?

Според тоа дали официјалната македонска политика кон Бугарија е коректна и добрососедска 57,4% одговориле потврдно на ова прашање, а 23,5% не знаат.

Графикон 13.Дали официјалната македонска политика кон Р Бугарија е коректна и добрососедска?

Глава 9- Проверка на хипотетската рамка

Се очекува да се потврди генералната хипотеза: Законот за Државјанство на Република Северна Македонија во голема мера е сличен со Законот за државјанство на Република Бугарија.

Се очекува да се потврди хипотеза А: Постојат големи сличности во стекнувањето на државјанство по потекло во Законот за Државјанство на Република Северна Македонија и Законот за Државјанство на Република Бугарија.

- Потребно е двата родителa да бидат државјани на државата;

- Различноста на половите е услов за склучување на брак и добивање државјанство;

- Возможно е и само еден родител да биде државјанин на државата за да се здобие детето со државјанство;

-Детето кое е најдено на територијата на одредена држава, ќе се здобие со државјанство;

-Законски е определено лицето со статус бегалец да добие државјанство со исполнување одредени услови;

-Законски е определено лицето кое живеело најмалку 3 години со државјанин на државата, да се здобие со државјанство по одредени услови.

Се очекува да се потврди хипотеза Б: Постојат големи сличности во престанувањето на држвјанството во Законот за државјанство на Република Северна Македонија и Законот за државјанство на Република Бугарија.

-Потребно е да има наполнето 18 години за да добие отпуст од државјанството;

-Потребно е двата родителa да побараат отпуст од државјанството за своето 18 годишно дете;

- Потребно е посвоителите да побараат отпуст;

-Потребно е посвоеникот да има наполнето 15 години;

Се очекува да се потврди хипотеза В:Постојат големи сличности во утврдувањето на државјанството во Законот за државјанство на Република Северна

Македонија и Законот за државјанство на Република Бугарија.

-Потребни се определени услови за утврдување на државјанството;

-Потребно е да се известат надлежните органи.

Се очекува да се потврди хипотеза Г:Постојат големи сличности во делот за државјанство на граѓаните од СФРЈ во Законот за Државјанство на Република Северна Македонија и Законот за Државјанство на Република Бугарија.

-Потребни се определени услови

-Потребно упатување до најблизок орган за утврдување на државјанството и под кои услови

Се очекува да се потврди хипотеза Д: Постојат големи сличности во тоа дали државјаните можат да имаат повеќе државјанства Законот за државјанство на Република Северна Македонија и Законот за државјанство на Република Бугарија.

-Потребно е да се разгледаат условите за да биде бипатрид;

-Потребно е разгледување на условите на одредена држава;

ЗАКЛУЧОК

Од претходно изложените содржини навистина за државјанството може да се зборува од најразлични правни аспекти. Државјанството во своето значење има правна природа, свој историски развој, своја специфичност а тоа значи дека секоја земја и држава ја има регулирано оваа правна област.

Во оваа докторска дисертација направивме обид од најразлични аспекти да ја разработиме тематиката за поимот и дефинирањето на државјанството, начините и постапката за стекнување на правото на државјаство на Република Северна Македонија, како е тоа регулирано со Законот за државјанство и со Уставот и слично.

Самата положба и можност за стекнување на право на туѓа територија односно држава, придонесува за развој на општеството. Поради потреба од циркулација на стоки и услуги и се поголема афирмација на човековите права и унификација на општо прифатените стандарди, дошло до приближување на правната способност на странците кон правата кои ги има домашниот државјанин.

Реалната состојба во светот и покрај целосниот цивилизациски напредок се уште не може да ги избрише разликите кои постојат во општествата во однос на правата на странците. По прашањето за државјанство, не постои јасно унифициран систем на стекнување и губење на правата во меѓународното право, туку секоја земја тоа го уредува во согласност со своите законски рамки со исклучок на одредени елементи согласно со еднаквите делови.

Во теоријата државјанството во главно се сфаќа како посебен правен однос или правна врска која постои помеѓу поединецот и државата. Во основа, државјанството претставува јавноправен однос со траен карактер помеѓу физичко лице и државата, од кој произлегуваат правата и должностите за тоа лице, без оглед дали се наоѓа на домашна или странска територија.

Според тоа, државјанин е физичко лице кое е правно врзано за одредена држава од што за него произлегуваат посебни права и должности. Гледано од страна на поединец, постоењето на однос државјанство, значи врзување на дотичното лице за конкретна држава на начин на кој формално и се признаваат сите права (политички, граѓански и

економско- социјални) во таа држава, но му се наметнуваат одредени должности при што, по правило, за остварување на правата и исполнување на должностите не е одлучувачко дали тоа лице се наоѓа на територијата на државата на која и припаѓа како државјанин или не.

Постојат три основни принципи за стекнување на државјанство, потекло, крвна врска, подрачје односно место на раѓање. Скоро да нема држава во светот во која важи само еден принцип, туку тие се комбинираат. Релевантен факт кој влијае на стекнување или престанување на државјанството може да биде и брачната заедница.

Во однос на издавањето на двојно државјанство, општ заклучок е дека политиката на Република.Бугарија за издавање на двојно државјанство на македонски граѓани е долгорочна политика, која има свој историски континуитет во рамките на политиките на бугарската држава кон РМакедонија. Оваа политика е дел од еден долг процес кој има свои зацртани цели и се спроведува со одредени механизми на државата, како што се Државната агенција на Бугарите во туѓина, Министерството за правда на Р.Бугарија и одредени приватни лица и агенции способни за посредување заради поедноставување и забразување на процедурата. Оваа политика е продложение на бугарската национална стратегија која функционирала до демократизацијата на бугарското општество, но е составен дел и од новата предлог-стратегија за создавање бугарски граѓани, која е веќе функционална во рамките на бугарската надворешна политика.

Важно е да се истакне дека политиката на издавање бугарски пасоши на македонски граѓани е потполно законска, вткаена во бугарското и во европското законодавство и претставува легален начин за стекнување двојно државјанство на сите оние кои се заинтересирани и кои ќе го препознаат своето "бугарско самочувствие."

Пречки од правна природа што можат да му застанат на патот на овој процес не постојат, освен сомневањата за корупција во издавањето на потврдите од Агенцијата за Бугарите во туѓина, така што тој ќе продолжи со намалување или со зголемување на својот капацитет, во зависност од економската ситуација на барателите и од достапноста на процедурата. Етичките и моралните пречки нема да влијаат на попречување на процесот, независно од истражувањата на одредени медиуми, шпекулациите околу промена на условите за добивање на државјанства или воведувањето на некои давачки и такси, кои се само во доменот на новинарски претпоставки и сензации.

Процесот за издавање на државјанства на македонски граѓани ќе продолжи заради неколку причини: достапноста и едноставноста на процедурата, блискоста на локацијата, блискоста на јазикот и менталитетот, можноста за пронаоѓање работа низ земјите на ЕУ, малиот ризик од последиците за барателите, лошиот стандард и невработеноста во Р Македонија, бесперспективноста за младите луѓе.

Исто така, понудата на економско-социјален план како државна стратегија на Република Македонија која би го релативизирала овој процес е со мал капацитет и не одговара на широкиот амбиент што го нуди пазарот на работна сила на Европската унија за носителите на ЕУ-пасош. Според податоците добиени во овој труд, таа битка во наредните години е однапред изгубена и тенденцијата на побарувачка на бугарски државјанства и пасоши ќе продолжи со мали осцилации.

Овој процес го стимулира и немањето на долгорочна државна стратегија, како:

природување на македонските граѓани кон други соседни држави, во случајов Република Бугарија. Изборот што го нуди матичната држава, Република Македонија, е неконкурентен со можностите што ги дава држава-членка на Европската унија и НАТО. Лоша порака е и немањето воопшто обид да се амортизира ова прашање, освен успехот на македонската надворешна политика со укинувањето на визите за македонските граѓани, кој во краток период го намали бројот на барателите, за да истиот во последните две години енормно се зголеми.

Заклучок е дека македонските граѓани, кои истовремено се и бугарски државјани не се откажале од македонското чувство на припадност, но имаат ново чувство на благодарност и лојалност кон новата држава Република Бугарија која им овозможува голем број бенефиции со своето државјанство, бенефиции кои им даваат можност за економски и социјален опстанок и развој. Исто така, за разлика од лицата што имаат само македонско државјанство, овие луѓе се ставени пред избор. Како барателите тие треба да се определат кој им нуди подобра иднина како носители на државјанство и што евентуално да изберат ако новата држава побара нешто од нив за возврат за бенефициите што им ги овозможува. Тука, одговорите на поставените прашања во анкетата кај мнозинството се прагматични, се чувствува одговорност и кон новата држава, дека мнозинството од нив чувствува одредена обврска кон Република Бугарија.

Бугарите според официјалните бројки ќе ја претставуваат третата по големина малцинска заедница во Република Македонија по Албанците и Турците, но и единствената која не е влезена во преамбулата на Уставот на Република Македонија. Од тие причини поткрепени со факти и бројки, Република Бугарија ќе има сериозна причина да ја блокира Р Македонија во нејзините евроинтеграции.

Со овој потег Р Бугарија ќе бара отстапка што ќе ја потврди нејзината историска теза дека Македонците полека се освестуваат во контекст на своите бугарски корени, иако математичката формула по која се доаѓа до новите бројки нема многу допирни точки со националното освестување. Тоа е заклучокот кој е носител на тезата дека со природување мотивирано од економско-социјален карактер во дадени корелации на ЕУ со земја-членка надвор од неа, врз принципите на меѓународните правила за државјанство, се креира вештачко малцинство, кое бара да биде признаено, и со тоа да ги потврди тезите кои стотици години наназад биле невозможни за докажување.

Користена литература

1. Бреоња, Б., Право на државјанство, Загреб 2015
2. Bulic, F., Sticanje I gubitak drzavjanstva u Srbiji u pogledu stranaca, Beograd, 2007
3. Varadi, T., Medjunarodno privatno pravo, Beograd 2012
4. Vodinelic, Uvog u gradjansko pravo, Beograd 2007
5. Feichenfeld, E., Encyclopedia at the social sciences
6. Борковиќ, И., Управно право, Народне новине, Загреб, 2002
7. Упоредни и историјски поглед на принципе стицања и престанка државјанства, МУП Србија, 2016
8. Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017
9. Zlatkovic, J., Drzavljanstvo, nacionalni identitet I migracije, Revija za sociologiju, 2001
10. Research in International Law, Harvard Law School, American Journal of international Law
11. Convention of certain questions to the conflict of nationality law, Hague
12. Andrassy, J., Medjunarodno pravo, Skolska knjiga, Zagreb, 1990
13. Vienna convention on diplomatic relations, United Nations Treaty Series
14. http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=127&Itemid=543&lang=mk
15. American citizenship: the quest for inclusion-Judith N. Shklar, Cambridge,Massachusets; London: Harvard University Press,2001
16. Вовед во римско право- со предговор, ревидирана биографија и речник со латински поими од Ернест Мецгер. Николас.Б.,Просветно дело.Скопје.2009
17. Citizenship in the western tradition- Peter Riesenberg,The University of North Carolina Press,1992
18. Communication citizenship and social policy: rethinking the linits of welfare state-Andrew Calabrese, New York: Rowman&Littlefield, 1999
19. Multicultural citizenship-Will Kumlicka, Oxford:Clarendon Press,1998
20. Жените,државјанството и разликата(Woman,Citizenship and Difference)- Nira Yuval-Davis and Pnina Werbner, преведено од Кристина Хаџи-Василева, New York, 1999

21. Збирка на прописи од областа на државјанството- д-р Фиданчо Стоев и Мирјана Лазарова-Трајковска, Скопје,1998
22. Rimsko privatno pravo, Deseto izdanje-d-r Dragomir Stojcevic, Beograd,1978
23. Megjunarodno privatno pravo III- d-r Mihailo Jezdic I d-r Milan Pak, Beograd,1971
24. Меѓународно приватно право,изменето и дополнето издание-Трајан Бендевски, Скопје,2005
25. Zakon o drzavljanstvu: sa Pravilnikom za izvrsenje zakona-Sluzbeni list FNRJ, Beograd, 1954
26. Куцуловска Р, Грнчаровски В, Сотироска В. – Право и државно уредување, Скопје 2021 год.
27. Компаративен преглед на законодавството во РМ и конвенцијата за правата на детето- Давидовски. Б., Бужаровска.Г., Калајџиев.Г.,Мицковиќ.Д.,2010
28. Jo Shov i Igor Štiks, Državljani i državljanstvo posle Jugoslavije, Clio, Beograd, 2012
29. Закон за државјанство- Службен весник на РСМ бр.67/92
30. Устав на РСМ, Службен весник на РСМ, бр.52/1991
31. Кривичен Законик, Службен весник на РСМ, бр.37/1996
32. Европска конценција за заштита на човековите права и основните слободи од 1950 година